

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ER SAYIN DESTANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
YARD. DOÇ. DR. Metin Yılmaz

HAZIRLAYAN
Hüseyin Kahraman Mutlu

AFYON-1999

İÇİNDEKİLER

SÖZBAŞI.....	4
ÖZGEÇMİŞ.....	6
TEZ ÖZETİ.....	7
SUMMARY	8
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI	9
GİRİŞ.....	10
BİRİNCİ BÖLÜM (Türkiye Türkçesine Çeviriyazısı).....	14
İKİNCİ BÖLÜM (Türkiye Türkçesine Aktarma).....	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (Kazak Türkçesi Grameri).....	124
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM (Sözlük).....	143
BEŞİNCİ BÖLÜM (Bibliyografya).....	168

SÖZBAŞI

Kazak Türkleri 18. yüzyılın ortalarında bağımsızlıklarını kaybedip Rus egemenliği altına girdiler. 14. yüzyıldan bu tarihe kadar devamlı olarak birbirleri ile mücadele içerisinde bulunan Kazak hanlıkları siyasi ve politik bir istikrar kuramamışlar, bundan doğan kargaşadan faydalanan Ruslar, Kazak hanlıklarını teker teker yönetimleri altına almışlardır. Kazak halkı kendi arasında etnik olarak üç bölüme ayrılır. Bu bölümlere cüz adı verilir. Bu cüzler Ulı cüz, Orta cüz ve Kiçi cüz'dür. Buradan hareketle kendileri için "Üç Şarbaktı Nogay" tabirini kullanmaktadırlar.

Kazak Edebiyatında destan geleneğinin önemi çok büyüktür. Kazakistan'da bu konuda epeyce kitap yayınlanmıştır. "Batırlar Cırı" adıyla altı ciltlik bir seri ve bunun dışında şahıslarca derlenip yayınlanan çok sayıda kitap bulunmaktadır.

Biz bu çalışmamızda Türk Destanları çalışmalarını bir zincir teşkil etmek üzere Er Sayın Destanını ele aldık. Destan Ahmet Baytursunoğlu'nun "Ak Jol" adlı kitabından alınmıştır. Baytursunoğlu'nun bu kitabında tanınmış bir çok Kazak destanı bir araya getirilmiştir. Baytursunoğlu Kazak edebiyatının en tanınmış şahsiyetleri arasındadır. Kazak edebiyatından ziyade Kazak dili üzerine çalışmalar yapan Baytursunoğlu, Kazak dili grameri üzerinde çalışan ilk dilcilerdendir. Bundan başka Kazak halk edebiyatıyla ilgili olarak bir çok kitabı mevcuttur. Kendisi altmış dört senelik ömrünün büyük bir kısmını dil ve edebiyat araştırmalarına ayırır. Kazak edebiyatındaki "Beş Arıs" (beş kahraman) arasında yer alan Baytursunoğlu'nun ayrı bir yeri vardır.

Kazak edebiyatındaki manzum destanlar arasında yer alan Er Sayın destanı, Manas destanıyla büyük benzerlikler arzeder. Destanın konusu giriş bölümünde kısaca özetlenmiştir.

Çalışmamız beş bölümden oluşur. Birinci bölümde destanın Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine çeviriyazısı yer almaktadır. Burada Kril

(Rus) alfabesiyle yazılı metin Latin alfabesine çevrilmiştir. İkinci bölümde destan Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Bu aktarma sırasında destanın akıcılığı ve ahengine mümkün mertebe bağlı kalınmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde gramer incelemesi yer alır. Bu bölümde Kazak Türkçesi gramerinin ek bilgisi ve kelime bilgisi üzerinde durulmuştur. Örnekler destandan verilerek, sayfa numarası örnekten sonra parantez içinde yazılmıştır. Bu numaralar asıl metindeki sayfa numaralarıdır. Örnek, zer+ger: kuyumcu (121), sor+lı: zavallı (133) bu örneklerde de görüldüğü gibi 121 ve 133 sayıları asıl metindeki sayfa numaralarıdır. Dördüncü bölümde Er Sayın Destanı'nın, Kazak Türkçesinden, Türkiye Türkçesine sözlüğü yer alır. Beşinci bölüm çalışmamızın yazımı sırasında faydalandığımız kaynakların bibliyografyasını içerir. Bu çalışmamızda eksiklikleri en aza indirmeye çalışmamıza rağmen yinede bir takım eksikliklerin ve yanlışlıkların olması muhtemeldir. Fakat bundan sonra yapılacak olan çalışmalara bir temel teşkil edeceğini umuyoruz.

Bu itibarla çalışmamızın her safhasında bizden yardımlarını esirgemeyen Hocam, Yard. Doç. Dr. Sayın Metin YILMAZ'a, Kazakistan'daki meslektaşlarıma ve dostlarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Hüseyin Kahraman Mutlu
AFYON 1999

ÖZGEÇMİŞ

HÜSEYİN KAHRAMAN MUTLU
YENİ TÜRK DİLİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS

Eğitim

Lisans:1997 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü
Lise : 1991 Burhaniye Lisesi, Edebiyat Bölümü

İş/İstihdam

1997- Araştırma Görevlisi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı : Mehmetalan,Balıkesir 22 Ağustos 1974
Cinsiyet : Erkek Yabancı Dil : İngilizce

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

ERSAYIN DESTANI

YENİ TÜRK DİLİ ANABİLİM DALI

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN 1999

DANIŞMAN: YARD. DOÇ. DR. Metin YILMAZ

Kazak Dili ve Edebiyatı içerisinde destan geleneğinin çok önemli bir yeri vardır. Kazak edebiyatından günümüze kadar gelen en eski eserler destan örnekleridir. Bu çalışmada Kazak destan geleneği içerisinde çok önemli bir yeri olan Er Sayın Destanı incelenmiştir. Bu destan üç bölümden oluşan Nogay halkının kendi içerisindeki ve düşman Kalmaklarla yaptıkları mücadeleler anlatılmaktadır. Bu destan diğer büyük Türk destanlarından Manas Destanıyla büyük benzerlikler arz etmektedir.

Er Sayın Bozmunay Bey'in oğludur. Bozmunay Bey halkı tarafından pek sevilmemektedir. Bozmunay Bey'in tek isteği erkek bir evlattır. Allah'a dua eden Bozmunay Bey'in duaları kabul olur. Ve bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Obanın büyükleri bu çocuğa Sayın adını koyarlar. Çok kısa bir süre içerisinde büyüyüp yiğitliğini gösteren Er Sayın'ın ünü kendi ülkesinin sınırlarını aşar. Koblandı Batır Nogay halkının sevdiği diğer bir kahramandır. Er Sayınla bir olan Koblandı düşman Kalmaklara karşı birlikte mücadele ederler. Daha sonraki bölümlerde Er Sayın'ın gösterdiği kahramanlıklar yer alır.

Çalışmamızda Er Sayın Destanı Kazak Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne aktarılıp, Kazak Türkçesi'nin şekil bilgisine yer verilmiştir. Son bölümlerde ise destanın sözlüğü ve faydalanılan kaynakların bibliyografyası bulunmaktadır.

SUMMARY

In Cossack Literature , the epic custom has a very important place. The oldest art of literatures that came until now are epics. In this work, a very important epic custom. Er Sayın Destanı is work up.

In the epic, the wars and fights that are made with Kalmaks by Nogays that is formed of three groups This epic is like the Manas Epic.

Er Sayın is the son of Bozumay Bey. Bozumay Bey isn't like by his people. His only ambition is to have a son. He prays God to give give him a son. God gives him a son. The important people gives him the name "Sayın" In the other parts of the epic, the heroism of Er Sayın is Written.

Er Sayın grew up and became a hero in a short time. His fame passed over the other countries.

Kobilardi Batr was the most important batv of Napoy People In the work the epic was translated from Cossac Grammar. In the Last of the work, there is a dictionary and the bibliography.

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI ÖRNEĞİ

İmza

Tez Danışmanı : Yard. Doç. Dr. Metin YILMAZ

Jüri Üyeleri : Yard. Doç. Dr. Metin YILMAZ

Yard. Doç. Dr. Erdoğan BOZ

Yard. Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Arş. Gör. Hüseyin Kahraman MUTLU'nun Er Sayın Destanı başlıklı tezi .../.../... tarihinde, yukardaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca Türk Dili Bilim Dalında Yüksek Lisans Yeterlilik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim kurulunun .../.../... 1999 tarih ve ... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

GİRİŞ

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden biri olan Kazakistan, batıda Hazar denizi kıyılarından Orta Asya dağlarına (doğuda Altay dağları, güney doğuda Tiyenşan dağları) kadar uzanan geniş topraklar üzerindedir. Kazakistan'ın yüzölçümü 2.715.000 km², nüfusu ise 17 milyon civarındadır. Başkenti Astana'dır. Kuzeyde Sibiryaya ovasının güney ucunu, güneyde ise Aral gölünün yarı çöl kısımlarını kapsar. Orta Asya'nın kuzey batısında yer alan Kazakistan Türkiye'nin 3.5 katı büyüklüğündedir. İşlenmemiş toprakların birden tarım arazisine dönüşmesi sonucunda bu ülke tahıl ambarı haline gelmiştir. Kazakistanda zengin petrol ve maden kaynakları bulunmaktadır. Kazakistan coğrafi olarak beş bölgeye ayrılır. Orta Kazakistan, Doğu Kazakistan, Kuzey Kazakistan, Batı Kazakistan ve Güney Kazakistan.

Kazaklar adıyla anılan topluluk 15. yüzyıl ortalarında oluşmuştur. Cüci sülalesinden Şeybanı hanı Ebülhayr döneminde (1429-1468) bozkır bölgesinde yaşayan Özbek boylarının bir bölümü çıkan anlaşmazlık üzerine yine aynı sülaleden Barak Han'ın iki oğlu Canıbek ile Kerey yönetiminde bağlı oldukları topluluktan ayrılarak daha doğuya doğru göçtüler. Çağatay Hanı Esenboğa'nın ülkesinde kendilerine bir yurt edindiler (1462). Daha sonra Asya ile Avrupa arasındaki bozkırlarda konar göçer hayatı sürdüren Türk kavimlerinin burada kalmış kalıntıları, Sibiryalı kabileler, Moğol kökenli Kalmukların bir bölümü gibi bir çok boyla birleşerek 200.000 kişilik bir topluluk haline geldiler. (1465)

Bunlara daha sonra Naymanlar, Moğol boylarından olan Celayirler ve Duğlatların da katılmaları sonucunda bir milyonluk konar göçer bir milleti oluşturdu. (1498)

Bu tarihten 1700'lü yılların başlarına kadar kendi aralarındaki taht mücadeleleri hiçbir zaman bitmez. Son dönemde ortaya çıkan karışıklıklardan faydalanan Ruslar, 1731'de Küçük Orda, 1743'te Orta Orda ve ardından da

Hokand Hanlığına bağlı olan Büyük Orda'yı 1846 yılında egemenlikleri altına aldılar. Kazakların bağımsızlık dönemi böylece sona erdi.

20. yüzyıl başlarında Kazaklar arasında milliyetçilik hareketlerinin kıpırtıları başladı. 1910 yılında çıkan ilk Kazak gazetesi olan "Aykanı" nı, 1913'te yayınlanmaya başlayan "Kazak" gazetesi izledi. 1916 yılında Çarlık hükümetinin 19-43 yaşları arasındaki eli silah tutan bütün erkekleri yedek askere alma kararına karşı olarak Kazaklar, Abdülgaffar ve Amangeldi İmanov önderliğinde ayaklandılar. Ayaklanma Rus birliklerince kanlı bir şekilde bastırıldı. Bu hareketler 1917 devriminden sonra Alihan Bukeyhanov önderliğinde devam etti. 1927 yılından sonra göçebeler halinde yaşamakta olan Kazakların öz kültürlerine döndüklerini farkederek Sovyet hükümeti, göçebelere yerleşik hayata geçirmek için yoğun çaba harcadı. Kazak nüfusu özellikle şehir merkezlerinde azınlık durumuna getirildi. Ukrayna'dan, Rusya'dan gelen göçmenler şehir merkezlerine ve köylere yerleştirildiler.

1937 yılında ise Kazakistan SSCB'ye bağlandı. 1955 ve 1956 yılları arasında Kazak topraklarına yerleşen Rus ve Ukraynalı sayısı hızla artmaya başladı. 17 Aralık 1991 de bir araya gelen Gorbaçov ile Yeltsin, 31 Aralık 1991'de SSCB'nin dağılmasına karar verdiler. Kazakistan 25 Ekim 1990 tarihinde egemenliğine, 16 Aralık 1991'de de bağımsızlığına kavuştu.

"Kazak" adına eskiden Kazaklarla ilişki kuran yazı kültürüne sahip memleketlerin yazılı belgelerinde rastlıyoruz. Bunlar Çin, Arap, Fars, Bizans, Rus, Moğol ve Türk dillerinde yazılan eserlerdir. Kazak adının ne zaman ortaya çıktığını söyleyebilmek oldukça zordur. Bu kelimenin etimolojisi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Kelime mana olarak serbest, hür anlamlarına gelmektedir. Kazak adı tarihi kaynaklarda: Asa, Kasa, Hasa, Haysak, Kosok, Gasağ, Kozsak vb. çeşitli şekillerde yazılmıştır.

Kazakların yazılı edebiyatı 19. yüzyılın ikinci yarısında başlar. Şeşen denilen hikayecilerin anlattığı sözlü edebiyat ürünleri arasındaki destanlar Kazakların tarihini, Orta Asya, Volga ve Kırım'da yaşayan kavimlerle olan

ilişkilerini konu edinir. Bunlardan Kobılandı Batır, yerli beylere karşı halkı koruyan kahramanların öykülerindedir. Baksıların cenaze törenlerinde okuduğu şaman duaları, ağıtlar, şarkılar, düğün türküleri, öğüt şiirleri akın adı verilen halk şairlerinin atışmaları vb. sözlü edebiyatın ürünlerindedir.

Yazılı edebiyatın ilk ürünlerini İslam dini ile ilgili konular oluşturmaktadır. Mehmet ÖTEMİS'in Çarlık ve yerel yönetici Cihangir Han'a karşı olan mücadelesi, kendi şiirlerinde geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Şokan Velihanov, İbray Altınсарın toplumun kalkınması için eğitici ve öğretici şiirler yazmışlardır. Abay Kunanbayev, Kazak Milli Edebiyatının kurucusu olarak değerlendirilmektedir. Ahmet Baytursunov, Mir Yakup Devlet, Huday Bergen ve Ömer Karaş onu izleyenler arasındadır.

Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Cambıl Cabayev, S. Seyfullin gibi şairler yeni rejime uygun şiirler yazmışlardır. Sovyet döneminin başlıca yazarları Kazak tiyatrosunun kurucusu Muhtar Avezov, Sabit Mukanov, Abdullah Tacıbayev'dir. Son dönemde Olcas Süleymanov Kazak şiirine yeni soluklar kazandırmıştır.

Milletlerin hafızaları diye tabir edilen destanların Türk Dünyası Edebiyatları içerisindeki önemi diğer edebi mahsullerden daha fazladır. Destan, millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsulü diye tanımlanır. Sözlü geleneğe bağlı olarak ortaya çıkan bu ürünler çıktığı toplumun kahraman-bilge kişisi etrafında oluşmuş uzun didaktik hikayelerdir. Millet hayatındaki önemi çok büyüktür. Er Sayın Destanı, Kazak halkının duygularını terennüm ettirmektedir. Olay, Sayın Batır'ın hayatı etrafında teşekkül eder. Sayın'ın doğumundan ölümüne kadar ceryan eden olağan üstü olaylara bakıldığında Türk Edebiyatının tanınmış diğer destanlarıyla benzerliklerini görürüz.

Bozmunay, Nogay halkının hükümdarıdır. Zengin bir bey olmasına rağmen halkı ile arası iyi değildir. Zenginliğinden halkına hiçbir faydası dokunmaz. Halkıyla bir çok noktada ters düştüğü için halkı ona düşma olur,

pusuya düşürülür. Bozmunay Bey'in tek isteği bir erkek çocuğunun olmasıdır. Bunun için Allah'a dua eder. Duası kabul edilen Bozmunay'ın bir erkek evladı olur. Obanın ileri gelen büyükleri çocuğa "Sayın" adını veririler. Sayın çok kısa bir süre içerisinde büyüyüp kahramanlıklar gösterir. Yiğitliği, ünü kendi ülkesinin sınırlarını aşar. Er Sayın'ın yiğitliğini duyan Kobılandı Batır, onu görmek için Er Sayın'ın obasına gelir. Her ikisi de birlikte Kalmaklar'a karşı mücadele ederler. Savaşlar sonucunda Nogay halkı galip gelir. Nogay halkının savaşı kazanmasında Er Sayın'ın oğulları Bökenbay ile Kiyıkbay'ın çok büyük payı vardır.

Destandaki evlenme, ad koyma, savaş, göç vb. olaylara bakıldığında Türk dünyası Destanları ve Dede Korkut Hikayeleri ile bu destanın bir çok noktada benzerlikler arzettiğini görüyoruz. Kazak halkının bu destanını sizlere sunuyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM
DESTANIN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE ÇEVİRİYAZISI

Buringı ötken zamanda,
 Dın müsülman amanda,
 Uş şarbaktı uş kentti,
 Noğaylı degen jurt ötti .
 Bir zamandar bolğanda,
 Avır devlet mal ketti.
 Jarlılıktın zarı ötti.
 Halkı jarlı boğan son ,
 Jigitinen El ketti.
 Jap-jalanaş jürgen son,
 Eyelinen ar ketti.
 Sol Noğaylı jurtında,
 Jortakığa minbegen,
 Tüstik jerge jürmegen,
 Kirli kiyim kiymegen,
 Alla'ğa tili timegen,
 Bes namazın koymağan,
 Bir kudaydı oylağan,
 Kara bası han bolğan,
 Bozmunay attı bay bolğan.

Baylığının belgisi:
 Toksan kara kulı bar,
 Toksan toğay malı bar,
 Sol dünyekor zor baydın,
 Dünyede jalğız munı bar.

Sol Bozmunay kartayıp,
 Alpıs jastan ötkenşe,
 Bir perzentke zar bolğan.
 Kuday koskan kosağı,
 Yelü jaska jetkenşe,
 Kartayadı kadını ,
 Ökşesi sire kanamay.
 Emirenip süymegen ,
 Jas yisti balanı ay.

Elde tevip koymağan,
 Tevip bitken ortayı,
 Süytsede perzent bolmaydı.
 Bir vakıt bolğanda,
 Jılıkda jürgen toksan kul,

Kımız işip mas boladı.
 Mastıgımen tek turmay,
 Üydegi baymen kas boladı.
 Kosılıp kuldar kengesti,
 Süyleskende ne desti:

“Kızıl şapan kimedik,
 Kırınşıl at minbedik.

99

Noğaylının jurtının,
 Kızdarımen kerme kas,
 Jigittey devren sürmedik.
 Öterin dünya bilmedik.

Mınav jürgen Bozmunay,
 Bizdi ulınday körmedi.
 Tolıp jatkan malıdan,
 Bizge kalın bermedi.

Ertenmenen bay kelse,
 Eki kolın baylayık.
 Kirerge körin saylayık,
 Bozmunaydı öltirsek,
 Biz setine keltirsek,
 Toksan tokay jılkını,
 Toksan bölip alayık,
 Bul sıkıldı tegin mal,
 Kaydan izdep tabayık.

Karağay nayza kolğa alıp
 Karsı şabar ulı jok.
 Artına izdep kuatın ,
 Katarlanğan kolı jok”.

Kul kengesip jadır dep,
 Bayğa aytkan kisi jok.
 Onımen baydın isi jok.
 Bir zamandar bolğanda
 Ertemenen bay turdı.
 Arkannan atın adırttı.
 Altındı jügen er turman

Tokımenen saldırttı.
 Kara tünde belsenip
 Has padşaday tenselip,
 Jorğa minip naykalıp,
 Kele jatkan jilkının ,
 Aldınan şıktı şaykalıp.
 Toksan kuldın birevi,
 Bügilip selem bermedi.
 Baydı közi körmedi.
 Sonda bay turıp bursandı.
 Muzday temir kursandı.
 Toksan kuldın berinin,
 Atın atap şakırdı.
 Aşumenen Bozmunay,
 -Kıramın- dep akırdı.
 Şette jürgen bir kuldı,
 Aşumenen bay sabadı.
 Birin sabap jatkada,
 Baskası kelip kamadı.
 Bay üstine jan jaktan,
 Kurık kelip javadı.
 Basına tayak tigen son,
 Jalğızdığın bilgen son,
 Kuldardın türin körgen son,

100

Boz attın basın burmalap,
 Sarayğa kaştı Allalap.
 Oybay salğan davısına ,
 Jer künirenip baradı.
 Beybişenin üydegi,
 Kulağı davıs şaladı.
 Ne boldı dep Beybişe,
 Üyden şıksa jügirip.
 Keledi eken Bozmunay,
 Oybay salıp bülünip.

Bozmunay kele kuladı.
 Kosıgımen ekevi,
 Jer bavırlap jıladı.
 Oybay salğan davısı,
 Jurtın basın kuradı.

Jurt kelse de turmadı,
 Köterip basın burmadı.
 Jubatkanğa bolmadı.
 Sol oybay dan tanbadı.
 Bozmunay Bay jılaydı
 Jad etedi Kudaydı,
 Jılağanda büy deydi:
 “Aşamayğa mingizip,
 Köş aldına jürgizip,
 Eceptevip kurbının,
 Aldına alıp süygizip,
 Alaşka atın bilgizip,
 Ul kızığın körmedim,

Astına jorğa mingizip,
 Üstine torka kiygizip,
 Orındı jerge bergizip,
 Oyun-savık jasatıp,
 Kız kızığın körmedim.
 Duşpandar men soğısıp,
 Malım üşin ölmedim.
 Kuldan korlık körgenşe,
 Künde büytip ölgenşe,
 Süymez penden men bolsam,
 Nesine ölim bermedin?”.

Küni tüni zarladı.
 Ken sorayğa barmadı.
 Köterip basın almadı.
 Sol jılavadan tanbadı.
 Jılavmenen bay jattı.
 Kızarıp barıp kün battı.
 Sarğayıp barıp tan attı.
 Tan atsada bay jattı.

Moldalar azan aytkanda,
 Binamaz uyktap jatkanda,
 Ak seldeli bir adam,
 Jetip keldi kasına,
 Tayanıp keldi basına ,
 Eki koynı tolıptı,
 Bozmunaydın sol künde,

Közinen akkan jasına.

101

Ayanşı kelip söyleydi:
 “A Bozmunay, Bozmunay
 Tilekti berdi bir Kудay,
 Ne tilegin bar? deydi,
 Tilelendi al.!” deydi.

Bozmunay munı esitip
 Uşıp tura keledi.
 Kolın jaya beredi.
 Közinin jasın tögedi.

Bozmunay sonda söyleydi:
 “Noğaylının işinde
 Dünyekor bay boldım
 Avır devlet tusında,
 Kara basım han boldım,
 Jiğan maldan ne payda?
 Bir perzentke zar boldım.!”

Sol balanın joğınan,
 Jiyın-toyğa barmadım.
 Kuldan kördim korlıktı,
 Jalşıdan kördim zorlıktı.
 Tınıştık uyku taba almay,
 Öz janımdı kıya almay.
 Öleyin desem öle almay,
 El işinde jüre almay,
 Küni tüni zarladım”.

Sonda piri söyleydi,
 Söylegende büy deydi:

“Özin izdep barmadın,
 Üyde jatıp zarladın.
 Tilegenin sol bolsa,
 Babay ömir babası.
 Kabil bolğay tabası.
 Ot jağalay otırıp,
 Ottın basın toltırıp,

Üyin bazar bolğanday,
 Köp pe sağan keregi?
 Birin mınğa balağan,
 Kuday özin kalağan,
 Jurtka korğan bolğanday
 Bir me sağan keregi?”

Bozmunay sonda söyleydi:
 “Er ortası bolğanda,
 Payğambar jası tolğanda,
 Zamanımız azğanda,
 Jigittin küni ozğanda,
 Bereketsiz balağa,
 Ottın basın top etip,
 Kırğa şığar işinde,
 Birevin de jok etip,
 Men almaymın köbindi,
 Manızı jok şöbindi.

Bersen mağan kalap ber,
 Mın kisige balap ber,
 Ömir jasın uzak kıp,
 Askar tavday talap ber!”

102

Piri sonda söyleydi:
 “Birin berdim men,” deydi,
 Kütip alsan sen, deydi
 Jasta kuday demegen,
 Kılğan isin jöndegen,
 Özge jurttın tilegen,
 Ol sekildi bermegen,
 Onın körgegen kızığıın,
 Eş pendesi körmegen,

Belip şeşip jatpağan
 Ansamay savmal tatpağan,
 Erten mingen atınan ,
 Keşke deyin túspegen,
 Sansız duşman batpağan,
 Babasına sıyınsa,
 Duşpannan ağıt saktağan,

Jurtın sözün söylegen,
 Ultın javın közdegen
 Batır Sayın bolsın, dedi.
 Basına devir konsın, dedi.
 Kısılganda sıyınar,
 İşi nurğa tolsın!” dedi.

Ala esegin alkalap
 Ala korjın arkalap,
 Şar kitabı koyında,
 Demi tağdır moyında,
 Asa tayak kolında,
 Özi aktın jolında,
 Piri kelip kasına,
 Ayan berip ketken son,
 Bozmunay turdı oyanıp.
 Buvını ketken bişara,
 Eren turdı tayanıp.
 Üyine kirdi jügirip,
 Nesine tursın kıldırıp?
 Jatır eken Beybişe
 Etbetinen bügilip.

Ey Beybişe tur, deydi.
 Beti kolın ju deydi.
 Kudayın berdi tilekti.
 Evliyen jardı jürekti.
 Esen bolsak körermiz,
 Sayın attı perzentti.
 Koydan koşkar alayık,
 Kuday jalı salayık,
 Kabil etse Kudayım,
 Jalbarınıp bağayık!”.

Beybişe sonda söyledi.
 Söylegende büy deydi:
 “A Bozmunay, Bozmunay
 Bererme eken bir Kuday?
 Ertemenen ketken koy,
 Jeterme eken jayavlap,
 Sen jetpiske jetkende ,
 Men yelüden ötkende.

103

Bizdey yeki sorlığa
Endi bersin ne Kудay!?

Bermesede kaytesin,
Malındı ayap ne etesin?
Ayağanda bul maldın,
Kay tübine jetesin
Bolmasa da barayın,
Alıp kelip şalayın”

Yeki yetegin türinip,
Koyğa jetip baradı.
Ay müyızdı koşkardı,
Alıp kelip şalayın.
Jılkıdan da soydırıp,
Jurtın jiyıp aladı.

Jurtı tarkap ketsen son,
Bir biriden suradı.
“Kaşan bolar eken?” dep
Tırısıp kalğan kempirdin,
Kursağın künde sıladı.

Bir künderi bolğanda,
Biliner kezi tolğanda,
Karnı şıktı kampiyıp.
Kursağı şıktı tampiyıp.
Şalkasınan jatkada,
Umtılğanda turmadı.

Merzimdi kün tolğanı,
Batır Sayın tumadı.
Tuğanınşa bişara,
Kempirdin janın kiynadı.
Toğız ayğa tolğanda,
Şamalı mezigil tolğanda,
Beysembinin keşinen
Ulı jumağa avğanda
Boz kempirdi kozğalttı.
Inıratı, inıratı, tolğanttı.
Noğaylının üş kentin,

Jiyıp alıp ornattı.

Tan sararıp atkanda
 Moldalar azan aytkanda
 Sayın sındı batırın
 Jelkesi jerge tak etti.
 Mandayı künge jark etti.
 Balanı körip katındar,
 Bozmunay'dı kamastı
 Beri birdey jügirip,
 Süyinşige talastı
 Birinbiri sabastı.
 Murundarı kanastı.
 Talastan son katındar,
 Jügininiske barıstı.
 Jüz jilkını bay bergen,
 Beri bölip alıstı.

Yeki etegin türinip
 Malğa karay jügirip.

104

Bozmunay sonda söyleydi:
 “On kolımdı jayarın
 Munan nemdi ayarın
 Bügin ölip ketsemde,

Amanatka dayarın
 Noğaylının üş jurtın
 Birin koymay jiyarın
 Bul tört tülük malımnın
 Bir böligin kırarın.

Kuvanış munday bergen son
 Kırmay nağıp şıdarın!”

Talay maldı kıradı.
 Ülken toydı kıladı.
 Toyın kılıp bolğan son
 Törde oturgan bilerden
 Bozmunay ötil suradı:

“Osı otırğan bekszattar
 Buğan jetsin oyımız .
 Mınav tuğan balanın
 Atın tavıp koyınız.
 Tüsimde koyğan atı bar
 Jazıp koyğan hatı bar.
 Munın sizder oylandar,
 Atın tavıp koyğandar.
 Toksan torka kiyesin.
 Toğız jorğa minesin!”

Han men bekter otırıp,
 At pen tongğa talastı.
 Kımız işip mas bolıp,
 Esterinen adastı.
 Han men biler kerisip,
 Birin biri sabastı.
 Bozmunay sonda söyledi,
 Söylegende büy dedi:
 “Han men biler urıspa
 Uruskanın düris pa?
 Toksan torka kigenmen
 Teniri özine bermese,
 Mandayına ırıs pa?”

On kün jatsan jaktaymın
 Birine kayt dep aytpaymın.
 Avır devlet tusında,
 Kalay tamak tappaymın?!”

Üçkün jattı tappadı,
 Şubırğan kedey kaptadı.
 Onday munday koyğan at ,
 Bay köniline jakpadı
 Jiyılğan köptin berin de
 Devletimen saktadı
 Han karası moldası
 Sayının atın tappadı.

Jüz otız bir jasağan
 Azu tisi bosağan
 Noğaylı'nın jurtında
 Onan ülken kisi jok

105

Özi jarlı bolğan son
 Onımen jurtın isi jok.
 Han men biler kasına
 Kelip, turıp, tayanıp
 Özine melim bolğan son
 Nesine tursın ayanıp?
 Kedey şalın söyleydi.
 Söylegende büy deydi:

“Berekeldi bilerim
 Jarasadı jatkanın
 Baylığında Bozmunay
 Mıstan tabak tartkanın,
 Jana tuğan jas uldın
 Kanikey atın tapkanın!”

Sonda otırıp han men bi
 Şalğa karap urustı
 Tappağan son jaksılar
 Namısına tırıstı.
 “Osı jerde oylasan
 Atın tavıp koymasın
 Sakalınnan aların.
 Ağaşka asıp tanarın!”

Şal da karap turmadı.
 Künirenip jırladı.
 “Berin tappay turğanın
 Tal boyına jaraskan
 Belindegi bes karu
 Eki talay jerlerde
 Erligi askan alaştan
 Batır Sayın bolmas pa?
 Üstine arvak konbas pa?
 Tamam jaksı jiyilip
 Sonı tavıp koymas pa?
 Handar kaldı komsarıp.
 Biler kaldı tomsarıp.
 Toksan torqa kidi de
 Toğız jorğa mindi de

Şal jöneldi tenselip

Muratına jetken son
 Toyı tarkap ketken son
 Kümisten besik oydırdı.
 Berennen tübek koydırdı.
 Sayın sındı Batırdı
 Kara küske böletti.
 Kara küsti kattı dep
 Bala küske böletti.

Jana tuğan jas bala
 Emşek berse embedi
 Et berse de jemedi
 Anasını karasın
 Ergizde eki körmedi

Bozmunay Bay abdırıp
 Şaharına baradı
 Moldamenen ğalımın
 Kulağına saladı

--106---

Keşgi tuğan jas bala
 Bizdi kıldı maskara
 Emşek bersek embeydi.
 Et bersek te jemeydi.
 Anasının karasın
 Ezgirde eki körmeydi.
 Dağdardım, jurtım, men endi
 Akıl tavıp ber endi!”

Noğaylı jurtı kengesip
 Künde bir biye sayğızdı
 Ortan jilik mayına
 Üş künde bir toyğızdı.
 Bir jasına kelgende
 Balalıktı kılmadı.
 Yeki jaska kelgende,
 Jelevli ermen ten boldı.
 Üş jasına kelgende
 Üş şarbaktı Noğaydın

Beri dağı tan kaldı.
Bir türli tuğan jan boldı.

Tört jasına kelgende
Törge taman umtıldı.
Bes jasına kelgende
Bes karudı sayladı.
Jasıl oktay oynadı.
Er talaydı oyladı
Altı jaska kelgende
Erte mingen atınan,
Keşke deyin tüspedi.
Erdin isin istedi.
Jeti jaska kelgende,
Jeke jurttın küzetti.
Noğaylının üş kentin
Tügelimen tüzetti.
Ezü tartpay ul östi
Abıroylı kız östi.
Garıp menen miskinder
Panasında küneltti.

Segiz jaska kelgende
Sekirtip at mingendey
Baldağı altın ak bolat
Aş beline ilgendey

Altı kırılı ak süngi,
On kolına alganday,
El şetine jav kelse,
Aykay-süren salganday,
Noğaylının üş jurtı,
Beri buğan tan kaldı – ay.

Bu sayının yerligin,
Yer bir adam körgende
Toksan kulu kengesti,
Kengeskende ne desdi:

“Bir künderi bolğanda
Mınav jürgen Yer Sayın
Körmeysinba inğayın?
Bizdi de bir o adam dep.

108

Tura karap külgen jok
 Bayağıda atasın
 Ortağa alıp kuğandı.
 Ustap alıp urğandı.
 Yeli künge bilgen jok.

Onı bir kün bilgen son,
 Kulağına tigen son,
 Biz baygustı urmas pa?
 Aşulansa kırmas pa?
 Vagda kıl jigitter
 Ne kılsa da turmaska!

Kırar ma oybay!oybay kırar ma!
 Buğan adam şıdar ma?
 Jorğa menen jüyrikti
 Tün işinde olayık,
 Mın san jılkı işinen,
 At tabarmız layık.
 Kul kırılıp kalğanşa
 Kaşıp ketip kalayık.

Jorğa menen jüyrikti
 Kac kasınan aladı.
 Susız şölge bas koyıp.
 Kuldar kaşıp baradı.
 Erten kelip Er Sayın
 Jılkısına karadı.

İyesiz jadır köp jılkı.
 Kuldarının biri jok.
 Kaştı degen könilinde
 Er Sayının kiri jok.
 Eri- beri jürgen son,
 Kul kaşkanın bilgen son,
 Jılkı bağar kim kaldı,
 Batır Sayın tuldandı.
 “Tok sankul sağan ne kıldım.
 Kaşıp ketip ne bildin.
 Ekeme kıldın korlıktı.

Şeşeme kıldın zorlıktı.
 Keşeyin dep künendi.
 Sonda da eske almadım,
 At terletip keldin dep,
 Etke kamşı salmadım.
 Akırında belem kul,
 Meni büytip aldadın.
 Tım bolmasa jilkıda,
 Jartın nege kalmadın.

Öz obalın özine,
 Tülen seni kudı ma?
 Kardan jaman tüspespin,
 Karadağı izine
 Azar bolsa ketersin,
 Susız şöldin tüzine.

Berindi de kırayın.
 Bir körinsen közime.
 Bolarmın dep jürgenmin,
 Duşpannın jalğız jüzine”

“Şu” dep edi kara ala at ,
 Kırdan asıp kıt etti.

109

Tayaktan uşkan tozanı
 Kuyınday – ak burk etti.

Bir jiberip alğanda,
 Ulı seske bolğanda ,
 Şığa keldi Er Sayın,
 Karatöbe basına.
 Kuldar ketip baradı,
 Ayağınının astında,
 Kosılıp ölen aytısıp,
 Sırnay küyin tartısıp.

Munı körip Er Sayın,
 Töbede turıp tolğandı.
 Jalğızdığın oyladı.
 Javı toksan bul jalğız,

Oylamaska bolmadı.
 “Özin jardem bola köp
 Bir jaratkan Kудay’ım
 Ölemin dep kılmaymın.
 Janım üşin uvayım.
 Korlığı ötip baradı.
 Buğan neğıp şıdayın.
 Toksan kulmen soğıssam,
 Abıroydı tavıssam,

Jalğızğa keler küş bolsa
 Jazatayım is bolsa,
 Kartayğanda atamnan
 Endi perzent tuvar ma?
 İyem saran bolmasa
 Kanatsız meni kılar ma?

Kuldan korkıp men karytsam
 Kul ketti dep men aytsam,
 Jıylıske kire alman,
 El işinde jüre laman.
 Endi buğan barayın,
 Barmay neğıp kalayın?
 Kınnan şıkpas ak almas,
 Suvırıp kolğa alyın.
 Köterse Kудay talayım
 Berin tegis kılayın”

Kamşı basıp kalğanda
 Karğıp ketti kara ala at
 Javğa jetip baradı.
 Tavdı tastı aralap.

Eki tisi sakıldap,
 Kuldarğa keldi jakındap.
 Jav körmegen jas bala
 Jana öspirim mas bala
 Kılıştı aldı kınınnan
 Oyin emes şınınnan.

“Şu” dep edi kara ala at,
 Jumarlandı kırınan.

Türenip bala kelgen son
Endi ölerin bilgen son
Kol kusırıp beri de

110

Attan tüse kulasdı.
Bas urıp jerge jılastı.
Jılağanğa bolmadı.
Jalınğanğa koymadı.
Ekpini kattı jas bala,
Kuldarmenen oynadı.

Özgesin kırıp saldı da,
Otızın jayav aydadı.
Bir balağa toksan kul,
Taba almadı oylanı.
Karatöbe basına
Jayav aydap baradı.
Birin tiri jibermey,
Barlığında jaradı.
Toksan kuldın attarın
Aydap elge saladı.
Atasına maktanıp,
Kul kırdım dep aytpadı.
Buringıday mırzanız,
Jirenip üyde jatpadı.
Sırttan kelgen duşpannan,
Öz şarbağın saktadı.
Jatsa tursa jav tilep ,
Jılkı boldı bakkanı.

Malşı bolıp jürse de,
Jav jarağın sayladı.
Jakın katkan jilkını,
Alıska ilgı aydadı.

Jılkı aluğa jav kelse,
Urisuğa oyladı.
Eldin jürer şetinde,
Javdın keler betinde,
Jav körinse biltir dep,
Karavıldı sayladı.

Küni-tüni Kудaydan,
 Javdı tilek kıladı.
 “Kayda ketken Alaştın
 Nayza ustağan batırı?
 Erkek mundar kırılıp
 Kalğan ba önşen katını?”

Bir künderi bolğanda,
 Sayın jaska tolğanda,
 Munın dankın estip,
 Kara Kıpşak Kobılandı
 Düniyenin tört burışın
 Tegis jürip şarlağan.
 Alpıs jastan askanşa,
 Almağan javı kalmağan.

Körnekti buzıp jilkı alğan,
 Küymeni buzıp kız alğan,
 Duşpandı körse bir künde,
 Otız eki kırlanğan.
 On jasına kelgende,
 Jav edisin üyrenge.

112

Jurtımenen kengesti.
 Kengeskende ne desti:
 “Noğaylının jurtınan
 Sayın degen er şıktı.
 Müsilmannın işinde
 Bular bolğan en mıktı.

Mın kisini jiyımız,
 Sol Sayınğa barayık .
 Ras bolsa erligi,
 Kolımızğa alayık.

Alısta jatkan kalmakka
 Bir soğıstı salayık.
 Kobılandının bul sözün
 Jurtı kabıl etedi.
 Mın kisilik koldı alıp,
 Sayındı izdep ketedi.

Bir künderi bolğanda,
 Jılkığa taman etedi.
 Kırangıtıp jürgen er,
 Joliğısa ketedi.

Köp eken dep saspadı.
 Jalğızbın dep kaşpadı.
 Köterip aldı nayzanı.
 Altındı tuvın bayladı.
 Jalğız özi köp javmen,
 Urısorğa oyladı.

Kobılandının kasında
 Nayzegeri korkadı.
 Jakındasıp kelgende,
 Atın basın tartadı.
 Sayın betin burar ma?
 Kaşpay adam şıdar ma?
 Batır Sayın ekenin,
 Er Kobılandı bileedi.

Mın kisige bas bolıp
 Özi ilgeri jüredi.
 Akboz atpen ankıldap,
 Ayır kalpak sokıldap
 Er Sayınğa jakındap,
 Jetip keldi kompıldap,

Jetip kelip kompıldap.

Jetip kelip söyledi.
 Söylegende büy dedi:
 “Batır Sayın sen bolsan ,
 Kobılandı ağan men bolsam ,
 El şetinde jürgende,
 İzdep jürüp kez bolsam,
 Jarkıldat pa kılışın,
 Mın kisilik tuvısın,
 Aşulansan şırağım,
 Berimizdi kırarsın.
 Javşılığım jok sağan,
 Seni köre kelemin.
 Atadan artık bir ersin,

Kol tizginin beremin
 İzdep şıkkan javım bar
 Kızığındı köremin”

113

Sayın karap turadı
 Atı-jönin suradı
 Kobılandını bilgen son,
 Elge karay buradı.

“Bizdin elge barıp kayt,
 Atamnan bata alıp kayt,
 Men de birge jüremiñ,
 Konakasın beremin.
 Baratuğın javına
 Artık tuğan ağasın
 Batırlığın köremin”

Mın kisini Er Sayın
 Ertip alıp keledi.
 Alpıs asav soydırıp
 Konakasın beredi.

Üş kün konak bolğan son,
 Baydan könili tolğan son,
 Kobılandı men Er Sayın,
 Baydan bata suradı.
 Beybişe men Bozmunay
 Kobılandığa jıladı.

“ölgende körgeñ jalğızım
 Attanıp ketse jarıkka
 Kartayğanda basımız
 Kaladı eken korlıkka

Tayanıp keldi Bozmunay
 Kobılandının kasına.
 Jeliktirip balanı
 Kayğı saldın basıma.
 Tentektigin koymadın,
 Jurt tiline bolmadın.

Buringılar almağan,
Mangına adam barmağan,
Kalmak degen kattı jav,
Jenemin dep oyladın.

Mınav jürgen Er Sayın
Ömir bergey Kuday'ım
Jastan javğa ketken son
Üyde neğip şıdayın?

Toğız jastan ötken jok,
On jasına jetken jok,
Omırtkası ösken jok,
Kabırğası katkan jok.

Közim jasın körseyşi,
Üş Navrızdı berseyşi,
On eki jaska tolğanda,
Kızığın sonda körseyşi”

Sonda Kobılan söyleydi,
Sölegende büy deydi:

“Er darığan bay edin
Üş navrızdı bergenim,
Üş jıl ötip ketken son,
Vagdağa kelgenim.

Sağan deyir Er Sayın
Jav jarağın saylasın
Miner atın baylasın.

114

Şınımenen er bolsa
Vagdadan taymasın”

Mın kisi dulay kaydadı,
Tilegin alıp kuanıp.
Bay üyinde jatadı,
Üş navrızdığa juvanıp.

Bir künderi bolğanda,
 Beybişe turıp oyladı.
 Oylamaska bolmadı,
 Baydı erkine koymadı.

“Tolıp jatkan malın bar,
 Eki-üş navrız ötkende
 Sayın keter jorıkka.
 Tağı bizdın basımız
 Tüser sonda korlıkka.

Toğay tolğan malın bar,
 Bölip kalın berseyşi,
 Üş şarbaktı kıldırıp
 Layık kız körseyşi.

Kelin de bolsa süyenip,
 Azganda kün turmakka,
 Bermegenmen bu malın
 Alıp şıkpas ujmakka”

Munı estip Bozmunay
 Boz jorğağa er saldı.
 Üş şarbaktı noğaydın
 Kızdarına köz saldı.

Layık kız tappadı,
 Körgen kızdar jakpadı.
 “Men barmağan el bar ma?
 Er sayınğa ten bar ma?”

Noğaylı jurtı kengesti,
 Kengeskende ne desti:
 “Kambar jaylap şek konğan
 Duşpanına bet koyğan
 Özi javğa aybarlı
 Köbikti degen bay bardı.

Ezü tartıp kelmegen,
 Böten üyge kirmegen,
 Ayubike sulu bar,
 Beti jelge tiymegen,

Kığaş kara kaşı bar.
Kolan kara şaşu bar

Sırtı sulu sımhattı
Ker kulanday kerilgen
İşgen ası sulüdın
Tamağınan köringen.

Korıkpay soğan barsanız,
Şaman kelip alsanız,
Bermey kalar deymisiz,
Barıp habar salsanız”

Soğan ketti Bozmunay
Sudın boyun köbelep
Kartayğanşa Boz Jorğa
Özi mingen jebelep.

116

Köbiktinin sarayı,
Köterilgen talayı
Esiginin kasında
Kakpasının basında
Turadın eden küzetip
Eki birdey malayı.

Eki tisi ketilgen
Bir tanavı setilgen.
Bozmunaydı biledi
Yilip selem beredi.

Tildesüge keledi:
“Avır devlet tusında
Kara basın han edin.
Sayın sındı ulın bar,
Endi nege zar edin?”

Atın jaman terletti
Tanseriden jüresin.
Aşulangan adamday
Kabağındı tüyüsesin
Jalın bolsın Bozmunay

Ne esitip, ne bilesin?"

Bozmunay turıp söyleydi:
 "Bayın esen-savlık pa?
 Kattı söylep davrık pa,
 Aytkan sözüm tındasa,
 Köp karsılık kılmasa,
 Kızın alıp kaytamın.
 Jürgenim jok javlıkta
 Layık bolsa balama
 Manen mal da ala ma?
 Şakırğanga kelemse
 Balama kızın bermese,
 Boz jorğa attan tüşpey ak
 Elge taman kaytamın
 Tentek tuğan Sayınga
 Bara sala aytamın"

Kayran kaldı setik kul
 Bozmunaydın sözine
 Bara sala aytadı
 Köbiktinin özine:

"Ezireyil me? Dajal ma?
 Munan janın kalarma?!
 Yıktıyarsız birevdin
 Kızın tartıp alar ma?"

Sarayının kasında
 "Köbikti kızın bersin" dep
 Bozmunay bay kelip tur.
 "Bermesine koyman" dep
 Er Sayınga senip tur."

Köbikti turıp bursandı,
 Muzday temir kursandı:
 "Şavıp alsa, mal da köp
 Tartıp alsa, kız da köp
 Noğaylının işinde
 Sayından tentek ul da köp
 Kızımde oğan bermeymin
 Bozmunaydı körmeymen.

117

Mıktı bolsa jıyılıp
Tartıp alsın munda kep.

Kaşa kisi kelse de,
Urısurğa dayarmın.
Jalğız kızdın tusında
Ne janımdı ayarmın?

Adam eken demeniz,
Tüsirip savmal bermeniz
Kaytıp ketsen eline
Birin şığıp ermeniz”

Bozmunay kuldan suradı
Atının basın buradı
Köbiktinin sözine
Jaman aşu kıladı:

“Osınan elge barımasam,
Ayğay-süren salımasam,
Üş şarbaktın adamın,
Mingizip atğa alımasam.
Er Sayındı jiberip,
Berindi de kırmasam,
Ayttırsa bermes kızındı,
At savırına salımasam.
Bozmunay bolıp jürmeyin,
Boz jorğağa minbeyin”
Mıktılığın aytadı,
Elge taman kaytıadı.
Bir bülıktın baların
Köbıkti jurtı baykadı.

Bozmunay kaytıp ketken son,
Elge habar jetken son,
Köbiktinin üyine
Altın taktı han keldi,
Kimıldağan jan keldi:
“Köbıkti bay kızındı
Sayınğa nege bermedin?
Sol sekildi batırı

Nağıp küyev körmedin?
Bozmunay özi kelgen son
Munşa nege jerledin?

Bet-betimen tozarmız,
Bul kızındı bermesen,
Jurtımızdı büldirer,
Attanıp Sayın kelgen son.”

Köbikti bay oylandı,
Törde otırıp tolğandı.
Bozmunayğa at şaptırdı,
“Bermesem men bolmas dep,
Bermegen men bul kızım,
Mağan kaşan joldas” dep.

Setik kulğa buyırdı:
“Kos at alıp şap dedi,
Bozmunaydı tap dedi,
Surağan kızın beremiz,
Kaytsın munda ayt” dedi.
Kos atpen kul şabadı,
Bozmunaydı tabadı,
Kul jakındap jetkende,

120

Bozmunay keyin karadı.
“Atının basın bura tur,
Aşulanbay tura tur.
Sen jölenip ketkende,
Han karası jiyılıp,
Köbiktige keldi ğoy.
Nağılsa da Köbikti
Sağan kızın berdi ğoy”

Bozmunay Bay akırdı,
Aravağın suday sapırdı,
“Şakırda da barmaymın,
Bul sözine nanbaymın.
Malğa berse sol kızdı,
Bir tayğa da almaymın.”

Setik kul turup zarlaydı,
 “Senen maldı almaydı.
 Mal aluğa eline ,
 Bir kisi de barmaydı.

Bozmunay bay özin bil
 Şakırğanğa barماسan,
 Asılık bolar Alla’ğa,
 Bergen kızdı alماسan.”

Bozmunay toktay kaladı,
 Kuldı ertip aladı.
 Boz jorğanı tenseltip
 Köbiktige baradı.

Han karası jinalıp
 Aldınan kütip turadı.
 Talay malın kıradı,
 Jiiyin toyın kıladı.
 Aşulanbay tabıstı,
 Kalağan kızın alıstı.
 Tör-bes kisi joldaspen
 Eline kaytıp barıstı.

Üş şarbaktı Noğaydan
 Segiz jergen arnattı.
 Sayın sindı Batır’ın
 At-turmanın ondattı.

Tandap alıp üş kentten
 Otız jigit joldastı,
 Toyın kılıp bolğan son,
 Suluğa taman tün kattı.

“Sayın keldi” degen son,
 Kimıdağan han keldi.
 Jurt jaksısı jiyılıp,
 Aldımenen han keldi.

Körgen jurtın beride,
 Jas balanı tan kördi.

Kız ben jigit dulasıp,
 “Köremiz” dep şulasıp,
 Ulı jiyin kıladı.
 Ken sarayğa ornasıp,
 Sol sıkıldı batırğa,
 Kılğan toyı munasıp.

Jurt jiyıldı toyına,
 Otız künde y oyna.

121

Ak nekesin kığan son,
 Küyev kirdi koyınğa.

Ak ordağa salğanda,
 Oyanp oyını kanğanda,
 Kattı bir yuktap kalğanda,
 Tan belgisi bolğanda,

Ayan berdi atası,
 Sözinde jok hatası.
 Jetip keldi tusına
 Babay ömir babası:

“Kulağın sal sözime
 Sayın Batır sen bolsan,
 Bata berip keteyin,
 “Setti küni kez bolsan”

Sayın sındı batırın,
 Uşıp tura keledi.
 “Jar bala kor babam” dep
 Kolın jaya beredi.

Sonda piri söyledi,
 Söylegende bü y deydi:
 “Ayubike suludan
 Eki bala körersin
 Kısılğan jerde babandı
 Esine alıp jürersin.

Birinin atı-Bökenbay
 Birinin atı-Kiyikbay
 Sol Kiyikbay tuğanda,
 Duşpanğa salar bülikti-ay.
 Almağan javın koymadı,
 Arvağı senen biyikti-ay.
 Pirinin sözi jetken son,
 Gayıp bolıp ketken son,
 Jazgı Kuday ınırantıp,
 Jarılğan muzday küniirentip,
 Tal şubıktay buraltıp,
 Tatı kustay tarantıp,
 Padşalarday naykaltıp,
 Kasa bayday şaykaltıp,
 Tüyesine kün berip,
 At yerttevge kul berip,
 Uzattı kızın jöneltip,
 Beyşeşektey türlentip.

Sulu yelge kelgen son,
 Taman jurtı körgen son,
 Tağı halkın şakırıp,
 Mırzalığın bergen son.
 Ayubike suludın
 Ay künine man boldı.
 “Kızday jükti keldi” dep,
 eyel erkek tan boldı.

“Jükti kelin keldi” dep,
 Kız kelinşek küledi.
 Bir Allanın bergenin,
 Jalğız Sayın bileedi.

Vagdası tolğanda,
 Setti küni bolğanda,
 Ayubike tolğattı.

Kız kelinşek ornattı
 Ak jarılıp kün tuvıp
 Eki birdey ul taptı.
 Arkannan at aldırıp,
 Malğa karay Bay şaptı:

“Munan nemdi ayarmin,
 Uvısımdı jayarmin.
 Bugin ölip ketsemde,
 Amanatka dayarmin.
 Ülken bir toy kılayın,
 Ayamay mal kırayın.
 Koc nemere süygizip
 Esirkedi Kuday’ım”

Toyin kılıp bolğan son,
 Jurtın könili tolğan son,
 Bökenbay men Kiyikbay
 Balanın atın koyğan son.

Bir jasına tolğanda
 Sonda keldi Kobılandı.
 Sayınğa aytkan üş jıldın,
 Vagdası bolğanda.
 El şetine keledi
 Sayınğa habar beredi.

Üş şarbaktı Noğaydan
 Kırık jigit tandap aladı.
 Kobılandığa kosılıp,
 Attanıp ketip baradı.
 Kulan jürmes jerlerde
 Adam aspas şölderde

At moyınan jal ketti,
 On eki kün degende
 Kara ağaştay Kalmaktın,
 Ensesine kol jetti.
 Attın erin alıstı
 Tüse tüse kalıstı.
 “Kalmak jakın eken” dep,
 Batırğa habar saladı.

Jağalbaylı atası,
Sözinde jok hatası.
Kara tüsti javrınşı,
Javrın jağıp kardı.
“Kavıp-kater bar ma?” dep
Er kobılandı suradı.

Javrınşı sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
“Er Sayın men Kobılandı,
Bul javına barmaymın,
Jılkı jolda jatsa da,
Közimnin kırın salmaymın.
Malğa bola bu koldın,
Obalına kalmaymın.

Alar bolsan tilimdi,
Jav toskını bilindi.
Elge karay kaytamın,
Aman-esen künimde.

123

Tilimdi algın müsılman,
Berine de aytamın,
Birin tilimdi almasan,
Özim jalğız kaytamın.

Alpıs kisi aladı
Elge karay saladı.
Sonda turıp Kobılandı,
Er Sayınğa baradı:

“Sayın Sındı Batırım
Buzılmasın akılın,
Kel amanda kaytayık
Ekpinin küşti jarkınım.

Alar bolsak mal da köp,
Soğısarğa jav da köp,
Jav toskını bar deydi,
Kaytalık jan savğa” dep.

Sayın sonda söyledi:
 “Habar alıp saytannan
 Bu jolımnan kayta alman.
 Alğanımnın koynında,
 Külki bolıp jata alman.

Aygırdayın alıspay,
 Ak süngini salıspay,
 Kalmakpenen atıspay,
 Kara kanga batıspay,
 Aklındı ala alman!
 -Elge kaytıp bara alman.

Bulayşa sayın aytadı,
 Noğaylının min kisisi
 Elge karay kaytadı.
 Kırık jigitpen Er Sayın,
 Javğa taman tartadı.
 Batır Sayın kelgenin
 Kalmak estip bileledi.
 Kobılandının kaytkanı,
 Kulağına tiyedi.

Kele jatır kırık jigit,
 Karağaydı kak jarıp,
 Er Sayının isine,
 Beri birdey tan kalıp.
 Köp kalmaktı körgegen son,
 Üreyi uşıp sandalıp,
 Sonda Sayın Tolğaydı:
 (kayt degenge bolmaydı.)
 “Korka bersen kırık jigit
 Sender keyin kalındar
 Jalğız özim kiremin
 Tasa jerge barındar.
 Köre alganday kün bolsa
 Aman-esen bolındar
 Müsilmannın ulında
 Men şirigen jumırtka.”

Sayın şaptı kalağa
 Kamşı bastı alağa

124

Aykay salğan davısı
Karağay jarıp baradı.

Köp kalmaktın işinde,
Eki batır bar edi:
Birinin atı: Elaman,
Birinin atı: Jolaman.
Kobılandı men Sayının
Soğısına jarağan.

Bir mezigilde Er Sayın
Kürendi jılkı aladı.
Kırık jigit kalğan jerine
Kuvıp ketip baradı.

Kalmak jatır uvıldap,
Atın şıyıp şuvıldap,
Bir-birine jarmasıp,
Mestigine tarmasıp.
Kaşan kalğan şaşılıp.

Kele jatır köp Kalmak,
Jaman davıs salısıp,
Jerdin jüzi kayısıp,
Attın janı burkıldap,
Kılıştarı sırtıldap,
Aktöbede Sayın tur,
Aşulanıp kalşıldap.

Kara alanı barbaylap
Umtılsı Batır aygaylap
Tus tusınan at koydı
Köp Kalmaktar antalap.
Jalgız özi Er Sayın
Soğıska kirdi Allalap.
Bölek bölek kılıp jür,
Bölingen koyday kırıp jür
Elaman men Jolaman
Tav tasalap kaşıp jür.

“Köriner künin bar ma”dep,
Azuvın Sayın basıp jür.

Keşke taman bolğanda
Köbin kırıp solğanda,
Kayratına mas bolıp,
Allanı eske almadı.
Babsına sıyınıp,
Jalbarına kalmadı.

Piri üstine konbadı,
Bayağı kayrat bolmadı.
Oymak kuram sav jeri
Tal boyında kalmadı.
Tus-tusınan ok tiyip
Jaradan batır javradı.
Er jerinen akkan kan
Su sekildi savladı.

Erden kuvat ketken son,
Jıgılıp mezigil jetken son,
Atının basın burmalap,
Jöneldi Batır Allalap.

Egesin turğan köp Kalmak
Sonına tüsip intıgıp

126

Kırık mın kisi kusa da,
Jetkizbey ketti kutılıp.
Erten ketken kırık jigit
Karasın Sayın köredi,
Kara ala atpen tezirek
Kuvıp jetip keledi:

“Tezirek otın kalanız
Jaram neşev sananız.
Omırtkada on jara,
Kabırtkada kırık jara,
Kalat adam bolamın,
Kak jürekte bir jara?

Jalan ayak jürmegen
 Bismillanı bilemgen
 Salıp edi bir kalmak
 Sırlağan kayın nayzamen
 Kabırtykanın tüninen
 Omırtkanın jiginen.

Sol nayzanın ornınan
 Kan zırkılap tıyılmas
 Kırık jigit senen bolmasa
 Noğaylının elinen
 Topırak mağan buyırmas.

Karağay tübi kara ölen,
 Kazatayım jer me eken,
 Azannan keldi bir evez
 O da mendey tarıǵıp.
 Zarlı bolğan er me eken?
 Artımda kalğan köp kalmak,
 “Sayın Sındı Batırın
 Kaşıp ketti der me eken?
 Kırık jigit seni ertip ap,
 Ergende Kobılan sonınan,
 Men şekpağan ekenmin
 Juldızımın onınan.
 Men duşpanğa mert boldım,
 Kobılandı erdin joǵınan.

Javırınmen söylegen
 Tüşsi bala bar edi.
 “Kalmakka timey,kaytayık ‘
 Degen Kabılan şal edi

Jın tili dep nanbadım,
 Kay degenge bolmadım,
 Kas evliye sol eken,
 Tilin elmay javradım.

Attanğan jerim surasan
 Oyıl menen kıyıl-dı
 Karsı oldımnan Kalmaktar
 Biri kalmay jıyıldı.
 Kırık jigi senen bolmasa,

Jurt körüvim kıyın-dı.

Küldir küldir kisinegen
 Kürendi miner kün kayda?
 Körnekti buzıp jilkı alıp,
 Küymeni buzıp kız alıp,
 Kara argımak katırıp,
 Karsılaskan duşpanğa,

127

Jürekten nayza batırıp.
 Mınav jatkan Kalmak'ka
 At jügirter kün kayda?

A kırık jigit kırık jigit,
 Mağan bola ölmender.
 Sender beynet körmender.
 Karağaydan tabıtım,
 Bekem kılıp saylandar.
 Tandap mingen kara ala
 Basıma mıktap baylandar.
 Şüberek kiyim kigizbe,
 Kandı etime tigiz be,
 Jibekke orap koyındar.

El şetine barganda,
 Kırık jigit seni körgende,
 Atam şıgar ankıldap,
 Anam şıgar enkildep.
 Sebiyim kayda degende,
 Ne dep javap berersiz.
 El şetine jav kelse,
 Kedergi boldı degeysiz.
 Sol sözbenen jubansın,
 Bir kün de bolsa kuvansın.
 Akırında bişara,
 Estigen sol suvalsın.

Toptan tandap alğanım,
 Belden tösek salğanım,

Armanda bolıp köre almay,
 Kula tüzd kalğanım.
 Ayubike suluğa,
 Duğay selem degeysiz
 Tanseriden turınsın,
 Kınay belinbuvınsın.
 Bederlengen bes tırnak,
 Betine jara salmasın.
 Jamanlıkka üyreter,
 Duşannın tilin almasın.
 Men ketgende jürmegen,
 Dünyeni jürıp körmegen.
 Kiyikbay men Bökenbay,
 Ayrılıp sonan kalmasın.
 Kara Kıpşak Kobılandı,
 Alıp javğa barmasın.

Özimmen kalğan jaksının
 Jat körmesinöz körsin.
 Kayta almadım jorıktan,
 Bul dünyede jolıkpan.
 Kuday koskan kosağım
 Akırette kez kelsin.
 Aşıp ketşi betimdi,
 Salkın soksın etimdi.
 Kimildarğa şaram jok,
 Kulağan bul tüzde.
 Kazam jeter sekildi.
 Sender tastyap ketken son
 Kalmak kelip jetken son.

128

Müsilmannan köre alman
 Kanğıp jürgen jetimdi.”

Karağaydan tabıtın,
 Bekem eti saylasıp,
 Tandap mingen kara ala at
 Basına mıktap baylasıp.
 Kalmak körmes orınğa
 Er Sayındı jaylasıp

Kırık jigit ketti kır asıp,
Enirep kimay jılasıp.

Olar elge kelmesten,
Jurtı habal bilmesten,
Ayubike sol sulu,
Tünde jatıp tös kördi.
Kattı şaşıp oyandı,
Tüsünde jaman is kördi.
Tanseriden turadı,
Beti kolun juvadı.

Enesine keldi de
Tüsinin joyın suradı.

“Men bir bugün tös kördim,
Kelispegen is kördim,
Javrınım tolğan karaşaş,
Jayılınkı körindi.
Bederlengen bes tırnak,
Bilekten şıkkın kosparmak,
Kızıl kanğa eneke,
Malıninkı körindi.
Şeşem bergen bokşası,
Şaşılınkı körindi.
Kolındağı ak süngi
Baldağı altın ak bolat,
Ortasınan, eneke
Üzilinkı körindi.”

Sonda enesi korıktı,
Korıksa da bılay jorıdı:
“Ertemenen koy örer
Jayılğanın jurt körer,
Jayılğanın şaşınnın,
Soğan balam körinsin
Bederlengen bes tırnak,
Kızıl kanğa kelinim,
Malıninkı körinse,
Tanda tal tus bolğanda.
Kızıl ayu boyarsın
Kolu betinkazarıp
Sonı boyap koyarsın.

Kızıl kanın a balam
O da soğan körinsin.

Javda jürgen balamnın
Jel jaktağı panamnın
Astındağı kara ala at
Kuyrığı kelte körinse
Jav karasın körgende.

129

At kuyrığın süzgendi
Janındağı jamandar
Janınan küder üzgendi.

Kolındağı ak süngi
Üzilinki körinse
Jürgen şıgar şırağım
Kalmaktın belin sındırıp.
Keledi eken jalğızım
Barğanisin tındırıp.
Kırık jigit janında
Mın san jilkı kudırıp.”

Kele jadır kırık jigit
Iyığınan su ketip,
Mandayınan kün ötip,
Jılavmenen küneltip,
Joldasın javğa kaldırıp,
Jüzine kara şaldırıp.

El şetine kelgen son ,
Bayğa habar bergen son,
Bozmunay bay keledi.
“Bular keldi” degen son
“Esendik pe, savlık pa?
Kerilik mundar urmasa,
Közim jaska tolmasa
Sayın sındı jalğızım,
Körinbey közime.
Kırık jigit jılav beredi
Javap aytpay sözine.
Aytpasına bolmaydı,

A kıl-ayla kalmadı.
 “Sayın kaldı degen son,
 Tamam jurtı zarladı.
 Kırık jigit söyleydi:
 “Bara sala Er Sayın
 Kalmaktan oyıp? Jilkı aldı.
 Tolıp jatkan Kalmak’ka,
 Bir bülikti ol saldı.

Jer kayıskan köp jilkı
 Aydap beri ketkende,
 Müsilmannın jerinin
 Şetine kelip jetkende.
 Atdağan jilkı şaldığıp
 attan medev ketkende
 Kalmak jetti sonınan
 At büruğa könbedi.
 Kırıp joyıp keterge
 Jalğızdın eli jetpedi.

Alldıngı jetken Kalmak’ka,
 Kedergi bola keledi.
 Kara ala atı arıdı
 Attay almay keledi.
 Ak kirevge sögildi,
 Sıptay almay keledi.”

Bozmunay ketti üyine
 “Sav” degenge kuanıp.
 Jası jetken kerı şal,

130

Ötirik sözge jubanıp,
 Kaydan bilsin bişara,
 Kalğanın büyığıp suvalıp.

“Kırık jigit keldi” degen son,
 Atası habar bergen son,
 Aybike sol sulu,
 Tura almadı kıldırıp.
 Kırık jigittin aldına,

Jetip keldi jügirip:

“Ey kırık jigit, kırık jigit!
Nege büytip javrapsın?
Aksakaldı atamdı,
Ötirik sözben aldapsın.

“Kele jatır” degende,
jan bersen de nanbaymın.
“Sayın öldi” desen de,
Birindi ustap kalmaymın”.

Kırık jigit turıp oylastı:
“Aytpaska endi bolmastı
Janıp kelgen jas Beybak,
Erkimizge koymas-tı.

Sayın Sındı Batırın,
San Kalmakpen soğıstı.
Sayın jalğız Kalmak köp,
Iırıkpey kıldı toğıstı.
Köpke şama kelmedi,
Kalmakka Kuday bolıstı.

Oymak kuram sav jeri,
Tal boyında kalmadı.
Tus tusınan ok ötip,
Jaradan Batır javradı.
Kalmaktan şığıp ketkende,
Jıgılar mezigil jetkende,
Karağaydan tabıtın,
Bekem kılıp saylattı.
Tandap mingen kara ala at,
Basına mıktap baylattı.
Kalmak körmes orınğa,
Özin arap jaylattı:
Bas köterer kün bolsa,
Er ketirip minermın.
Kozğalmastay kün bolsa,
Küninde bir körermin.
Kazam jetpey tirilsem,
Elge minip kelermin..”

Ayubike sol sulü,
Eki betin aladı.
Kara şaşın jayadı.
Üyge ketti julkınıp.
Jın urganday bulkınıp,

131

Batırdı sulu joktadı:
“Belindegi bes koru,
Tal boyına jaraskan.
Sendey tenim tabılmas,
Sendey tenim eş bolmas.
Alaştı mundı men boldım,
Men hanşaday künimde.
Er koskamnan adaskan,
Karağay nayza öngergen.
Özinin jurtın mengersen.
Azdı köpke tengergen.
Attangan javdan kelmegen.
Altı kanat Ak Orda.
Kaskam işine enbegen,
Mendey mundı bar ma eken,
Oynap külüp şağımda,
Erkin oynap külmegen.
Özim tiri jürgende,
Kevdeme erkek mingizben.
Almaday bolğan kızıl bet,
Kiğaş eringe süygizben.
Beren tösek kus jastık,
Manayga boydak jürgizben.
Mandayın kulaş Er Sayın,
Kalpın eske tüskende,
Janımdı nağıp küygizben.
Avzım tola kan bolsa,
Duşpanıma bilgizben.

Sen ketkeli onbes jıl,
Böten üyge barmadım.
Ezü tartıp külmedim.
Men sorgayıp jatkanday,
Neden könilin kaldırdım?
“Bul zamanda jokpın” dep,

Tüsime neşik kirmedin?
 Yerte kılğan davusımdı,
 Tüste kelip koyarmın.
 Keşke kılğan davusındı,
 Kün batkanda koyarmın.
 Möldiregen eki köz,
 Jılavumenen oyarımın.
 El şetine jav kelse,
 Kara kabat sekildi,
 Kimdi aldına koyarmın?
 Jılap jılap uvandı.
 Beti kolın juvındı.

Kiyikbay men Bökenbay
 Ok atısıp jür eken.
 Ekevi keldi jügirip.

132

Anası otır bülinip,
 Ekevi estsn adastı.
 Adasa turıp ekevi,

Bir jürgende talastı.
 “Üyde jatkan ekemdi,
 Nege eketken alıska.
 Sonşa jerge bastasıp,
 Jav jerine tastasıp.
 Bul saparga jürmesem,
 Eki birdey kök ala.
 Argımakka minbesem,
 Önşen temir kiymesem,
 Koblandı, sağan kılmasam,
 Bitkenindi kırmasam,
 Sayın erden tumayın,
 Jilkıga ketti jügirip.
 Turmadı üyde kidirip.

Sülü üyden baradı.
 Enesinin kasına,
 Enesi beybak jıladı:
 “Kudaydın bergen jalğızdı,

Talasıp emgek emisken,
 Kulın tayday tebisen.
 Belindegi bes karu,
 Tal boyına kelisken.
 Atan kaldı kenesten,
 Şeşey kaldı öristen.
 Javga aygaylap ketkende,
 On yinine konbadı.
 Tört mukırrar perişten.”
 “Ay sarlı enem ay!
 Jılaganmen önbedi ay!
 Sayın sındı balandı,
 Mandayı kulaş er dedi ay!

Men tul üyinde tura alman,
 Künde davıs kıla alman,
 Jer jüzinde bar bolsa,
 Özim izdep tabarmın.
 Jaralı bosa bagarmın.
 Düniyenin tört burışın,
 Tegis kezip kararmın.
 Sol sıkıldı batırdı,
 İzdemey nagıp turarmın.
 Sayın sındı sol batır,
 Otız eki erden öt alğan.
 Birine biri ten be eken,
 Şeşem bergem üyimde.
 Ayudın bar ak derisi,
 Jarasına em be eken?
 Şeşem bergem üyimde,
 Sol derisi bar ma eken?
 İzdemestey er me eken?
 Jılkıdağı kas küren,
 Jılkışığa aldırşı,
 Jılamay takım saldırşı.

133

Burın tüzge jürmegen,
 Tustik jerge barmağan,
 Jöneldi, beybak, jılasıp,
 Ketip baradı karasıp.
 Bet aldına jarısıp,

Kos kürenmen alısıp.
 Küni tüni baradı.
 Jılavmenen kün ötip.
 Jol bilmegen ayeldi,
 Allahın özi tüzetip.
 Er töbenin basına,
 Sulü şıgıp karaydı,
 Köriner zaman bolmaydı,

Bir künderi bolğanda,
 Ay men künge talaskan,
 Karatöbe körindi.
 So töbeni körgende,
 Sulüdın könili bölindi.

“Müskin bolğan enem ay!
 Kara töbe kasında,
 Beyterek tur basında.
 Ala kula savıskan,
 Kan körgendey boladı.
 Balannın kalğan jerleri,
 Sonav bir jer boladı.
 Men tusınan o zamın,
 Neme karap turamın.”

Enesi sulüdü azdırdı,
 Kürenşe attın moyının ,
 Jezdey kılıp sozdırdı.
 Ondı soldı kamşılap,
 Kekilden ter tamşılap.

Sulü ozıp kelgen son,
 Attan tüse kaladı.
 Tüse sala jıladı.
 Burılıp körer küni jok.
 Söylesetin tili jok.
 Tastaganday tola köz,
 Tönkere kelip saladı.
 Basın kuşa kaladı.
 Köterip kelip aladı.
 Suğa arkalap baradı.
 Kanın juvıp aladı.

Ayudın kelip ak deri,
 Avdarıp culü jağadı.
 Tiriltip tez aladı.
 Su basında ekevi,
 Oynap külüp kaladı.
 Kek jatır kempirdin,
 Bavrına kamşu tayanıp,
 Ölsi degen balası,
 Ansap kelgen anası.
 Aldına şıktı alşandap,
 Ölgen jerden tirilip.

134

Elge tigen panası,
 Kuşaktasıp köristi.
 Betinen süyinip öpisti.
 Kaytasınan jasadı.
 Allası közin aşadı.
 Atının erin alıştı,
 Üşevi uyktap kalıstı.
 Uykıda beybak bilmedi,
 Üstine kalmak ornadı.

“Joldası elge bardı,- dep,
 Jaralı Sayın kaldı” dep,
 Kalmak estip bileği.
 Eleman men Jolaman ,
 Sansız Kalmak kol alıp,
 Sayındı izdep jür edi.
 Üstine kelip ornadı.
 Bir de biri turmadı.
 Bir mezigilde Er Sayın,
 Köterip alsa basına.
 Jetken eken Jolaman,
 Şanşar jerdin tusına.
 Sayın tura sasadı:

“E Kudayım, Kudayım!
 Ölemin dep kılmayım,
 Buyruk jetpey uvayım,
 Tarkamağan balama,
 Jalbarınğan kün ayım.

Babay ömir babam ay!
 Janıldım ba tabam ay!
 Akır javdan bola ma ay!
 Tuğannan menin kazam ay!
 Alpıstağı anam ay!
 O da javğa bara ma ay!
 Kuday koskan kosım ay!
 Onı bir düşman ala ma ay!
 Noğaylının ken jerine,
 Sayın esen bara ma ay!
 Jar bola kör Alla'm ay!

Er tokımın arkalap,
 Atka keldi Allalap,
 Er tokımın salğanda,
 Ayılıp tartıp alğanda,
 Avızdığın at şaynadı.
 Adamday bop sayradı.

“Batır sayın saspadı.
 Köp eken dep kaşpaşı
 Kuday bergen kuvatın,
 Osı jolı bastaşı
 Katarlanğan kamaldı,
 Kak jarmasan sağan sert ,
 Ok jetkizsem mağan sert,

Jılandayın jıbırlap,
 Kızdardayın sıbırlap,
 Ak savıt sonda söyledi:
 “ Batır Sayın korkpaşı,
 Böten sözdı aytpaşı.

135

Katarlanğan kamaldı,
 Buza almasan sağan sert.
 Toksan kabat ok jetse,
 Ok ötkizsem mağan sert”.

Atımenen söylesip,
 Ak savıtpen kengesip,

Kempirmenen suluğa,
 “Artımnan kalmay jür” desip.
 Kamalap turğan Kalmak’tı
 Kabandayın kak jarıp.

Sayın şıktı kutılıp.
 Elaman men Jolaman,
 Kempir menen suludı,
 Ustay aldı umtılip.

Kalmak turıp kengesti.
 “Kartay kusak kara ala at,
 Karasın jilkı görmeydi,
 Sayındı kolğa bermeydi.

Alğanı men anasın,
 “Kolan şaşın kıyınız,
 At üstine salınız
 Töbe şaşı julınsa,
 Davısı şıgar şırkarıp,
 Tamam Kalmak alınız.
 Anasına şıdamay,
 Sayın şabar burkırıp.
 Kaşpanız sonda tırkırıp.”
 At üstine salğanda,
 Sol anası jıladı.
 Ulınan ötil suradı:
 Ulınan ötip suradı:
 “Mağan bala kelmeşi,
 Men janımdı ne eteyin,
 Senin üşin şırağım,
 Kurban bolıp keteyin.”

Alğanı sonda jıladı:
 “Er Sayın attı erim ay!
 Alla koskan tenim ay!
 Senin eri ayşılık,
 Menin şıkkın jerim ay!.
 Men ketsem de alarsın,
 Tiri bolsan kegindi.
 Bayka jalğız elindi,
 Mert bop kapı kaparsın,
 Şıbıktay boyı uzın dep,

Javga oyran salam dep.
Uriskanda Er Sayın,
Ulındı eki kasına al.”

Şappasına bolmadı,
Bir erkine koymadı.
Alpıs eki perişte,
Üstine kep ornadı.
Kara alanı burmalap,

136

Umtıldı kolğa turalap.
Arvaktın toskanı,
Javdın sonda saskanı,
Kempir menen suludı,
Kalay tastay kaşkanı.
Kuva barıp Er Sayın,
Kalmakpenen soğıstı.
On üş künde tavıstı.
Üstine kelgen Kalmaktın,
Jan adamın koymadı.
Atın tanın aldı da,
Elge taman aydadı.

Batır Sayın kelgenşe,
El habarın bilgenşe,
Bökenbay men Kiyikbay,
Kobılandığa barıptı.
Attanıp elge kelipti.
Jasağanda kaytpağan,
So sıkıldı Kobılandı.
Ekevinen köripti:

“Ey Kobılandı sen bolsan,
Toptın betin körmegen,
Körgen kisi elemde,
Mandayı kulaş er degen.
Kas ermenen ten degen .
Kalğan jerden alıp kel,
Öltirgen javın tavıp kel.
Üyde jatkan ekemdi,
Jav jerine taspadın.

Barmasan da bararsın,
Barmay nağıp kalarsın?”

Kobılandı sonda aytadı:
“Aldına tüşip barayın,
İzdemey nege kalayın?
Kalmakka bülük salayın.”

Mın kisini aladı,
Attanıp ketip baradı.
Ayşılık jatkan kalmakka,
Barıp bir soğıs saladı.
Kalmakka barsa or eken,
Orı teren zor eken.
Kiyikbay sonda aytadı:

“A Koblandı, Koblandı!
Büytip buğan turmalık,
Korıkkın kisi sekildi.
Turıp kenges kurmalık,
Ordan ermen ötelik,
Kalmakka tegis tiyelik!”

Bökenbay men Koblandı,
Kiyikbay men üşevi,
Ordan ermen ötedi.
Kalmakka kep jetedi.

138

Bökenbay men Kobılandı,
Eki batır kaşadı,
Ordan beri asadı.
Kobıladının mingen at,
Ordan ötti kidirmey.
Bökenbaydın kök ala at,
Artkı ayağı ilindi.
Er tokımın kuşaktap,
Orğa tüşip jügirdi.

Kiyikbay şaptı Kalmak’ka,
Kök ala attı borbaylap.
“Bavırım” dep oybaylap.

Kalmak kurgan kamaldın,
 Bul nağınan şapkannan,
 O jağına bir ötti.
 Ar jağınan şapkannan,
 Ber jağına bir ötti.

Batırları akırdı,
 Palvandarı şakırdı:
 “Tus tusına barınız,
 Birer arkan alınız.
 Şabatuğın jağına,
 Kerme ustay kalınız.
 Kermelep ustap alınız.”

Közdep turıp Kiyikbay,
 Alasa kılğan arkanın,
 Üstinen ötip ketedi.
 Biyik kılğan arkanın,
 Astımenen ötip ketedi.

Top segiz kün bolğanda,
 Berin kırıp ketedi.
 Ordan kan bir asadı.
 Orda jatkan Bökenbay,
 Kanmen ağıp baradı.
 Kobılandı so Batır,
 Sonda jürip aladı.

Kalmaktın jerin ört kılıp,
 Topıraktay ğıp uşırıp,
 Barlık malın köşirip,
 Jalğız özi Kiyikbay,
 Aydap şıktı kaladan.
 Kalmakka mal koymay ak,
 Kızığına toymay ak,
 Kaskanın könili tıñan son,
 Kalağanın kılğan son,
 Jilkını köske salğa son,
 Kalmaktan kek alğan son,
 Kol tüstenip jatkada.
 Kele jatır bir adam,
 Turılıktay tuvı bar,
 Mın kisinin duvı bar

Artında kanşa janı bar.

140

Kobılandı batır aytadı:
 “Kiyikbay batır barınız,
 Kanday duşpan boladı,
 Aldı ortın şalınız.”
 Sonımen Kiyikbay,
 Turımdayday tüyilip.
 Kalarımın dep kıldırıp,
 Karsı şığıp keledi.
 Kele jatır Er Sayın,
 Ölgem jerden tirilip.
 Jıyılıp jatkan Kalmaktın,
 Soğısı bar dep kijinip.
 Kiyibay onı tanımay,
 Eki ese küşti jas ulan,
 “Et jürektin bası dep,
 Öler jerin osı dep,
 Tabandap nayza saladı.
 Er Sayın sindi ekesin,
 Tanımadı so bala.

Sayın sonda aytadı:
 “Sayın eken men dedi.
 Köriseyik kel dedi.
 Esenbisin sen” dedi.
 Attan tüse kaladı.
 Suvırıp nayza aladı.
 “Jazalı boldı kolım ay!
 Erlik kılğan kurısın.
 Munan bulay jolım ay!”
 “Kurımasın jolın dep,
 Jazalı bolmaz kolın dep,
 Eken munı ne kılısın?
 Neşe erdin körmedim,
 Bu sıkıldı nayzasın.
 Körip jürmin jasağan,
 Bir Allanın paydasın.
 Eken munan ölmeydi.
 Tek jüregin korıkpasın.
 Bar Kiyikbay bar dedi.

Kobılandıday atannan,
 Barıp süyinşi al dedi.
 Tastap ketken Er Sayın,
 Jazılıp keldi sav” dedi.
 Kiyibay kolğa şabadı.
 At ayamay baradı.
 Sonımenen tenselip,
 Kobılandığa keledi.
 “Bolıp turğan bul şakta,
 Kobınadı batır köriniz,
 Jaralı bolğan kelipti,
 Sayın attı ininiz.

Ozıp keldim men sizge,
 Ne beresiz Batırım?”
 “Kuvantkan üşin süyinşiğe,
 Tartıp pisken torsıktay.
 Özi sulu tay burıp,
 Ras bolsa kelgeni,
 Al siyladım men sizge.”

141

Sonda Sayın keledi.
 Kelgenin körıp Kobılandı,
 Tanıp körısip bileledi.
 Atka minip jıladı.
 Köp şükirlik kıladı.
 Atka minip kaytıstı.
 Sayın esen kelgen son,
 Noğaylının köp jurtına,
 Körısip selem bergen son,
 Bozmunay turıp toy kıldı.

Attanğan javın alısıp,
 Könilderi tınısıp,
 Aman esen kaytkanda,
 Allağa şügir köp kıldı.
 Toy tarkap ketken son,
 Batır Sayın söyleydi:
 “Endi tüzge jürmelik,
 Kolğa nayza almalık,
 Javğa endi timelik,

Kiyikbay men Bökenbay,
 Kobılandıday batır ay!
 Eki ulına bata ber,
 Jolımızdı berelik,
 Üyge bar da jata ber.

Aytkanışa sayınnın,
 Kobılandı bata beredi.
 “Alla aşsın jolındı.
 Uzun kılsın kolındı.
 Tanıp jürgen e balam,
 Onın menen sonındı.”
 Söytip bata bergen son,
 Kobılandı Batır kaytadı.
 Eline barıp so batır,
 Batırlık kılmay jatadı.
 Eki ulının tusında,
 Sayındayın batırdın,
 Irgesin duşpan baspadı.
 Kolınan devlet kaşpadı.

El şetine jav kelse,
 Sayın sındı batırdan.
 Kiyikbaydın erligi,
 Anay kulu asadı.
 Eki ulının tusında,
 Beri ten boldı tirligi.
 Üş Alaşka jayıldı.
 Eki ulının erligi.
 Ölgem jerden tiriltgen,
 Kalmakka atın jügirtken ,
 Bir kудaydın kendigi,
 Sayın Sındı Batırdın,
 Sonday eken kengesi.
 Adamnan artık denesi.

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARMA

Eski geçmiş zamanda,
 Müslümanlığın yaşandığı anda,
  cemaatli  kentli,
 Noğaylı adında halk yaşadı.
 Zamanın birinde,
 Ağır (güçlü) devlet ile servet bitti,
 Fakirlikten ile çekildi.
 Halk fakir olduktan sonra,
 Gençlik ve kuvvet gitti.
 ırıl çıplak kalınca,
 Kadın ile namus gitti.

şu Noğaylı yurdunda,
 Yavaş ata binmeyen,
 Bozuk yerde gitmeyen,
 Kirli elbise giymeyen,
 Allah'a kötü söz etmeyen,
 Beş vaktini bırakmayan,
 Bir Allah'ı düşünen,
 Yalnız başına hükümdar olan,
 Malı yabancıya hayret veren,
 Bozmunay adlı bey olmuş.

Beyliğinin belgesi,
 Doksan hizmetkarı var,
 Doksan toğay (tugay) malı var,
 şu zengin, güçlü beyin,
 Dünyada sadece bir sıkıntısı var.

şu Bozmunay ihtiyarlayıp,
 Altmış yaştan geçince
 Bir yavruya derdini dökmüş.
 Allah'ın nasip ettiği eşi
 Elli yaşına geliyor.
 İhtiyarlayıp kocayan kadını
 Doğum yapamıyor.
 Yapıda sevemeyen,
 Bebeğinin kokusunu duyamayan oy.

İlde tabip kalmadı,
 Tabip bitmiş azalmış.
 Zamanın birinde,
 Yılıya bakan doksan kişi,
 Kımız içip sarhoş olur.
 Bu sarhoşlukla doğru durmayıp,
 Evdeki bey ile düşman olur.
 Kullar birleşerek görüştüler,
 Söylediklerinde ise ne dediler:

“Temiz güzel elbise giymedik
 Hızlı giden ata binmedik

99

Şu Noğaylı yurdunun
 Kızlarıyla darılıp
 Yiğit gibi yaşayamadık.
 Ömrün dünyanın böylece geçeceğini bilemedik.

Bu giden Bozmunay gelse,
 İki elini bağlayalım.
 Gireceği mezarı hazırlayalım.
 Bozmunayı öldürsek,
 Bir tavına getirsek,
 Doksan tuğay yılıyı
 Doksana bölüp alalım.
 Böyle karşılıksız malı
 Nereden arayıp bulacağız?

Karağay mızrağı ele alarak
 Karşılık verecek oğlu yok.
 Arkadan izleyip kovalayacak
 Katar katar askeri yok.

Kul akıl danışıyor diye
 Beye söyleyen kişi yok.
 Onunla beyin işi yok.
 Bir zamanlar olanda
 Bay erkenden kalktı,
 Tavladan atını getirtti.
 Altınlı koşum süslü eyeri

Örtü ile yerleştirdi.
 Kara gecede yürüyüp
 Has padişah gibi sallanıp
 Atına çekinmeden bindi.
 Gelen yılmının
 Sallanarak önüne çıktı.
 Doksan kuldun birisi
 Eğilip selam bile vermedi.
 Beyi gözü görmedi
 O zaman bay kinlendi
 Buz gibi (çok iyi) silahlandı
 Doksan kulun hepisini çağırđı.
 Kızgınlıkla Bozmunay
 Öldüreceğim diye bağırdı.
 Kenardan yürüyen birisini
 Bey gelip yakaladı.
 Ele geçen bu kulu
 Kızgınlıkla bey dövdü.
 Birini dövüyorken
 Başkası gelip yakaladı.
 Beyin üstüne yanlardan
 Sopa yağdı her yandan.
 Başına dayak değince
 Yalnızlığını anlayınca
 Kulların yüzünü görünce

100

Boz atın başını çekerek
 Saraya kaçtı Allah diyerek.
 Haykıran sesine
 Yer gürüldeyip gidiyor
 Ne oldu diye Beybişe
 Evden çıkıp koşarak
 Geliyor iken Bozmunay
 Haykırıp pare pare oluyor.

Bozmunay gelerek yığıldı.
 Karısıyla ikisi
 Yüzü koyun ağladı.
 Haykıran sesi
 Halkını başına topladı.

Halkı gelse de durmadı,
 Kaldırıp başını dönmedi,
 Teselli verecek olmadı,
 Haykıramadan duramadı,
 Bozmunay bey ağladı,
 Yad ederek Allah'ı .
 Ağlıyorken ne dedi:
 İlk eyerine bindirip ,
 Göç (kervan) önüne yürütüp sevdirep,
 Alaşa namını bildirip,
 Oğul iyisini görmedim .

Altına iyi at verip,
 Üstüne iyi elbise giydirip,
 Köklü yere verdirip,
 Oyun cümbüş yapıp,
 Kız iyisini görmedim.
 Düşmanlarla savaşıp ,
 Malım için ölmedim.
 Kuldan kötülük görünce,
 Her gün böyle ölünce,
 Bahtsız kulun ben isem ,
 Niçin beni öldürmedin?

Gece gündüz dert yandı,
 Büyük saraya varmadı,
 Kaldırıp başını dikmedi,
 Şu ağıtından kalmadı.
 Ağıtıyla bey yattı,
 Kızıllaşıp güneş battı,
 Sararıp sabah oldu,
 Sabah olsa da bey yattı.

Mollalar ezan okuyunca,
 Namazsız uyuyup yatınca,
 Ak sarıklı bir adam
 Yetip geldi yanına,
 Dayanıp geldi başına,
 İki koynu da dolu idi.
 Bozmunayın şu günde,
 Gözünden akan yaşına.

Ruh gelip söylüyor
 “Oy Bozmunay, Bozmunay
 Dileği verdi bir (Allah) Kудay
 Ne dileğin var? Diyor.
 Dileğini al!” diyor.

Bozmunay bunu işiterek,
 Koşup uçuyor ,
 Kollarını açıyor,
 Göz yaşını döküyor.

Bozmunay o zaman söylüyor:
 “Noğaylının içinde
 Aç gözlü Bey oldum.
 Büyük devletin zamanında
 Tek başıma han oldum .
 Toplu yığınla maldan ne fayda
 Bir yavruya muhtaç oldum,
 Bir yavruya ağladım.
 Şu balanın yokluğundan
 Düğüne derneğe varmadım.
 Kuldan gördüğüm kötülükten,
 Hizmetçiden gördüğüm zorluktan,
 Rahat uyku uyuyamadım.
 Kendi canıma kıyamadım,
 Öleyim desem ölemedim,
 El içinde yürüyemedim,
 Gece gündüz ah ettim.

O zaman piri söylüyor,
 Söylerken şunu diyor:
 “Kendin arayıp gitmedin
 Evde yatarak ah ettin
 Dileğin bu olsa

Kabul olsun dileğin(muradın)
 Ateşin başına oturup,
 Ateşin başını doldurdun,
 Evin pazar olmuş gibi.
 Çok mu sana gerekti?
 Birini bine götüren,
 Allah’ın rızasını isteyen,

Yurda kale olmuş gibi,
Bir mi sana gereği?

Bozmunay o zaman söylüyor:

Peygamber yaşı dolunca,
Zamanımız azalınca,
Gençlik günleri geçince,
Hayırsız evlada,
Ateşin başında toplanıp kıra gider işinde.
Birini de yok edip,
Ben istemiyorum onlar gibisini.
Farkı yok ateşten onların.
Verirsen bana seçip ver,
Bin kişiye mukayese et ver,
Ömrün yaşını uzun kılıp,
Yüce dağ gibi amaç ver.

102

Piri o zaman söylüyor:

“Birini verdim ben diyor,
Bekleyip alsan sen” diyor,
Genç iken Allah demeyen ,
Olacak işini düzelten,
Başka halkın dileğini,
Onun gibi, vermeyen,
Onun gördüğü görgüyü,
Hiçbir insan görmemiş.

Belini (silahını) çözüp yatmayan,
Özlemeden sağmal tatmayan,
Sabah bindiği attan,

Akşama kadar inmeyen,
Sayısız düşmanın öldüremediği,
Yüzünün önünden dönmeyen.
Babasına yalvarsa,
Düşmandan hatasını saklayan.

Halkın sözünü söyleyen,
Milletin düşmanını gözleyen,
Batır Sayın olsun dedi,

Başına talih konsun dedi.
Zorlandığında sığınıp,
İçi nurla dolsun diyor.

Ala kapısını açıp,
Ala heybesini sırtına alıp,
Dünya kitabı koynunda,
Nefesi kader boynunda,
Asa deynek kolunda,
Kendisi dinin yolunda.
Piri gelip karşısına,
Öğüt verip gidince,
Bozmunay kalktı uyanıp.
Hali kötüleşen biçare,
Halsizlikle dayanarak kalktı.
Yürüyerek evine girdi.
Niçin dursun bu yerde
Yatıyor iken Beybişe .
Yüzüstü bükülerek,

Ey Beybişe kalk diyor,
Elini yüzünü yıka diyor.
Allah'ın verdiği dileği,
Evliyan yardı yüreği,
Sağlam olsak görürüz,
Sayın atlı yavruyu.
Koyundan koç alalım,
Allah yoluna girelim,
Yalvararak bakalım.

Beybişe böyle söylüyor,
Söylediğinde şunu diyor:
“Oy Bozmunay, Bozmunay,
Verir mi acaba bir Allah,
Erkenden giden koyunu.
Yeter mi acaba yürüyüp,
Sen yetmiş gelince,
Ben elliyi geçince,

Bizim gibi iki fakire
Şimdi Allah ne versin?

Vermese de ne yaparsın,
Malını acep ne edersin?
Esirgediğin bu maldan
Hangi birine çare olursun?
Olmasa da gideyim,
Alıp gelip keseyim.

İki eteğini dürünüp
Koyun sürüsüne gidiyor.
Ay boynuzlu koçu
Alıp gelip kesiyor.
Yıldızdan at soydurup,
Halkını başına topluyor.

Halkı dağılıp gittikten sonra,
Bir birine soruyor:
“Ne zaman olur imiş?” diyerek
Gayret eden ihtiyar kadının
Karnını her gün yağlıyor.

Bir günleri olduğunda,
Belli vakti olduğunda,
Karnı çıkıp şişiyor.
Kursağı çıkıp büyüyor
Sırt üstü yatınca.
Kalkmak istediğinde kalkamadı,

Belli gün dolunca,
Batır Sayın doğmadı.
Doğuncaya kadar çaresiz,
İhtiyar kadının canını zorladı.

Dokuz ay olduğunda,
Sayılı gün olduğuda,
Perşembe gecesinden
Ulu cumaya geçince,
Boz ihtiyar kadını kımıldattı.
Ağrı sızı çektirdi.
Noğaylının üç kentini,
Toplayarak, başına yığdı.

Tan sararıp çıkınca,

Mollalar ezana durunca,
 Sayın denilen Batırın,
 Ensese yere vurdu, doğdu.
 Alını güneşle parladı.
 Balayı görüp kadınlar,
 Bozmunay'ı çevirdi.
 Hepsi birden yürüyüp
 Müjde için yarıştı.
 Birbiriyle savaştı.
 Burunları kanaştı.
 Tartışmadan sonra kadınlar,
 Hediyeye gidişti.
 Yüz yalkıyı bey vermiş,
 Hepsi bölüp paylaştı.

İki eteğini dürünüp,
 Mala doğru koşup.

104

Bozmunay o zaman söylüyor:
 “Sağ kolumu açarım ,
 Bundan neyimi esirgerim,
 Bugün ölüp gitsemde,

Emanete hazırım.
 Noğaylının üç halkını,
 Birini bırakmadan toplarım.
 Bu dört türlü malımın,
 Bir bölümünü feda ederim.

Beni böyle sevindirdikten sonra,
 Feda etmem de ne yaparım.

Sayısız malı feda etti.
 Büyük toy, düğün yaptı.
 Toyunu yaptıktan sonra,
 Başköşede oturan beylerden,
 Bozmunay istek sordu.

Burada oturan beyler,
 Düşünceniz şu olsun ki,
 Bu doğan bebeğin,

Adını bulup koyunuz.
 Rüyamda verilen adı var,
 Yazılıp koyulan mektubu var.
 Bunu sizler de düşününüz.
 Adını bulup koyanlar,
 Doksan güzel elbise giysin.
 Doksan ata binsin.

Han ile beyler oturdu,
 At ile elbise için yarıştı.
 Kımız içerek sarhoş olup,
 Bilinçlerini kaybetti.
 Han ile beyler gururlanıp,
 Birbiriyle savaştı.
 Bozmunay o zaman söylüyor,
 Söyleyince bunu diyor:
 “Han ile beyler vuruşmasın,
 Vuruşması doğru mu?
 Doksan elbise giymekle,
 Tanrı kendine vermese,
 Alnına nasip mi?”

On gün yatsan da saklıyorum,
 Bir kişiye dön git demiyorum.
 Nasıl yiyecek bulamıyorum?

Üç gün yattı bulamadı.
 Fakirler dizilerek çoğaldı.
 Öylece konulan ad,
 Beyin hoşuna gitmedi.
 Toplananların hepsini de
 Servetiyle korudu.
 Han karası, mollası,
 Sayın’ın adını bulamadı.

Yüz otuz bir yıl yaşayan,
 Azı dişi boşalan,
 Noğaylının yurdunda,
 Ondan büyük kişi yok.

Onunla halkın işi yok .
 Han ile beyler yanına
 Gelip oturdu.
 Özüne malum olunca,
 Nesine kendini yorsun.
 Fakir ihtiyar söylüyor,
 Söyleyince bunu diyor:

“Kutlu beylerim
 Yatışınız da yakıştı.
 Beyliğinde Bozmunayın,
 Misafir olup yediniz.
 Yeni doğan oğulun,
 Hala adını vermediniz.

Orada oturan han ile beyler
 İhtiyara bakarak kızdı.
 Onu çiğnemedi,
 Sabrederek geri çekildiler.
 “Bu yerde düşünsen,
 Adını bulup koymasın,
 Sakalından alırım,
 Ağaca asıp bağlarım.

İhtiyar da bakıp durmadı,
 Üzülerek ağıt yaktı.
 Hepsini çiğneyip durduğu
 Belindeki beş silah,
 Dal boyuna yakışmış.
 Bir çok yerlerde,
 Erliği yiğitliği Alaş’ı aşmış,
 Batır Sayın olmaz mı?
 Üstüne ruhlar konmaz mı?
 Bütün iyiler toplanıp,
 Onu bulup koymaz mı?
 Hanlar kabarıp durdu.
 Beyler susup kaldı.
 Toksan torka giydi de,
 Dokuz jorğa bindi de,
 İhtiyar salına salına yürüdü.

Muradına yetince,
 Düğünü olup dağıldıktan sonra,

Gümüştan beşik oydu,du,
 Çelikten dibek yaptırdı.
 Sayın adındaki Batırı,
 Kara kumaşa doladı.
 Kara kumaş katı diyerek,
 Çocuğu ipeğe dolattı.

Yeni doğan genç bala,
 Meme verilse de emmedi.
 Et verilse de yemedi.
 Annesinin izini,
 Takip edemedi.

Bozmunay bey üzülerek,
 Şehrine gidiyor.
 Molla ile alimin,
 Kulağına duyuluyor.

106

Gece doğan küçük çocuk ,
 Bizi maskara etti.
 Meme versek emmiyor,
 Et versek de yemiyor,
 Annesinin karasını,
 Kendisi istemiyor.
 Şaşırdım halkım ben şimdi ,
 Akıl bulup ver şimdi.

Noğaylı halkına danışıp,
 Her gün bir kısrak soydu,du.
 Pazı kemiği yağıyla,
 Üç günde bir doyurdu.
 Bir yaşına gelince,
 Çocukluk etmedi.
 İki yaşına gelince,
 Tanınmış erlerle denk oldu.
 Üç yaşına geldiğinde
 Üç halklı Noğayın
 Hepsi birden şaşırdı,
 Bir türlü doğan can oldu.

Dört yaşına gelince,

Baş köşeye oturdu.
 Beş yaşına gelince,
 Beş silahı kuşandı.
 Yeşil ok gibi oynadı,
 Her şeyi düşündü.
 Altı yaşına geldiğinde,
 Erken bindiği atından,
 Geceye kadar inmedi.
 Erin işini işledi.
 Yedi yaşına geldiğinde,
 Kendi halkını korudu.
 Noğaylının üç kentini,
 Tamamıyla düzenledi.
 Hiç gülmeyen oğul büyüdü .
 Değerli kız büyüdü.
 Garipler ile tembeller,
 Hanesinde gün geçti.

Sekiz yaşına gelince,
 Sıçratıp ata binmiş gibi,
 Beldeki altın ak kılıç,
 Belindeki kuşakta hafif gibi.

Altı köşeli ak süngüyü,
 Sağ koluna almış gibi.
 Halk üstüne düşman gelse,
 Karma karışık bağırان gibi.
 Noğaylının üç yurdu,
 Hepsi buna şaşırılmış gibi. Hey!

Bu Sayın'ın erliğini,
 Herbir adam görünce ,
 Doksan kulu danıştı.
 Danışınca ne dedi:

“Bir günleri olduğunda,
 Bu yürüyen Er Sayın,
 Görmüyor musun iyiliğimi?
 Bizi de bir insan diye,

Eskiden atasını,
 Ortaya alıp kovalayanı,
 Yakalayıp döveni,
 Bugüne kadar bilmedi.

Onu bir gün bilince,
 Kulağına gelince,
 Biz çaresizlere vurmaz mı?
 Hiddetlense kırmaz mı?
 Sözleşin (birleşin) yiğitler,
 Ne olsa da söz birliği ederler.

Kırar mı eyvah, kırar mı!
 Buna insan dayanır mı!
 Şahbaz atıyla hızlıyı,
 Geceleyin alalım.
 Bin yılki içinden,
 At arayalım ona layık.
 Kullar kırılıp gidinceye kadar
 Kaçıp gidelim.

Şahbaz atla hızlıyı,
 Çift çift alıyor.
 Susuz çöle düşüp,
 Kullar kaçıp gidiyor.
 Sabah gelip Er Sayın,
 Yılıksına bakıyor.

Sahipsizdir bir çok yılki,
 Seyislerden birisi yok.
 Kaçtı diye (Er Sayının) gönlünde,
 Er Sayının kötü fikri yok.
 Öteye beriye yürüdükten sonra,
 Kulun kaçtığını bildikten sonra,
 Yılki güder kim kaldı?
 Batır Sayın sinirlendi.
 Doksan kul sana ne yaptım?
 Kaçıp gidip ne bildin?
 Babama ettin kötülüğü,
 Anneme kıldın zorluğu,
 Af edeyim diye günahını,
 Yine de onları hatırlamadım.
 At terletip geldin diyerek,

Atı kovalamadım.
 Sonunda, ah sen! Kul,
 Beni böylece aldattın.
 Hiç olmazsa yılmıda ,
 Yarınız niye kalmadınız?

Öz vebalin özüne,
 Tokluk seni kovaladı mı?
 Kardan yaman düşmez miyim,
 Karadaki izine.
 Zar zor olsa gidersin,
 Susuz çölün düzüne.

Hepinizi de kıracağım,
 Bir görünsen gözüme.
 Olurum diye yürümüşüm,
 Düşamının yalnız yüzüne.

“Koş diyerek kara ala ata ,
 Kırdan azarak tırık etti.

109

Ayağının altından kalkan toz,
 Fırtına gibi gelip geçti.

Bir serbest kalınca,
 Ulu güneş yükselince,
 Çıkıp geldi Er Sayın,
 Kara tepe başına.
 Kullar gidip geliyor,
 Ayağının altında.
 Birleşip topluca söylüyorlar,
 Neyi küyi çalarak.

Bunu görüp Er Sayın,
 Tepede durup düşündü.
 Yalnızlığını düşündü.
 Doksan düşmanlı bu yalnız,
 Düşünmeden yapamadı.
 Kendin yardım et çok ,
 Bir yaratan Allah'ım.
 Öleceğim için etmiyorum,

Canım için üzüntüm.
 Kötülüğü geçip gitti,
 Buna nasıl sabrederim.
 Doksan kul ile savaşısam,
 Şan şerefi bitirsem,

Yalnızca güç iş gelse,
 Beklenilmeye iş olsa,
 İhtiyarlayan atamdan,
 Daha çocuk doğar mı?
 Sahibim cimri olmasa,
 Beni güçsüz kılar mı?

Kuldan korkup ben dönsem,
 Kul gitti diye ben söylesem,
 Topluma ben giremem,
 El içinde yürüyemem.
 Şimdi ona gidiyorum.
 Gitmeyip de ne yapayım,
 Kınından çıkmayan kılıcı,
 Çekip elime alayım,
 Allah yardım ederse,
 Tamamını kırayım.

Kırbaç vurulduğunda,
 Zıplayıp gitti kara ala at.
 Düşman doğru gitmek için,
 Dağı taşı yarıp gidiyor.

İkidişi kırılıp,
 Kullara yaklaşarak geldi.
 Düşman görmeyen genç bala,
 Yeni başı dönen genç bala,
 Kılıcı çekti kınından .
 Oyun değil gerçekten,

“Koş” dedi kara ala at,
 Yuvarlandı tepeden.

Attan düşerek yıkıldı.
 Yere başını korayak ağladı.

Ağlasam da olmadı,
 Yalvarsam da inanmadı,
 Hızı sert genç bala,
 Kullar ile oynadı.

Başkalarını kırıp gönderdi.
 Otuzunu yaya yürüttü.
 Bir balaya doksan kul,
 Bir kurnazlık düşünemediler.
 Kara tepe başına,
 Yayan yürütüp gidiyor.
 Birini diri bırakmadan ,
 Hepsini de öldürdü.
 Doksan kulun atlarını,
 Götürüp halka bırakıyor.
 Atasına karşı kıvanıp,
 Kul kırdım diye söylemedi.
 Eskisi gibi beyiniz,
 Uzanıp evde yatmadı.
 Dışarıdan gelen düşmandan,
 Kendi halkını korudu.
 Yatıp kalkıp düşman diledi,
 Baktığı da yilkı oldu.

Çoban olup yürüse de,
 Düşman silahını hazırladı.
 Yakın gelen yilkıyı,
 Uzağa götürmeyi düşündü.

Yilkı almaya düşman gelse,
 Savaşmayı düşündü.
 Halkın gittiği yönünde,
 Düşman yanına kadar gelir,
 Düşman görünse bildir diye,
 Nöbetçiyi seçti.
 Gece-gündüz Allah'tan,
 Düşmanın gelmesini diledi.
 Nereye gitti Alaşın,
 Mızrak tutan batırı.
 Erkekleri murdarca kırılıp,
 Hep kadınlar mı kaldı?

Günlerden bir gün

Sayın yaşını doldurunca,
 Bunun şöhretini işiterek,
 Kara Kıpçak Kobılandı,
 Dünyanın dört köşesini,
 Tamamını yürüyerek dolaşan,
 Altmış yaşını aşınca,
 Alınmamış düşmanı olmayan,
 Asayişi bozup yıldı alan ,
 Süslü evden kız alan,
 Düşmanı görse bir günde,
 Otuz iki defa kızarak,
 On yaşına geldiğinde,
 Düşmanın usulünü öğrenen.

112

Halkı ile danıştı.
 Danışınca ne dedi:
 “Noğaylının yurdundan
 Sayın denilen er çıktı.
 Müslümanın içinde,
 Böylelerinin olması en iyi.

Bin kişiyi toplayınız,
 O Sayına gidelim.
 Gerçek ise erliği,
 Elimize alalım.

Uzakta duran Kalmak’a,
 Bir isyan başlatalım.
 Kobılandının bu sözünü,
 Halkı kabul eder.
 Bin kişilik orduyu alıp,
 Sayını arayıp gidiyor.
 Bir gün olduğunda,
 Ata yakın geliyor.
 Dört nala gelen er,
 Düşmanla karşılaşılıyor.

Çok diyerek şaşmadı.
 Yalnızım diyerek kaçmadı.
 Kaldırıp aldı mızrağı,
 Altınlı tuğunu bağladı.

Yalnız özü çok düşmanla,
Savaşmayı düşündü.

Kobılandının yanında,
Veziri titriyor.
Yakınlaşarak gelince,
Atının başını çekiyor.
Sayın yüzünü döner mi?
Kaçmadan insan dayanabilir mi?
Batır Sayın olduğunu,
Er Kobılandı biliyor.

Bin kişiye baş olup,
Özü ileri yürüyor.
Akboz at ile zıplayıp,
Başındaki kalpağı oynattı.
Er Sayın'a yaklaşıp,
Yetip geldi.
Yetip geldi söyledi,
Söyleyince bunu dedi:
"Batır Sayın sen olsan,
Kobılandı ağan ben olsam,
Yurt yanında yürüyünce,
Arayıp bulup karşılaştım.
Parıldatma kılıcını,
Bin kişilik akraban,
Hiddetlensen yavrum.
Atadan kalan bir ersin
Dizginleri veriyorum.
Arayıp çıkan düşmanım var,
Mürvetini göreyim

113

Sayın bakıp duruyor,
Adını yönünü soruyor.
Kobılandıyı bildikten sonra,
Halka doğru yöneldi.

"Bizim ile gidip gel,
Atamdan hayır dua alıp gel.
Ben de birlikte geliyorum,
Konak aşını vereceğim geleceğim.

Varacađın dūřmanına,
Artık doğan ağasın.
Yiğitliğini gōreceđim.

Bin kişiyi Er Sayın,
Yanına alıp geliyor.
Altmış at kestirip,
Konak aşını veriyor.

Üç gün misafir olduktan sonra,
Beyden gönlü doldukta sonra,
Kobılandı ile Er Sayın,
Beyden hayır dua soruyor.
Beybişe ile Bozmunay,
Kobılandıya ağlıyor.

“Ölümü gören garibim,
Atlanıp gitse hücuma,
İhtiyarladığında başımız,
Kalıyor imiş zorlukta, zorda.

Yaklaşıp geldi Bozmunay,
Kobılandının yanına.
Heveslendirip balayı,
Kaygı verdin başıma.
Yapacağını yaptın.
Halka göre olmadın,
Öncekilerin alamadığını,
Kalmuk denilen sert dūřmanı,
Civarına adam yaklaşamayan,
Yenerim diye dūřündün.

Bu giden Er Sayın’a,
Ömür verecek Allah’ım,
Genç iken dūřmana gittikten sonra,
Evde nasıl sabredeyim?

Dokuz yaşını geçmemiş,
On yaşına yetmemiş,
Omurgası büyümemiş,
Kaburgası sertleşmemiş,

Gözüm yaşını görseydin,

On iki yaşına gelince,
Saadetini o zaman görseydi.

Şu anda Kobılan söylüyor,
Söylediğinde bunu diyor:

Yardımcı olan bey idin,

Üç yıl geçip gidince,
Sözleşmeye geleceğim.

Şuraya kadar Er Sayın,
Düşman silahını çeksin,
Binecek atını bağlasın.

114

Gerçekten er ise,
Sözden caymasın”.

Bin kişi neşe ile dönüyor,
İstedliğini alıp sevinerek,
Bey evinde yatıyor,
Üç Navruza güvenerek.

Bir günleri olduğunda,
Beybişe durup düşündü.
Düşünmeden yapamadı.
Zengini serbest bırakmadı.

Dolup taşan malın var,
İki üç navruz geçince,
Sayın gider hücuma.
Yine bizim başımız,
Düşer o zaman zorluğa.

Dolup taşan malın var,
Bölüp başlık verseydin,
Üç obayı gezerek,
Layık kız görseydin.

Belinde olsa dayanarak,

Durmak için zaman yok.
Vermedikçe bu malını,
Cennete giremezsin.

Bunu duyup Bozmunay
Boz yorgayı eyerledi.
Üç cemaatli Noğay'ın
Kızlarına baktı.

Layık kız bulamadı,
Gördüğü kızları beğenmedi,
Benim gitmediğim memleket var mı?
Er Sayın'a eş varmı?

Noğaylı yurdu danıştılar,
Danışınca ne dediler?
Kamber yayılıp yurt kondurmuş
Düşmanına yüz çeviren,
Kendisi düşmana kahırlı,
Köbikti denilen bey vardı.

Gamzelenip gülmeyen
Yabancı eve girmeyen
Aybike adlı güzel var.
Yüzüne rüzgar değmeyen ,
Hilal kara kaşı var,
Kalın kara saçı var.

Kendisi güzel alımlı,
Güçlü at gibi gerilen,
Yediği yemek güzelin,
Boğazından görünüyor.

Korkmadan ona gitseniz,
Gücünüzle gelip alsanız,
Vermeyeceğiz diyebilir misiniz?
Gidip haber verseniz.

Ona gitti Bozmunay
Suyun boyuna giderek,
İhtiyarlayıncaya kadar boz jorgayı,
Coşku ile binerek.

116

Köbiktinin sarayı,
Yüksakteki talihli
Kapısının yanında
Dış kapının başında
Duruyor bakarak,
Koruyorlar çocuğu.

İki dişi gedik olan,
Bir dudağı sarkık
Bozmunay'ı biliyor,
Eğilip selam veriyor.

Konuşmaya geliyor.
Zengin devlet devrinde
Devletin başında han idin.
Sayın diye oğlu var,
Şimdi niye ağlıyorsun?

Atını çok terletti.
Sabah serinliğinden yürüyorsun,
Hiddetlenen adam gibi,
Bize kaşlarını çatıyorsun.
Güle güle git Bozmunay,
Nasıl biliyorsan öyle yap.

Bozmunay söylüyor:
"Beyliğin esen sağlık mı?
Sert konuşup kızma.
Söylediğim sözümü dinlese,
Çok karşılık vermese,
Kızını alıp gideceğim.
Düşmanlık istemiyorum,
Layık ise oğluma.
Benden mal da alır mı?
Çağırdığımda gelmezse,
Oğluma kızını vermezse,
Boz attan inmeden
Halka gidiyorum.
Genç Sayın'a
Gidince söyleyeceğim.

Hayran oldu sakat kul,
Bozmunay'ın sözüne.
Gidince söyledi
Köbiktinin kendine.

Azrail mi, Deccal mı?
Bundan canını alır mı?
İhtiyarsız birinin,
Kızını çekip alır mı?

Sarayının yanında
"Köbikti kızını versin" diyerek,
Bozmunay Bey gelip durdu.
Vermezse bırakmayacağım
Er Sayın'a güvenir.

Köbikti durup kinlendi,
Silahlarını kuşandı.
"Savaşıp alsa mal da çok,
Çekip alsa kız da çok,
Noğay ilinin içinde,
Sayın gibi hınzır da çok.
Kızımı ona vermiyorum,
Bozmunay'ı görmüyorum.

117

Güçlü ise toplanıp,
Çekip alsın buraya gelip.

Ne kadar insan gelse de,
Savaşmaya hazırım,
Ben bu kızın uğrunda.
Canımı seve seve veririm.

Adam imiş demeyin,
Acıyıp malınızı vermeyin,
Dönüp gitsin iline,
Biriniz çıkıp yanına gitmeyin.

Bozmunay kuldan soruyor,
Atının başını buruyor,
Köbiktinin sözüne,

Çok kötü sinirleniyor.

Şimdi İle gitmezsem
Bağırarak İli kışkırtmazsam
Üç şarbaktı adamını,
Bindirerek atlarına göndermezsem.
Er Sayın'ı gönderip,
Hepinizi de kırmazsm.
Nişanlayıp verilmeyecek kızını,
Atın sırtına almazsam.
Bozmunay bey gibi olmayayım,
Boz atıma binmeyeyim.
Güçlülüğünü söyledi,
İline geri döndü.
Bir şeyin olacağını ,
Köbiktinin halkı bekledi.

Bozmunay dönüp gidince,
İle haber verince.
Köbiktinin evine,
Altın tahtlı han geldi,
Kımıldayan canını verdi.
Köbikti bey kızını,
Sayına niçin vermedin?
Onun gibi Batırı,
Niçin damat gibi görmedin?
Bozmunay gelince
Bu kadar niye kızdırdın?

Ona karşı yüzümüz kalmaz,
Bu kızını vermezsen.
Yurdumuzu böldürür,
Atlanıp Sayın gelince.

Köbikti Bey düşünerek
Törde oturup endişelendi.
Bozmunay'a at gönderdi.
Vermez isem olmayacak,
Vermemekle bu kızımı,
Bana arkadaş kalmayacak.

Sakat kula emretti,
İki at alıp git dedi.

Bozmunay'ı bul dedi.
 İstedığı kızı veriyoruz,
 Dönsün buraya söyle dedi.
 İki atla kul gidiyor,
 Bozmunay'ı buluyor,
 Kul yaklaşp yetince,

120

Bozmunay dönüp bakıyor.
 Atının başını buraya döndür.
 Kızmadan hiddetlenmeden dur.
 Sen geri dönünce,
 Hanlar bir araya gelip,
 Köbiktiye geldiler.
 Ne yapsa da Köbikti,
 Sana kızını verdi.

Bozmunay Bey bağırdı.
 Ruhunu su gibi katıştırdı.
 Çağırsa da gitmiyorum,
 Bu sözüne inanmıyorum.
 Mal ile verse de kızını,
 Bir tay dahi vermiyorum”.

Sakat kul öylece ağlıyor,
 “Senden malı almıyor,
 Mal almaya iline,
 Hiç kimse gitmiyor.

Bozmunay Bey kendin bilirsin,
 Çağırınca gitmezsen,
 Asilik olur Allah'a,
 Verilen kızı almazsan.
 Bozmunay durup kaldı,
 Kulu yanına aldı.
 Boz atını sürerek,
 Köbiktiye doğru vardı.

Hanlar bir araya toplanarak,
 Önceden beri bekleyip durdular.
 Bir çok malını ikram edip,
 Büyük düğün yaptılar.

Hiç kızmadan buluştu,
İstedığı kızı aldı.
Dört kişi arkadaşıyla,
Memleketine dönüp barıştı.

Üç halklı Noğaydan
Sekiz işlemeci getirdi.
Sayın denilen Batırın,
At takımlarını yeniletti.

Seçip alarak üç kentten,
Otuz yiğit arkadaşı.
Düğününü yapıp geçince,
Güzelliğe doğru gidildi.

Sayın geldikten sonra,
Canlı diri han oldu.
Yurdun iyileri toplanıp,
Önden han buyurdu.

Gören halkın hepsi de,
Genç çocuğa hayran oldu.

Kız kızan gelişip,
Görelim diye bağrıştı.
Büyük topluluk oldular,
Büyük saraya yerleşip.
Onun gibi bahadıra
Yapılan toy uygun oldu.

Halk toplandı düğüne,
Otuz günlük oyuna.

121

Temiz nikahını kıldıktan sonra,
Damat girdi koyuna.

Temiz bir meydan kurulunca,
Oyunu oynayarak yorulunca,
Derin bir uykuya daldılar,
Tan yeri ağarınca.

Ona rüyasında atası söyledi,
Sözünde yok hatası,
Yetip geldi yanına,
Baba ömür babası.

Kulağı ver sözüme,
Sayın Batır sensin ,
Dua edip gideyim.
İyi kutlu günde karşılaşırın.

Sayın Batırın,
Uçarak yerinden kalktı.
“Yar büyüktür babam” diyerek,
Ellerini açıp gitti.

O zaman piri söyledi,
Söyleyince de şunu dedi:
“Aybike güzelden,
İki çocuk göreceksin.
Sıkıldığın yerde babanı,
Hatırlayıp gidersin.

Birinin adı Bökenbay,
Birinin adı Kiyıkbay.
Şu Kiyıkbay doğduğunda,
Düşman üzerine ordu salacak.
Alınmadık düşman bırakmayacak.
Ruhu senden büyük olacak.
Pirinin sözü bitince,
Kaybolup gidince,
Alın yazısıyla acı çektirip,
Yarılan buz gibi gürüldeyip,
Dal çubuğu gibi eğip,
Tuti kuşu gibi süsleyip,
Padişahlar gibi yetiştirip ,
Zengin beyler gibi gururlandırıp,
Devesine hizmetçi verip,
At eğletmeye kul verip,
Kızını gelin edip gönderip,
En güzel çiçek gibi süsledi.

Güzel memlekete gelince,
Halkın tamamı görünce,

Yine insanları çağırıp,
Efendiliğini gösterdi.
Aybike güzelinin,
Ay gibi güzelliğine hayran oldu.
“Genç kız iken hamile geldi” diye,
Kadın erkek şaşırıldı.

Hamile geldi gelin diyerek,
Kızlar gelinler gülüyor.
Onu Allah’ın verdiğini,
Sadece Sayın biliyor.

Zaman dolunca,
Hayırlı güne gelince,
Aybike sancılandı.
Kızlar gelinler yerleşti,
Ak yarıldı gün doğdu.
İki tane birden oğul buldu.
Sürüden at aldırıp,
Malına bakıp bey, seçti.

“Artık bundan neyimi esirgerim,
Elimi açarım sunarım,
Bugün ölüp gitsem de,
Emanete hazırım.
Büyük bir düğün yapayım,
Acımadan mal vereyim,
Bana iki oğul verip,
Esirgeyen Allah’ım.

Düğünü yapıp olunca,
Halkın gönlü doyunca,
Bökenbay ile Kiyikbay,
Çocuğun adını koyunca.

Bir yaşına gelince,
O zaman geldi Koblandı.
Sayın’a söylediği üç yılın,
Vadesi dolunca,
Halktan uzakta durdu,
Sayına haber yolladı.
Üç boylu Noğaydan,
Kırk yiğit seçip aldı.

Koblandı'ya katılıp,
 Atlanıp yola çıktı.
 Yabani at yürümez yerlerde,
 İnsan geçmez çöllerde,

At boynundan yele gitti,
 On iki gün deyince.
 Kara ağaç gibi Kalmuk halkının
 Yanına kadar yaklaştı.
 Atın eğerini aldı,
 İnerek beklemeye başladı,
 Kalmuk yakın imiş deyip,
 Bahadıra haber yolladı.

Jağalbay halkının atası,
 Sözünde yok hatası.
 Kara falcı
 Falını açıp bakıyor.
 “Keder-tehlike var mı?”
 Er Koblandı soruyor diyerek.

Falcı o zaman söylüyor,
 Söyleyince şunu diyor:
 “Er Sayın ile Koblandı
 Bu düşmana gitmiyorum.
 Atlar yolda kalsa da,
 Size yardım etmiyorum.
 Mal için bu askerin,
 Vebaline girmiyorum.

Dinler isen sözümü,
 Düşmanın yapacağı bilindi.
 Halka doğru gidiyorum,
 Sapasağlam günümde.

123

Dinle beni müslüman,
 Hepinize söylüyorum.
 Biriniz sözümü almazsa,
 Kendim yalnız geri döneceğim.

Atmış kişiyi alıyor,

Halkına doğru yöneliyor.
O zaman durup Koblandı,
Er Sayın'a gidiyor.

Sayın denen Batırım,
Karışmasın aklın.
Gel güzellikle dönelim,
Sen güçlüsün aydınım.

Alacak olsak mal da var,
Savaşmaya düşman da var,
Düşmanın gücü var deyip,
Dönüp canımızı kurtaralım.

Sayın o zaman söylüyor,
“ Haber alıp Şeytandan,
Bu yolumdan dönemem.
Aldığının koynunda,
Rezil olup yatamam.

Aygır gibi düşünmeden,
Ak süngüyü saplamadan,
Kalmakla savaşmadan,
Kara al kana batmadan.
Fikrini alamıyorum
İle geri gidemiyorum”.

Böyle söyler Er Sayın.
Noğaylının bir insanı,
Geri dönüyor İle kadar.
Kırk yiğit ile Er Sayın
Düşmana doğru yöneldi.
Batır Sayın'ın geldiğini,
Kalmak duyup öğrendi.
Koblandının döndüğü,
Kulağına geldi.

Geliyor kırk yiğit
Er Sayın'ın işine .
Hepsi birden hayret edip,
Çok Kalmak'ı görünce,
Korkup şaşırıldı.
Burada Sayın şöyle diyor:

(dönmeye yüzü yoktu)
 “Korkuyorsan kırk yiğit
 Sizler geri dönünüz,
 Yalnız özüm giderim.
 Tehlikesiz bir yere gidip,
 Görüşecek gün olursa,
 Rahat mutlu olunuz.
 Müslüman oğlu içinde,
 Ben bir çürük yumurta.

Sayın gitti şehire,
 Kamçı bastı beygire.

124

Feryad eden sesi
 Ağaçları yarıp gidiyor.

Çok Kalmak’ın içinde,
 İki batır var idi.
 Birinin adı Yelaman
 Birinin adı Jolaman
 Kobılandı ile Sayın’ın
 Savaşına yarayanlar.

Bir zamanda Er Sayın
 Kahverengi atı alıyor.
 Kırık yiğitin kaldığı yere,
 Kovup kovalayıp varıyor.

Kalmak yatıyor uğuldayarak
 Atını çözüp bağırdı,
 Birbirine sarıldı.
 Sarhoşluğuyla boğuşup
 O zaman kalıyor dağıldı.

Geliyor bir sürü Kalmak,
 Kötü sesler salarak.
 Yer yüzü eğilerek
 Atın ayak tozunu kaldırıyor,
 Kılıçları şıkırdatıyor.
 Sayın Ak tepededir,
 Hiddetinden titremektedir.

Savaş alanına kamçılıyıp,
 İlerledi batır bağırıp.
 Yan yana at koydu,
 Bir çok Kalmak'ı çevirdi.
 Sadece kendi Er Sayın,
 Savaşa girdi Allah diyerek.
 Bölük bölük olup yürür gider,
 Parçalanan sürü gibi olup yürür gider,
 Yelaman ile Jolaman,
 Dağa doğru kaçıp gider.
 “Görünür günün varmı” deyip,
 Dişini sıkıp Sayın gider.

Akşam üstü olunca,
 Çoğunu öldürüp bırakır.
 Gayretine hayran olup,
 Allah'ın yardımını düşünmez.
 Babasına taparak,
 Yalvarmaya gelemez.

Piri yanına gelmedi.
 Önceki gücü olmadı.
 Yügsük kadar sağlam yeri,
 Dal boyunda kalmadı.
 Yan yana oklar atılır,
 Yaradan Batır mahv olur.
 Her yerinden akan kan,
 Sular gibi çağlıyor.

Erden kuvvet gidince,
 Sürünür zaman dolunca,
 Atının başını çekti,
 Doğruldu Batır Allah deyip.

Tartışıp duran kalabalık Kalmak
 Peşine düşerek arzulayıp.

Kırk bin kişi kovsa da,
 Yetişemeden gitti kurtulup.
 Daha önce giden kırk yiğidin,

Sayın izine rastlıyor.
Kara ala at ile çabucak
Kovalayıp yetip geliyor.

“Çabuk ateş yakınız,
Yaram kaç tane sayınız.
Omurgada on yara,
Kaburgada kırk yara,
Nasıl adam olcağım,
Tam yürekte bir yara.

Yalın ayak yürümeyen,
Bismillah’ı bilmeyen,
Saplamıştı bir Kalmak,
Düzgün ve sert kayın mızrağıyla,
Kaburganın dibinden,
Omurganın bağından.

Şu mızrağın yerinden,
Kan durmadan sızıyor.
Kırk yiğit senden olmazsa,
Noğaylının ilinden,
Toprak bana nasib olmaz.

Kara ağaç gibi ağıtlar,
Kazalı yer mi acaba,
Sabahtan geldi bir ses,
O da ben gibi çaresizdi,
Zar eden er mi acaba.
Ardından kalabalık,
Kalmak “Sayın” denilen Batırın,
Kaçıp gitti der mi acaba?
Kırk yiğit seni yanına alıp,
Yürüdüğünde Kobılan arkasında.
Ben çıkmayan babanım,
Yıldızımın sağında.
Bu düşmandan yara aldım,
Kobılandığı erin yokluğunda.

Falcı ile söyleşen
Rüyacı çocuk var idi.
“Kalmak’a ulaşmadan dönelim”
Diyen Kobılandığı ihtiyar idi.

Cin dili deyip inanmadım,
 Bırak dediğine kanmadım,
 Kötü evliyaymış deyip,
 Sözünü dinlemediğimden sıkıntı çektim.

Gittiğim yeri sorarsan
 O yıl ile Kiyıl idi.
 Karşı taraftan Kalmaklar'ın
 Birisi dahi kalmadan toplandı.
 Kırk yiğit senden olmasa idi
 Memleketi halkı görmem çok zor idi.

Güldür güldür kişneyen,
 Kahverengiye binecek gün nerede?
 Sürüyü bozup at alıp,
 Halayı bozup kız alıp,
 Kara atı besleyip,
 Karşılaşmış düşmana,

127

Yürekten mızrak batırıp,
 Bu yatan Kalmak'a,
 At sürececek günler nerede?

Ey kırk yiğit, kırk yiğit
 Belalar bana siz ölmeyin,
 Sizler azap görmeyin.
 Çam ağacından tabutumu,
 Sağlam yapıp seçiniz.
 Seçip bindiğim kara ala atımı,
 Başıma sıkıca bağlayınız.
 Kumaş elbise giydirmeyiniz
 Kanı etime deydirmeyiniz
 İpeklerle sarıp koyunuz.

Yurttan dışarı gittiğim için,
 Kırk yiğit seni görünce,
 Babam çıkar heyecanlanıp,
 Annem çıkar içini çekip ağlayıp,
 Yavrum nerede deyince,
 Ne deyip cevap vereceksiniz?

Yurda dışardan düşman gelirse,
 Ona karşı koydu diyeceksiniz.
 Bu söz ile gönlü rahat etsin.
 Bir gün de olsa sevinsin.i
 En sonunda biçare,
 İşittikten sonra şu üzulsün.

Toptan seçerek ağladığım,
 Sırttan yatak koyduğum,
 Pişman olup göremedim
 Kara yerlerde kaldığım
 Aybike güzele,
 Çok selam deyiniz.
 Sabah serininden kalksın,
 Belini sıkıca sarsın.
 Büyüyen beş tırnağı,
 Yüreğine yara salmasın.
 Kötülüğü öğretir
 Düşman sözünü dinlemesin.
 Ben gittiğimde yürümeyen,
 Dünyayı henüz görmeyen,
 Kiyikbay ile Bökenbay,
 Ayrılıp ondan kalmasın.
 Kara Kıpçak Kobılandı,
 Onları alıp düşmana varmasın.

Özimden geriye kalan iyiyi,
 Yad görmesin öz görsün.
 Geri dönemedim seferden,
 Bu dünyadaki,
 Allah'ın verdiği eşimi.
 Açıp açıp ta git yüzünü
 Soğuklar çürütsün etimi.
 Kımıldamaya çarem yok
 Zorlandığım şu yerde.
 Kazam yeter gibi oldu,
 Sizler beni bırakıp gittikten sonra
 Kalmak gelip yettikten sonra.

Müslümandan göremiyorum,
 Kalkıp giden yetimi.

Karağaydan tabutu,
Sağlam yapıp seçsinler.
Seçerek bindiğim kara ala atı,
Başıma sıkıca bağlayın.
Kalmak görmez bir yere,
Er Sayın'ı saklayıp.
Kırk yiğit gitti dağlar aşıp,
Bağırıp çekinmeden ağlayıp.

Onlar İline gelmeden,
Yurdu haber bilmeden,
Aybike şu güzel,
Gece yatıp düş gördü.
Çok şaşırarak uyandı,
Düşünde kötü iş gördü.
Tan serinliğinde kalktı,
Elini yüzünü yıkadı.

Kaynanasına geldi de,
Düşünün tabirini sordu.

“Ben bugün bir düş gördüm,
Gelişmeyen iş ördüm,
Omuzumu dolduran kara saç,
Yayılmış göründü.
Çok büyüyen beş tırnak,
Bilekten çıkan iki parmak,
Kızıl kana anacığım,
Boyamış göründü.
Annem verdiği bohçası,
Saçılmış göründü.
Koldaki ak silah,
Beldeki altın ak çelik,
Ortasından anacığım,
Parçalanmış göründü”.

O zaman annesi korktu,
Korksa da böyle yorumladı.
Sabahtan koyun yayılır,
Yayıldığını halk görür,
Yayıldığını saçının,
Şuna balam görürsün,

Büyüyen beş tırnak,
Kızıl kana gelinim,
Bulanmış görünse,

Elin yüzün kızarıp,
Onu boyayıp koyarsın.
Kızıl kanın o yavrum,
Onda da şunu görürsün:

Düşmanda yürüyen oğlumun,
Yel taraftaki yavrumun,
Altındaki kara ala atın,
Kuyruğu kısa görünse,
Düşmanın izini görünce.

129

At kuyrugunu süzen,
Yanıdaki kötüler,
Canından ümidini kesmişlerdi.

Kolundaki ak silah,
Parçalanmış gönünse,
Yürümüş geliyor yavrum,
Kalmağın belini kırıp.
Geliyor iken bir tanem,
Olacak işini bitirip,
Kırk yiğit yanında,
Binden fazla at ile.

Geliyor kırk yiğit,
Omuzundan sular boşanıp,
Alnından günler geçip,
Ağlamayla gün geçirip,
Yoldaşını düşmanda bırakıp,
Yüzüne kara çaldırıp.

Yurduna yaklaşınca,
Beye haber verince,
Bozmunay bey geliyor,
“Bunlar geldi” deyince.
“Esenlik mi sağlık mı?
İhtiyarlığım kaygı vermese,

Gözüm yaşa dolmasa,
 Sayın denilen bir tanem,
 Görünmüyor gözüme.
 Kırk yiğit ağladı,
 Cevap vermeden sözüne.
 Söylemesi mümkün olmadı,
 Başta akıl kalmadı.
 “Sayın kaldı dedikten sonra,
 Bütün yurdu ağladı.
 Kırk yiğit söylüyor:
 “Gittiğimizde Er Sayın,
 Kalmaktan zorla yılkı aldı.
 Dolup taşan Kalmağa,
 Bir tek o savaştı.

Yerden koyup giden bir çok atı,
 Alıp beri geçince,
 Müslüman yerine,
 Yakınına gelip yetişince
 Koşturduğu at yorulup,
 Atta canlılığı gidince,
 Kalmak yetti arkasından,
 At çevirmeyi kabul etmedi.
 Kırıp öldürmek için,
 Yalnız gücü yetmedi.

Önüne geçen Kalmak’a
 Ziyan olup gidiyor.
 Kara ala atı yorulup gidiyor,
 Otlayamadan gidiyor.

Bozmunay gitti evine,
 Sağ kalmış diye sevinip,
 Yaşı yetmiş ihtiyar,

130

Yalan söze inanıp.
 Nereden bilsin biçare,
 Kaldığını büyük derde,

Kırk yiğit geldi dedikten sonra,
 Atası haber verdikten sonra,
 Şu güzel Aybike,
 Duramadı bekleyip,
 Kırk yiğidin önüne,
 Yetip geldi yürüyerek.

“Ey kırk yiğit kırk yiğit,
 Niye büzütüp soğuk duruyorsunuz,
 Ak sakallı dedemi,
 Yalan söz ile aldattın.

“Geliyor” deseniz de,
 Can versen de inanmıyorum,
 Sayın öldü desen de,
 Birini tutup yakalayamam.

Kırk yiğit durup düşündü,
 Söylemezse şimdi olmazdı.
 Yanıp gelen zavallı kız,
 Bizi kolay bırakmaz.

Sayın denilen Batırın,
 Çok Kalmakla savaştı.
 Sayın yalnız Kalmak çok,
 Hiç durmadan savaş yaptı.
 Fazla güç gelmedi,
 Kalmak’a Allah yardım etti.

Yuvarlak sağlam vücudu
 Dal boyunda kalmadı.
 Dört yanından ok geçip
 Yaralanan batır bitkinleşti.
 Kalmaktan çıkıp gelince
 Yıkılacağı zaman yetince
 Çam ağacından tabutunu,
 Sert ağaçtan seçti.
 Seçerek bindiği kara ala atın,
 Başını sıkıca bağladı.
 Kalmağın göremeyeceği yere,
 Kendisini sarıp yattı.
 Başımı kaldıracak gün gelirse,
 Eğer getirip bineceğim.

Kıyırdamadan gün bitse,
Elbette onu da göreceğim.
Ecel gelmeden dirilsem,
Halkıma doğru gideceğim”.

Şu güzel Aybike,
Elini yüzünü yırttı feryad etti.
Kara saçını yoldu,
Evine gitti yıkıldı,
Cin çarpmış gibi ses çıkardı.

131

Batırı güzel kız yokladı,
Belindeki beş silah.
Dal boyuna yakışmış.
Senin gib eş bulunmaz,
Alaş halkı içinde.
Senin gibi temiz eş bulunmaz,
Alaşta çaresiz ben kaldım.
Ben prenses gibi zamanında,
Er yiğitinden ayrılmışım.
Çam ağacından mızrak alıp,
Kendisinin yurdunu idare eden,
Azı çoğu birleştiren,
Atlanmış düşmandan dönmeyen,
Altı kanatlık uzaklıktaki Ak Ordudan.
Zavallı gelemeyen gidemeyen,
Benim gibi mutsuz acaba var mıdır?
Oynayıp gülecek çağımda,
Rahatça oynayıp gülmedim.
Tüm ömrüm boyunca,
Yanıma erkek yaklaşmadı.
Elma gibi kızıl yanağımı,
Hiçbir kimseye öptürmedim.
Kalın döşek, kuş yastık gibi,
Her tarafta gezmedim.
Alın açık Er Sayın,
Yüzün aklıma düşünce,
Canım nasıl yanmasın?
Ağzım kan dolu olsa,
Düşmanıma bildirmem.

Sen gideli on beş yıl,
 Yabancı eve gitmedim.
 Yüzümü çekip gülmedim.
 Ben sararıp beklerim,
 Niçin gönlümü kaldırdın.
 Şu anda ben yokum diyerek
 Düşüme niçin girmedin?
 Sabahtan başladığım ağıtım,
 Ancak gece olunca bitiriyorum.
 Akşam başladığım ağıtı,
 Güneş batınca bırakıyorum.
 Zavallı iki gözümü,
 Ağlamaktan kör ettim.
 Benim ilimin yanına düşman gelse,
 Kara korkunç şekilde,
 Kimi önüne koyarım?
 Ağlaya ağlaya yerinden kalktı,
 Elini yüzünü yıkadı.

Kiyikbay ile Bökenbay,
 Ok atarak yürür imiş,
 İkisi geldi koşarak,

132

Annesi kızarak oturup,
 İkisi de çok korktu.
 İkisi de korkarak,

Birisiyle tartıştı,
 “Evde yatan babamı,
 Niye götürdün uzağa?
 O kadar uzağa götürüp,
 Düşman yerinde niye bıraktın?
 O tarafa gitmezsem
 Gök renkli iki ata binmezsem,
 Demirden zırhlı elbise giyemezsem,
 Kobılandı sana gelmezsem,
 Hepinizi öldürmezsem,
 Sayının oğlu olmayayım.
 Ata gitti koşarak,
 Evde bekleyip durmadı.

Güzel evden gidiyor,
 Annesinin yanına.
 Biçare annesi ağlıyor,
 “Allah’ın verdiği yalnız kişi,
 Kavga ile süt emmiş.
 Yeni taylor gibi tepişmiş.
 Belindeki beş silahı,
 Dal boyuna yakışmış.
 Deden danışamadı akıl ,
 Annen yaylada yaylayamadı,
 Düşmana bağırsarak giderken,
 Sağ omzuna konmadı,
 Seni koruyan dört melek”,
 “Vah zavallı annem vah,
 Ağlamaktan çare yok.
 Sayın denilen oğlunu,
 Alını geniş er dedi. vay
 Ben dul evinde duramam,
 Her gün ağıtlar yakamam,
 Yer yüzünde var ise,
 Kendim arayıp bulacağım,
 Yaralı ise iyileştireceğim,
 Dünyanın dört köşesini,
 Tamamen gezip bakacağım,
 Onun gibi bahadırı,
 Aramaz da ne yaparım?
 Sayın denilen o Bahadır,
 Otuz iki erden güç alan,
 Onların hiç biriyle de denk olmayan,
 Annemin verdiği şu evde,
 Ayıdan yapılan ak ilacı,
 Yarasına derman olur mu?
 Annemin verdiği şu evde,
 O ilaçtan var mı acaba?
 Aranmayacak er mi imiş?
 Atı kahverengi noktalı,
 Atın seyisi hazırlasın,
 Gönülsüz atı eyerlesin.

Geçmişte dışarı çıkmayan,
 Uzak diyarlara varmayan,
 Gidiyor zavallı ağlayarak,
 Gidiyor arkasına bakarak.
 Yüz önüne yakışık,
 Çift at ile alarak,
 Gece gündüz gidiyor,
 Ağlayarak günler geçiyor.
 Yol bilmeyen kadını,
 Allah kendisi düzeltip.
 Her tepenin başında,
 Güzel çıkıp bakıyor.
 Göremiyor hiçbir şey.
 Bir günler olunca,
 Ay ve güneşin karıştığı,
 Karatepe göründü.
 O tepeyi görünce,
 Güzelin gönlü hoş oldu.

Zavallı annem vay,
 Kara tepe yanında,
 Ak ağaç var başında,
 Küçük ela saksagan,
 Kan görmüş gibi oluyor.
 Çocuğun kaldığı yerleri,
 Oralarda bir yer idi.

Ben yanına giderim,
 Niye bakıp dururum.

Annesi güzeli gönderdi.
 Koyu atın boynunu,
 Kurşun gibi çektirdi.
 Sağlı sollu kamçılıyıp,
 Alnından ter damladı.
 Güzel çıkıp gelince,
 Atından aşağıya indi.
 Düşerek ağlamaya başladı.
 Dönüp göreceği günü yok,
 Söyleyecek dili yok,
 Gözleri yaş ile dolup,
 Eliyle başını tutup feryat ediyor,
 Alt üst olmuş bir şekilde,

Eliyle başını tutuyor,
 Kaldırıp suya götürüyor,
 Kanını yıkıyor eliyle.
 Ayının yağından yapılan ilacı getirip,
 Çevirerek vücuduna sürer.
 Canlanıp çabuk iyileşti.
 Su başında ikisi,
 Oyunlar oynadı.
 Gelen yaşlı nineden,
 Bağrına kamçısını dayayıp.
 Öldü diyen çocuğunu,
 Özleyip geliyor anası.
 Önüne çıkıp karşıladı,
 Öldüğü yerden dirilerek.

134

Halkına sığınmak alanda
 Kucaklaşıp görüştü.
 Sevinerek öpüştü.
 Sanki yeninden doğdu.
 Allah'ı gözünü açtı.
 Atını eğerlerini aldı.
 Üçü de uyuyup kaldılar.
 Uykuda zavallı bilemeden,
 Üzerine Kalmak geldi.

“Yoldaşı iline gitti” diyerek,
 “Yaralı Sayın kaldı” diyerek,
 Kalmak duyup öğrendi.
 Elaman ile Jolaman
 Sayısız Kalmak toplanıp,
 Sayını izleyip yürüyordu.
 Yanına gelip durdular,
 Hiçbirisi hareket etmedi.
 Bu sırada Er Sayın,
 Başını kaldırıp bakıyor,
 Yetişmiş iken Jolaman.
 Kılıcını batırın yanına,
 Sayın kalkar ve şaşırır.

“Ey Allah'ım, Allah'ım!
 Öleceğim diye korkmuyorum.

Ecel yetmeden,
 Henüz doğmamış çocuğuma,
 Yalvaran güneş ve ayım.
 Babam ömrüm babam oy,
 Yanıldım mı bulamadan oy,
 Sonum düşmandan mı oy,
 Doğumundan benim kazam oy,
 Altmıştaki anam oy.
 O da düşmana gider mi oy,
 Allah'ın verdiği yarım oy,
 Onu da bir düşman alır mı oy,
 Noğaylının geniş yerine yurduna ,
 Sayın esen varır mı oy.
 Yardım et gör Allah'ım oy.

Eyer takımını alarak,
 Atına geldi Allah diyerek.
 Eyer takımını takınca,
 Gemlerini tartınca,
 At ağzında çiğnedi,
 Adam gibi olup söyledi:

“Batır sayın şaşırma
 Düşmanın çok diyerek kaçma.
 Allah'ın verdiği kuvvetini,
 O yolda harcayasın.
 Sıra sıra kaleyi,
 Eğer almaz isen sana söz.
 Doksan ok gelip de,
 Geçirirsem bana söz.
 Yılan gibi sürünerek,
 Kızlar gibi fısıldaşıp,
 Ak renkli zırh o zaman söylüyor:

Batır Sayın korkmayasın,
 Yabancı sözü söylemeyesin.

135

Sıra sıra kaleyi
 Bozacaksın sana söz.
 Doksan tane ok gelse
 Geçirirsem bana söz.

Atı ile konuşup,
 Ak zırhı ile danışıp,
 İhtiyar kadın ile güzele,
 Ardımdan kalmadan yürüyün,
 Sıra sıra duran Kalmak'ı,
 Domuz gibi yarararak,

Sayın çıktı kurtulup.
 Elaman ile Jolaman,
 İhtiyar kadın ile genç güzeli
 Tutuklayıp götürdü.

Kalmak durup danıştı,
 Toplanıp kovalasak kara ala atı,
 Biz ona yetişemeyiz,
 Sayını bize vermez.

Güzelin ve annesinin,
 “Saçlarını kesiniz.
 Tepe saçı yolunca,
 Sesi çıkar bağırır,
 At üstüne bindiriniz,
 Bütün Kalmağa gösteriniz.
 Anasını duyunca,
 Sayın dayanamaz döner.
 Kaçmayın o zaman”
 At üstüne bindiğinde
 Annesi şöyle bağırdı.
 Oğlundan arzusunu soruyor,
 Oğluna yalvarıyor.
 “Benim için gelmeyin
 Ben bu canı artık ne yapayım
 Senin için yavrum
 Kurban olayım”.

Yarı o zaman ağlar,
 “Er Sayın atlı emir oy,
 Allah'ın verdiği yarım oy,
 Senden aylarca uzaktayım,
 Benim geldiğim yerden,
 Ben gitsem de alırsın,
 Ölmediysen öcünü.

Dikkat et sen kendine
 Mert olup aniden ölebilirsin.
 Uzun boylu güzel diye,
 Kızıl elma yanaklı diye,
 Düşmanla savaşırım diye,
 İki oğlunu yanına al.

Dönmesi olmadı,
 Rahat bulamadı,
 Atmış iki melek,
 Üstüne gelip kondu
 Kara atını çevirdi.

136

Düşmana doğru koştu
 Ruhunu doldurduğunu,
 Düşmanı şaşırdığını,
 Anası ile yarini,
 Nasıl bırakıp kaçtığını,
 Kovalayarak Er Sayın,
 On üç günde bitirdi.
 Üstüne gelen Kalmak'tan,
 Hiçbir adam bırakmadı.
 Atını donunu aldı da,
 Halkına doğru yöneldi.

Batır Sayın gelince
 El haberini alınca
 Bökenbay ile Kiyikbay
 Kobılandıya gitmişler.
 Ata binip yurda döndü.
 Savaştan kaçmayan,
 Şu Kobılandı
 İkisinden görmüştü.

“Er Koblandı sen isen,
 Hiçbiri yüzünü görmeyen.
 Gören kişi alemde,
 Alnı geniş er demiş
 Yiğitlikte hep erlerle aynı,
 Kaldığı yerden getir gel,
 Öldürdüğün düşmanı bana getir gel.

Evde yatan babamı,
Düşman yerine bıraktın.
Gitmeyecek olsan da gideceksin,
Gitmeyip ne yapacaksın.

Koblandı o zaman söylüyor:
Önüne düşüp gideyim,
Düşmeyeyim de ne yapayım,
Kalmak'a asker göndereyim.

Bin kişiyi alıyor,
Atlara binip varıyor,
Bir aylık Kalmak'a,
Varıp bir savaş açıyor.
Kalmak'a giden yol çukur imiş,
Çukur derin zor imiş,
Kiyikbay o zaman söylüyor:

“Ey Koblandı Koblandı
Burada böyle durmayalım,
Korkmuş kişi gibi olmayalım,
Durup önce bir düşünüp danışalım.
Çukurdan öte tarafa geçelim,
Kalmak'a toptan saldıralım.

Bökenbay ile Kobılandı,
Kiyikbay ile birlikte,
Çukurdan karşıya geçtiler,
Kalmak'a yetiştiler.

138

Bökenbay ile Kobılandı
İki bahadır kaçarlar.
Çukurdan geri geçerler.
Koblandının bindiği at,
Çukurdan geçer kolayca,
Bökenbay'ın gök ala atının,
Arka ayağı burkuldu.
Eyer takımlarını eline alıp,
Çukura düşüp gitti.

Kiyikbay sürdü Kalmak'a,

Gök ala atı çekti,
 “Kardeşim diyerek bağırdı.
 Kalmak’ın yaptığı kalenin,
 Bu tarafından geçerek,
 O tarafına geçti.
 Öbür tarafından geçerek,
 Beri tarafından çıktı.

Bahadırları bağırdı.
 Pehlivanları çağırdı.
 “Yanyana gidiniz,
 Arka arkaya sıralanınız,
 Gidecek tarafına ,
 Germe ağını kurunuz.
 Gererek ağı yakalayınız”.

Bunu gözleyen Kiyikbay,
 Alçak gerilen ipin,
 Üstünden geçip gidiyor.
 Yüksek gerilen ipin
 Altından geçip kurtuldu.

Tam sekiz gün olunca,
 Hepsini kırıp geçirdi,
 Nehir gibi kan döktü.
 Çukurda yatan Bökenbay,
 Akli başından gidiyor.
 O Koblandı Batır,
 O zaman orada dolaşıyordu.

Kalmak’ın yerini kül edip,
 Tozunu toprak gibi uçurup,
 Tüm mallarını götürür.
 Yalnız kendisi Kiyikbay,
 Çıkıp gitti şehirden.
 Kalmak’a mal bırakmadı,
 Kızına doymadan,
 Gönlünün dileği gerçekleşince.
 Atlarını dışarıya salınca,
 Kalmaktan intikam alınca,
 Askerler döşenip yatarken,
 Geliyor bir adam,
 Elinde bayrağı var.

Bin kişinin gücü var,
Ardında çok kişi var,

140

Koblandı Batır söylüyor:
“Kiyikbay Bahadır gidiniz,
Nasıl düşman olursa,
Ön ve arkadan saldırınız.
Böylelikle Kiyikbay,
Doğan gibi uçarak,
Kalacağım diye bekledi.
Düşmana karşı çıkıp gidiyor,
Geliyor Er Sayın,
Öldüğü yerden dirilip.
Yığılıp yatan Kalmak’ın
Savaşı var deyip kızdı.
Kiyikbay onu tanımıyor,
İki kez daha güçlü genç oğlan.
“Et yüreğin başı deyip,
Ölecek yerin şu deyip,
Dosdoğru mızrağı sapladı.
Er Sayın denilen babasını,
Tanımadı o çocuk.
Sayın o zaman söylüyor:
“Sayın baban benim, dedi.
Görüşelim gel dedi,
İyi misin sen dedi,
Attan inen oğlanı,
Çıkarıp mızrağı alıyor.
“Günahkar olan elim oy,
Böyle erliğim kurusun.
Kahrolsun artık yolum oy.
“Kurumasın yolun diyor,
Günahkar olmaz kolun diyor.
Baban bunu ne yapsın,
Nice erin görmedim,
Böyle mızrağımı.
Görüp gidiyorum olan,
Bir Allah’ın yardımını.
Baban bununla ölmeyecek
Tek yüreğin korkmasın,
Git Kiyikbay git dedi.

Koblandı gibi atandan
 Müjdesini al dedi.
 Bırakıp gittiği Er Sayın
 Dönüp geldi sağ dedi.
 Kiyikbay atına biniyor,
 Memleketine gidiyor.
 Böyle sallanarak,
 Koblandıya geliyor.
 “Oğlu olan bu çağda,
 Koblandı batır bir baktı.
 Yaralı olan kardeşiniz,
 Sayın dönmüş yurduna.
 Geçip geldim ben size,
 Ne verirsiniz Batırım.
 “Mutlu haberin için müjde,
 Al bakalım en güzel,
 En seçkin güzel tayı.
 Geldiği eğer gerçek ise,
 Al hediye ettim ben sana.

141

Buraya gelir Er Sayın.
 Geldiğini görüp Koblandı,
 Atına binerek ağladı.
 Gözyaşlarıyla görüştüler,
 Çok şükürler kıldı.
 Ata binip döndüler,
 Sayın sağ geldikten sonra.
 Noğaylının tüm halkına,
 Görünüp selam verdikten sonra,
 Bozmunay büyük düğün yaptı.
 Düşmanlarını yenerek,
 Gönülleri rahatladı.
 Sağ-salim döndüğüne,
 Allah’a şükürler etti.
 Düğün sona erince,
 Batır Sayı söylüyor:
 “Artı savaşmayalım,
 Ele mızrak almayalım,
 Düşmana artık saldırmayalım,
 Kiyikbay ile Bökenbay,
 Ey Koblandı Batır,

İki oğluna dua et,
Yolumuzu verelim,
Eve git de yata dur.

Sayın söylediğinde,
Sayın dua ediyor.
Allah açsın yolunuzu,
Uzun kılsın kolunuzu.
Oğlum, her zaman bakıp yürüyün
Sağınız ile solunuza”
Söyleyip dua edince,
Koblandı batır geri döndü.
Yurduna varır o Koblandı,
Batırlık etmeden durur.
İki oğlunun yanında,
Sayın gibi Batırdan,
Düşman korkarak yaklaşamaz.
Elinden devleti çıkarmaz.,
Yurduna düşman gelse
Sayın gibi kahramandan,
Kiyıkbayın yiğitliği,
İki katına çıkar.
İki oğlunun döneminde,
Oldu devletinin dirliği.
Üç boy da yayıldı,
İki oğlunun yiğitliği.
Öldüğü yerden dirilten,
Kalmak’a atını yürüten,
Bir Allah’ın yardımındandır.
Sayın gibi Batır’ın,
Böyle imiş
İnsandan fazla vücudu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KAZAK TÜRKÇESİ GRAMERİ

GRAMER

Şekil Bilgisi:

Türkçe sondan eklemeli dillerdendir. Kelimeler oluşturulurken isim ve fiil köklerine yapım ekleri getirilir. Kelimenin yapım eki almamış anlamlı en küçük haline kök, kelime kökünün yapım eki alarak genişletilmiş haline ise gövde denir. Türkçede isim ve fiil kökleri olmak üzere iki adet kelime kökü vardır. Kazak Türkçesinde isimden isim, isimden fiil, fiilden isim ve fiilden fiil olmak üzere dört türlü türetme eki vardır.

İSİMDEN İSİM TÜRETME EKLERİ:

1) +I I k, + D I k : İsimlerden soyut isimler ve alet isimleri türetir.

esen+dik	: esenlik, sağlık (130)
sav +lık	: sağlık (130)
batır+lık	: kahramanlık (114)
mıktı+lık	: sağlamlık, güçlülük (120)
avız +dık	: ağızlık (135)
jaman +dık	: kötülük (128)
er +lık	: erlik, kahramanlık (142)

2) +ş I : Türkiye Türkçesindeki +CI ekinin karşılığıdır. İş ve uğraşma isimleri yapar.

mal+ş1	: besici (112)
jılkı+ş1	: at bakıcısı.(133)
ayan+ş1	: haberci, rüya ile haber veren kişi(102)
tüs+şi	: rüya tabircisi, açıklamacı (127)
javrın+ş1	: halk kekimi, Lokmanlık (123)
kırın+ş1	: birisinden yüz çeviren kimse

3) +ger : Türkiye Türkçesindeki Farçadan gelen kâr ekinin karşılığıdır. Meslek isimleri kurar.

:zer+ger	: kuyumcu (121)
nayza+ger	: mızrakçı (113)

4) +ş I I I k : Türkiye Türkçesindeki yapım eki olan +cı ve +lık eklerinin birleşmesiyle oluşan ekin karşılığıdır. Fonksiyon olarak meslek ve uğraşma isimleriyle uzaklık yakınlık bildiren isimler yapar.

may+şılık : yağcılık (113)
ay+şılık : bir aylık mesafe, ayrılık (136)

5) +I I, +D I : Bir yere veya nesneye aitlik bildirir.

sor+lı : zavallı (133)
orın+dı : yerli yerinde (101)
jara+lı : yaralı (141)
kir+li : kirli (99)
yic+li : kokulu(99)
noğay+lı : Noğaylı(142)
küş+li : güçlü (124)
cet+ti : şanslı (122)

6) +D A y : Gibi anlamını katar

alma+day : elma gibi(132)
jigit+tey : yiğit gibi (100)
adam+day : insan gibi (135)
ok+tay : ok gibi (108)
su+day : su gibi (121)
kus+tay : kuş gibi (122)
muz+day : buz gibi (122)
tav+day : dağ gibi (102)
şibik+tay : çubuk gibi, fidan gibi (122)
beyşeşek+tey : kardelen gibi (122)

7) +s I z : İsim kök ve gövdelerine gelerek olumsuzluk bildirir.

su+sız : susuz (109)
say+sız : sayısız (135)
kanat+sız : kanatsız (109)
iye+siz : sahipsiz (109)

8) +kor : Her hangi bir şeyin düşkünü manasını veren ektir.

dünye+kor : dünya malına düşkün olan.

9) +g ı : Yer ve zaman bildiren isimlere gelerek aitlik manası katar.

burın+gı : önceki (eski)

10) + I 1, : Sıfat türeten bu ek nitelik bildirir.

jork+ıl : pırıl pırıl , aydınlık(113)

B İSİMDEN FİİL TÜRETME EKLERİ:

Bu ekler isim kök ve gövdelerine gelerek fiil türetirler. Olma ve yapma ifade ederler.

1) +I A - , +D A - : İşleklığı çok olan isimden fiil türetme ekidir. Her türlü isim köküne gelerek onları fiil yapar.

jarkıl+da- : parıldamak (113)

ayday+la- : bağırarak (126)

oy+la- : düşünmek (108)

is+te- : işlemek (108)

davis+ta- : seslenmek (133)

kımıl+da- : kımıldamak (120)

kamşı+la- : kamçılılamak (134)

arka+la- : sırtlamak (134)

kuşak+ta- : kucaklamak (135)

iz+de- : izlemek, aramak (135)

jakın+da- : yakınlaşmak (120)

sıy+la- : saygı göstermek (141)

2) +I A n- , +D A N- : +LA ve +DA ekinin genişleyerek kalıplaşmış şeklidir. Herhangi bir şeyi kendi üzerinde bulundurma ve o halde olma veya kendi kendine yapma ifade ederler.

at+tan- : atlanmak (123)

aşu+lan- : öfkelenmek (126)

tul+dan- : sinirlenmek (109)
tüs+ten- : öğle yemeği yemek (140)

3) +A- : Eski Türkçe'de daha yaygın olan bu ek varlığını devam ettirmektedir.

jas+a- : yaşamak (135)
orın+a- : yerleşmek (123)

4) +I k : İşleklik sahası fazla değildir.

tar+ık :darılmak, bir şeye acilen ihtiyaç duymak (127)

5) +A y- , +y - : Sıfatlara gelerek onlardan dönüşlü anlamlı fiiller türetir.

kart+ay- : ihtiyarlamak (99)
sarığ+ay- : sararmak (132)

6) +A l - ,+ l - : Sıfatlardan olma ifade eden fiiller yapar.

su+al- : ineğin sütünün kesilmesi (131)
tiri+l- : dirilmek (134)

7) +I r A - : Taklidi kelimelerden geçişsiz fiiller türetir.

tırk+ıra- : mızıldanmak

8) +g e r - : Geçişsiz fiiller türetir.

ten+ger : denkleştirmek, eşitlemek (132)

Fiilden İsim Türetme Ekleri:

Fiil kök ve gövdelerine gelen bu ekler isim türetirler. İsimden fiil ve fiilden fiil yapım eklerinden sonra gelebilirler.

1)A k, - k, I k : Ünlü ile biten kelimelere –k şeklinde eklenir. Alet isimleri ve sıfatlar yapar.

tile-k : dilek (102)
tara-k : tarak, alet (112)
kon-ak : misafir (114)
töşe-k : döşek (128)

kuş-ak : kucak (135)
 buyur-ık : buyruk (135)
 böl-ık : bölük (105)
 böl-ek : bölük (126)

2) -I s, - s : Hareket ve iş isimleri yapar.

jıyıl-ıs : yığılış, topluluk (110)
 soğ-ıs : savaş (131)

3) -I ş ,- ş :

kuvan-ış : kıvanç (105)

4) -I n, - n : Yapılanı ve olanı bildirir.

jıy- ın : yığın (121)
 kel- in : gelin (116)

5) -ş I : Fiil kök ve gövdelerine gelerek uğraş ve meslek isimleri yaparlar.

oku-ş ı : öğrenci

6) -v I I : Meslek isimleri kurar.

kara-vıl : bekçi (112)

7) -ş A k : Fiilin ifade ettiği anlamda göre nesne kurar.

em-şek : meme (106)

8) -K I n : Fiilin ifade ettiği anlamda olan yapılan ve yapılanı bildiren isim ve sıfatlar türetir.

bar-kın : yolcu
 kaç-kın : kaçak

9) - I n k I : Fiillerden durum bildiren isimler yapar.

jayı-ınk ı : dağılmış (129)

üzil-inki : üzölmek üzere olan (129)

10) – v l ı , -v l i : Nitelik bildiren isimler yapar.

ele-vli : önemli (108)

FİLDEN FİİL YAPIM EKLERİ

Fiil kök ve gövdelerine gelerek fiil türeten eklerdir. İşleklik olarak çekim eklerine benzerler.

1) -I l- , - l- : Bu ek öznesi bilinmeyen veya söylenmeyen fiiller yapar. Geçişli veya geçişsiz fiillerden edilgenlik anlamlı fiiller türetir.

jar-ıl- : yarılmak (123)
 jıg_ıl- : yıkılmak (131)
 jıy-ıl- : yığılmak (141)
 şayka- l- : çaykalanmak (100)
 büg-il- : bükölmek, büzölmek (100)
 iy-il- : eğilmek (113)
 jöne-l- : yönelmek (121)

2) – D I r- : Herhangi bir şeyi oldurmayı ve yaptırmayı ifade eder.

oy-dır- : kazdırmak (106)
 sın-dır- : kırdırmak (130)
 tın-dır- : halletmek (130)
 ku-dır- : kovdurmak (130)
 kal-dır- : kaldırmak, bırakmak (130)
 şal-dır- : çaldırmak (130)

3) – K I z - : Kazak Türkçesi'ndeki geçişlilik bildiren ektir.

süy-giz- : sevdirmek (123)
 öt-kiz- : geçirmek (136)
 küy-giz- : yandırmak (132)
 jür-giz- : yürötmek (132)
 ki-giz- : giydirmek (128)
 toy-gız- : doyurmak (108)

4) -t- : Geçişlilik bildirir bu ek genellikle ünlü ile biten fiillere

getirilir.

- uza-t- : uzatmak (122)
- kuvan-t- : kıvandırmak (141)
- sayla-t- : seçtirmek (131)
- bayla-t- : bağlatmak(131)
- jayla-t- : dağıtmak (131)
- ınıran-t- : inletmek (122)

5) –I s , - s : Ortaklık, işteşlik ekidir. Fiilin karşılıklı olarak birlikte yapıldığını ifade eder.

- kayt-ıs- : dönüşmek (142)
- al-ıs- : alışmak (142)
- söyle-s- : konuşmak (136)
- kuşakta-s- : kucaklaşmak (135)
- oyla-s- : düşünüşmek (131)
- tartı-s- : çekişmek , tartışmak (110)

6) –I n, - n : Dönüşlülük ekidir. Kendi kendine yapma ve olma ifade eder.

- juv-ın- : yıkanmak (132)
- buv-ın- : boğulmak (128)
- kör-in- : görünmek (116)

İSİM ÇEKİM EKLERİ

A) Hal ekleri: İsimleri kelime grupları ve cümle içindeki diğer kelimelerle münasebete geçiren eklerdir.

1) İlgî eki:

+n ı n, +D I n : İsmın başka bir isimle olan münasebetini bildirir.
İlgî hal eki alan isim kendisinden sonraki isme tabi olur.

Noğaylı+nın : Noğaylı'nın (108)
Ult+tın : milletın (103)
Duşpan+nın : düşmanın (109)
Galım+nın : alimın (106)
Jigit+tın : yiğitın (102)
Bozmunay+dın: bozmunay'ın (101)
Baylıgı +nın : zenginliğinin (99)

2) Yönelme hali eki : +K A , +A
Hareketin yönünü bildiren ektir.

Mal+ga : davara (107)
Juma+ga : cumaya (107)
Sorlı+ga : biçareye, çaresize (107)
Jetpis+ke : yetmiş (103)
Alla+ga : Allah'a (99)
Üyin+e : evine (103)
Nur+ga : nura (103)
Babasın+a : babasına (103)

3) Belirtme hal eki : +n I , + D I , +n
Geçişli fiillerin ismi doğrudan doğruya etkilediğini gösteren haldir.

Birevi+n : birini (102)
Biri+n : birini(102)
Tilek+ti : dileği (102)
Şöbin+di : çöpünü (102)
Köbin+di : çoğunu (102)
Jurtı+nı : milletini (104)

Jilkı+nı : yilkıyı (104)

4) Bulunma hal eki : + D A

İsmin kendinde bulunma ifade eden fiillerle ilgi kurduğu haldir.

Jer+de : yerde (106)

Üyin+de : evinde (116)

5) Ayrılma hal eki : +n A n , + D A n

İsmin kendisinden uzaklaşma ifade eden fiillerle ilgi kurduğu haldir.

Elü+den : elliden (103)

Jalşı+dan : kuldand , köleden (102)

Kul+dan : kuldand (102)

Mal +dan : davardand (102)

Koy+dan : koyundand (103)

O+nan : ondan (105)

Kır+dan : kırdand , tepedend (109)

Tamağı+nan : damağındand (116)

6) Vasıta hal eki : +ben, +men,+ nen

İsmin fiile bir vasıta olduğunu gösterend haldir.

bay+men : zengin ile (99)

nayza+men : mızrakla (127)

B) İyelik Ekleri

Jıldız+ım : yıldızım 1TK/ie (127)

Davıs+ım : sesim 1TK/ie (132)

Til+in : dilin 2TK/ie (133)

Ana+sı : annesi 3TK/ie (136)

C) Çokluk Eki : +l A r, +D A r

Duşpan+dar : düşmanlar (101)

Bi+ler : beyler (105)

Kul+dar : kullar (110)

At+tar : atlar (112)

Şöl+der : çöllend (123)

KELİME TÜRLERİ

1) **İsimler** : Kazak Türkçesi'nde isimler yapı bakımından 3 bölümde incelenir. İsimler varlıkları ve kavramları karşılayan kelimelerdir.

Yapısına göre :

a) Basit isimler: Yapım eki almamış olan kök halindeki isimlerdir.

üy(ev) , jilkı(at), vakıt (vakit), el (ülke), mal (davar).

b) Türemiş isimler : Gövde halindeki isimler. Balalık (çocukluk), jiyılıs (toplantı), karavıl (bekçi), nayzager (mızrakçı).

c) Birleşik isimler : En az iki ismin bir araya gelerek herhangi bir varlığı karşılayan kelimelerdir.

beyterek	:bir cins ağaç (134)
ayın-savık	:eğlence-şölen (101)
beyşeşek	: kardelen (122)
bozjorga	: rahvan at (116)
kız-kelinşek	: gelin kız (122)
kavip-kater	: tehlike (123)

Varlıklara Verilişleri Bakımından

a) Genel (Cins) isimler : duşpan, kamşı, şal (ihtiyar ,106) , kız (107)

b) Özel isimler : Bozmunay (90), Sayın, Koblandı, Aybike , Noğay

Varlıkların Anlamlarına Göre İsimler :

Somut İsimler : Beş duyumuzun biri veya birkaçıyla varlığını tespit edebildiğimiz isimlerdir.

kişi, demir, kul , at.

Soyut İsimler : Varlıklarını duyularımızla tespit edemediğimiz isimlerdir.

abıroy(namus-110), aşuv (öfke-113), kaygı (kaygı_ 114), könül (gönül- 114)

SIFATLAR

İsimlerden önce gelerek onları vasıflandıran ve belirten kelimelerdir. Varlığın iç vasıflarını bildiren sıfatlara niteleme dış vasıflarını bildiren sıfatlara da belirtme sıfatları adı verilir.

Yapısına Göre Sıfatlar :

a) Basit sıfatlar : kara, kızıl, ala, kızık (ilginç), saran (cimri).

b) Türemiş sıfatlar :

burıngı (eski, 99)
sansız (sayısız, 103)
elevli (önemli, 108)
şarbaktı (toplumlu, 116)

c) Birleşik sıfatlar :

kığaş kara (eğik siyah. 116)
mın kişilik (bin kişilik. 113)
mandayın kulaş (alını açık . 132)
kök ala (karışık mavi . 133)

İç ve Dış Özellikleri Göstermesi Bakımından :

A. Niteleme Sıfatları: Varlıkların renk, boy, biçim, yapı ve ağırlık gibi temel unsurlarını bildiren sıfatlardır.

Saran (cimri . 110)
Sulu (güzel . 116)
Boz (boz .116)
Kızıl (kırmızı . 99)

B) Belirtme sıfatları: Varlıkların dış vasıflarını gösteren sıfatlardır. Nesnelere yer, sayı veya soru şeklinde belirtilirler.

a) İşaret sıfatları: Varlıkları işaret yoluyla belirtirler.

Sol (o, 102)

Bul (bu . 105)

Osı (şu . 105)

Mınav (bu. 105)

b) Sayı sıfatları: Varlıkların, nesnelerin sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Tek başlarına kullanıldıklarında sayı ismi olurlar.

1) Basit sayı sıfatları: üç (üç, 99), bes (beş , 99), mın (bin ,108), on (on , 105)

2) Birleşik sayı sıfatları : toksan (toğuz on, 99), jüz otız bir (yüzotuzbir. 105), oneki (oniki, 114), tört bes (121)

3) Niteleme sayı sıfatları: bir (99), segiz (108) , jeti (108) , kırık (124)

4) Toplam sayı sıfatları . üçev , üçü (135)

FİİL

İş, oluş ve hareket bildiren kelimelerdir. Bir varlığın yapma veya olma durumu karşılanırken 3 unsur mevcuttur. Fiil kök veya gövdesi + zaman eki + şahıs eki. Bu üç ana unsurun meydana getirdiği bir fiil çekimli bir fiildir.

Yapı bakımından fiiller:

Kök halindeki fiiller:

öt- (geçmek,99)

bol- (olmak, 99)

ki- (giymek, 99)

tur- (durmak, 99)

Türemiş fiiller:

Oyla- (düşünmek, 99)
 Kana- (kanamak, 99)
 Kartay- (ihtiyarlamak, 99)
 Jayavla- (yaya gitmek, 103)

Birleşik fiiller:

Selem ber- (selam vermek , 100)
 Jetip kel- (yetip gelmek, 101)
 Tak et- (tak etmek , 104)

Yardımcı fiiller:

Jat- (112), tur- (112), otır- (105), jür- (110)

Fiillerde Çatı

Fiill çatısı nesne ve öznesine göre olmak üzere iki grupta incelenir. Nesnesine göre fiiller geçişli ve geçişsiz, öznesine göre ise etken, edilgen, dönüşlü, işteş olmak üzere gruplandırılır.

Nesnesine göre fiil çatısı:

a) geçişli fiiller: Nesne alan fiillerdir.

ki- (giymek, 105), kır- (105), al- (110), kör- (113)

b) geçişsiz fiiller: Nesnesi olmayan fiillerdir.

şıda- (dayanmak, 105), kel – (106)

Öznesine göre fiil çatıları

a) etken fiiller : Gerçek öznesi olan fiillerdir.

şarla - (gezmek, dolaşmak , 112)
 ayda - (sürmek, 112)
 koyma - (112)
 bolma - (112)

b) edilgen fiiler: Özne almayan fiillerdir.

ket-elgen (gidilmiş)

tasat- (sallan- 101)

aydırt- (ayır- 126)

c) dönüşlü fiiller: Hareketten direk olarak değil dolaylı olarak etkilenen kişileri belirtir.

körin- (116), maktan- (övünmek, 112), tayan- (101), ayar- (esirgemek 106)

d) işteş fiiller : Hareketin karşılıklı olarak birlikte yapıldığını bildirir.

soğus- (savaşmak , 105), ayıs- (atışmak ,110), tartıs- (tartışmak , 110)

FİİL ÇEKİMİ

Fiil çekiminin temelinde fiil kökü, zaman eki ve şahıs ekinin bulunduğunu belirtmiştik. Bazı özel kullanılışlar dışında bu her zaman böyledir.

Şahıs Ekleri

Çekimli fiillerde hareketi yapan veya şahsı ifade etmek için şahıs ekleri kullanılır. Şahıs ekleri kendi arasında iyelik kökenli ve zamir kökenli olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik	1. Şahıs	-mın
	2.Şahıs	-sın
	3.Şahıs	-dı (ol)
Çokluk	1.Şahıs	-mız
	2.Şahıs	-sız
	3. Şahıs	-olar

İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik	1.Şahıs	-im
	2.Şahıs	-in
	3.Şahıs	-i
Çokluk	1.Şahıs	-miz
	2.Şahıs	-niz
	3.Şahıs	-leri

Haber Kipleri

- 1) Geçmiş zaman : boldı (127), bilmegen (bilmemiş, 127), saldı (114), kalmadı (109), kisinegen (kişnemiş, 127).
- 2) Şimdiki zaman: kelejatır (geliyor, 126)
Küledi (gülüyor, 122)
Kırıpjür (kırmakta, kırıyor , 126)
- 3) Gelecek zaman: beremin (vereceğim , 114)
Köremın (göreceğim, 114)
Kır-ar-sın (kıracaksın , 113)
Bolarsın (olacaksın , 109)
Bülersin (bozacak , 120)
Jayarmın (yayacağım, 105)
Baradı (gidecek , 134)
Turamın (kalkacağım, 134)

Tasarlama Kipleri

- 1) Emir şekli : saylasın (seçsin, 114)
al (102)
barayın (gideyim , 104)
şalayın (çalayım ,104)
körinsin (129)
alınız (alınız, 140)
barınız (gidiniz, 140)
- 2) şart şekli: kaytsan (dönsen 110)
bolmasa (olmasa, 110)
öltirsek (öldürsek, 100)
kelse (112)
keltirsek (100)

FİİLİMSİLER:

Sıfat fiiller : Geçici vasıf isimleri yaparlar. Nesnelerin hareket vasıflarını karşılarlar. Hareketin zamanını bildirirler.

koymağın (koymayan, 99)
 Jügirtken (koşturan, 142)
 Kelgen (gelen, 142)
 Tındar (dinleyen)
 Körseter (gösteren)
 Alatın (alacak olan)
 Keletin (gelecek olan)

Zarf fiiller: Şahsa ve zamana bağı kalmadan olan bir hareketi karşılarlar.

bolup (105)
 kelgeli (geleli,132)
 kelgenşe (gelinceye kadar)
 jetkenşe (yetinceye kadar)
 urganda (vurduğı zaman)
 ayıtkanda (söyleyince)
 ayıtpay (söylemeden)

ZAMİR

Zamirler şahısları nesnelere işaret veya temsil suretiyle karşılarlar. Bütün varlıklar üçü teklik ve üçü çokluk olmak üzere altı şahıs zamiri ile karşılanırlar. Gerekinde geçici olarak isimlerin yerlerini tutarlar.

Şahıs zamirleri: biz (102), siz(105), men (127)

İşaret zamirleri: sol (o, 102), bul (bu, 105), osı (şu, 105), mınav (bu 105)

Dönüşlülük zamiri: özi (kendisi, 106)

Belirsizlik zamiri: her(108), her bir (108)

ZARFLAR

Zarflar yer, zaman, tarz ve miktar isimleridir. Sıfatların isimleri vasıflandırdığı gibi zarflar da sıfatların özellikle de fiillerin önünde kullanılan ve onların anlamlarını tamamlayan kelime türüdür.

Yapı bakımından zarflar :

Kök halindeki zarflar: endi (şimdi, 108)
Eli (hala, 109)
Erte (erken, 108)
Keşke (akşam, 103)

Türemiş zarflar : kulanday (geyik gibi)
Kabandayın (domuz gibi, 136)
Aygırdayın (aygır gibi , 124)

Birleşik zarflar : bugün (bugün, 105)
Küni-tüni (gece-gündüz, 101)

1) Zaman zarfları : bugün (bugün, 105), erten (yarın , 103), keşke (akşam, 103), eli (hala, 109), endi (şimdi, 108).

2) hal – durum zarfları: künde (her gün , 108), kas- kasınan (çiftler çiftler),
artık (fazla)

3) yer-yön zarfları: sonda (orada , 109), ileri (ileri, 113), keyin (sonra ,124)
beri (hepsi , 130).

Edatlar:

Tek başlarına kullanıldıklarında anlamı olmayan fakat anlamlı kelimelerle kullanıldıklarında bir gramer vazifesi yapan yardımcı kelimelerdir.

üşin (için, 101), taman (kadar, doğru, 108), son (sonra, 104), birge (birlikte, 114), ırıs pa? (nimet mi?, 105).

Ünlemler:

Duygu ve heyecanları ruh hallerini yansımaları seslenmeleri sorma ve cevaplama gibi ifade şekillerini belirten vazifeli kelimelerdir.

ey! (het!, 103), oybay!(eyvah!, 101), şu! (şşşt ünlemi, 109)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SÖZLÜK

SÖZLÜK

A

abdırav	: şaşırmaq, üzölmek, sıkılmak
abırav	: şan, şeref, değır, saygı
acceptavır	: olduqça güzel
adam	: 1- adem insan 2- saygı değır 3- faydası dokunan
adasuv	: yolunu kay betmek, istikametini şaşırmaq
aga	: ağabey, büyük
agaş	: ağaç
agat	: yanlış, hata
aguv	: akmak, geçmek
ak	: beyaz
akboz	: beyazımsı renk
ake	: baba
aketüv	: götürmek
akıl	: akıl
akır	: son
akıruv	: bağırmaq
aksakal	: ihtiyar
al	: güç, kuvvet
al ketüv	: gücün azalması, halsizleşmek
ala	: ela, alaca
alaş	: kazak, kırgız ve tatarların eskiden ortaklaşa kullandıkları ad,
alaşa	: alçak
aldav	: aldatmaq, kandırmaq
aldı	: bir şeyin ön tarafı, bir işin başlangıcı
alem	: dünya, alem
ali	: henüz, hala
alıp kelüv	: getirmek
alıs	: uzak
alla	: allah
allalav	: allah allah diyerek gitmek
alma	: elma
alpıs	: altmış
alşandav	: hızlı yürümek
aluv	: almak
amanat	: emanet
aman-esen	: sağ-salim

ana	: anne
anaçı	: şu
ansav	: özlemek, çok istemek
ar	: her
ar	: namus, utanma
ar bir	: her bir
ar jagı	: öbür tarafı
aren	: zorla
arguv	: atı hızlı koşturmak
ari beri	: öteye beriye, oraya buraya, ileri geri
arkalav	: sırtıyla kaldırmak
arkan	: 1-halat 2-mera atın yayıldığı yer
art	: bir şeyin yüzünün arka tarafı
ar-talay	: her şey, hepsini götürmek
artık	: fazla, yüksek
artkı	: arka
aruvak	: ruhlar, ölen kimsenin ruhu
as	: aş, yemek
aşamav	: ilk ata binilmeye başlandığı zaman kullanılan kemer
asav	: binilmeyen alışılmamış at
asav	: geç
asken	: büyük yüksek, pek ileri
ast	: alt
aşulanuv	: sinirlenmek, kızmak, hiddetlenmek
aşuv	: açmak
aşuv	: hiddet, sinir, kırgınlık
at	: isim, at
ata	: dede, ata
attanuv	: ata binmek, hücum etmek
at-turman	: atın eyer takımları
avdaruv	: aktarmak
avır	: ağır, çok
avız	: ağız
avliye	: evliya
ay	: ay, senenin onikide bir, otuz günlük müddet
ayak	: ayak
ayan	: aydınlık, belli
ayan berü	: rüyada bilgi vermek
ayanşı	: rüyada her hangi bir konuda bilgi veren kimse
ayanuv	: bir kimsenin bir şey kendisini tamamıyla vermesidir.
ayav	: acımak, esirgemek
aydav	: sürmek, davar sürmek, yürütmek
ayel	: kadın

ayel	: kadın
ayel-erkek	: kadın-erkek
aygaylav	: bağırarak
aygay-süren	: karma karışık ses, gürültü
ayır	: çift
ayla	: hile
ayşılık	: bir ay süren yolculuk
aytkanınşa	: söyleyince
aytpaşı	: söyleme, deme
aytpaska	: söylemese
ayttıruv	: söylemek
ayu	: ayı
ayubike	: kız ismi
az	: az
azan	: ezan, sabah vakti
azar	: zar zor, güçlkle, zorlukla
azgana	: azıcık, biraz
azu	: azı dişi
azuv	: doğru yoldan çıkmak
azuv	: halsizleşmek, zayıflamak

B

bağuv	: gütmek, büyötmek, dikkat etmek
bal	: bal
bala	: çocuk, oğul, oğlan
balav	: mukayese etmek
barekeldi	: yaşa, aferin, maşallah v.b. memnuniyet belirtisi
bari	: hepsi, tümü
baruv	: varmak gitmek
bas	: baş
basuv	: basmak
bata	: hayır dua, iyi dilek
bata beröv	: dua etmek
batuv	: batmak
bavır	: kardeş (erkekler arasında), ciğer
bavırlav	: bir insanın bağı üstüne yatması
bay	: bey
bayağı	: eski, evvelki, önceki
baybişe	: beybişe (kız ismi)

baygus	: çaresiz bahtsız kimse
baykav	: dikka etmek, bakmak
baylav	: bağlamak
bayterek	: ak ağaç
bekem	: sert
bekzat	: bey efendi
bel	: sırt, arka, bel
belgi	: çok sağlam, çelik gibi 2- çiçekli ipekten kumaş
belsenüv	: güç, gayret, arzu istek göstermek
berem baylık	: zenginlik, servet
beresiz	: verimsiz
beri	: buraya
bes	: beş
besik	: beşik
bet	: yüz, yan
beybak	: mutsuz, zavallı, üzüntülü
beysenbi	: perşembe
bilgenşe	: bilince
bilgizüv	: bildirmek
bilüv	: bilmek, anlatmak
birdey	: aynı
birindi	: birini
bişara	: biçare
biy	: iyi söz söyleyen, bey
biye	: kısrak, dişi
biyik	: büyük
biz	: biz
bökenbay	: (özel isim)
bölev	: belemek
bolğan	: olan
bolısuv	: oluşmak
boluv	: olmak
bop	: olup
borbaylav	: ata kamçı vurarak koşturmak
böten	: yabancı
boy	: boy, insanın boyu, nesnenin boyu
boydak	: bekar
bozmunay	: (özel isim) bozmunay
buğan	: buna
buğan	: buna
bul	: bu
büldürüv	: bozmak, kırmak, yıkmak
bülinip	: bozulup

bülinüv	: bölünmek
bulkınuv	: fırlamak
bulttay	: bulut gibi
bülük	: kavga, karşılık
burg etüv	: akmak, dökülmek
burıluv	: dönmek dönülmek
burın	: eski, önce
burın	: eklem, boğum, hece
burış	: köşe
burkınuv	: kızmak
burmalav	: yalanı doğru, doğruyuda yalan diye döylemek
bursanuv	: kin tutmak, sinirlenmek, kızmak
buruv	: etrafa çevirmek, döndürmek, sapmak
büy	: böyle
buyruk	: emir
büytip	: böyle
buyuruv	: buyurmak, emretmek, nasip olmak
buzuv	: bozmak

D

da	: da, de
dari	: ilaç
dariger	: iyileştiren, doktor
davir	: devir
davıs	: ses
davıstağanmen	: seslenmekle
davlet	: devlet, zenginlik
davrıguv	: yüksek sesle konuşmak
dayarlav	: hazırlamak
dene	: vücut
deuv	: demek
din	: din
dulav	: gönüllü olmak, neşelenmek
düniye	: dünya
düniyekor	: tamahkar, cimri
duşpan	: düşman
duv	: güç, kuvvet

E

e -	: i- yardımcı fiili
edin	: i-d-in; idin
eken	: iken
ekevi	: ikisi
eki	: iki
eki ese	: iki kat fazla
eki talay	: tahlikeli, belirsiz
ekpin	: hız çabukluk
el	: memleket, yabancı
elevli	: belli, sayılı
elge	: yurda, halka
em	: emen
emşek	: meme
emü	: emmek
endi	: artık, şimdi,
ene	: kaynana
ense	: ense
enüv	: girmek
er	: eyer, koşum takımları
er	: yiğit, bahadır
ergizüv	: takip ettirmek
erim	: kahraman
erin	: dudak
erkek	: erkek
erken	: erken
erkimiz	: rahatımız
erkin	: boş, serbest, her nasılsa
erten	: yarın
ertteüv	: atın eyerini üzerine koyarak hazırlamak
ertüv	: yanına beraberine alıp yürümek
erüv	: birbirinin yanında yürümek
es	: akıl, us
esen	: sağlam
esen savlık pa?	: nasılsınız
esirkeüv	: esirgemek, himaya etmek
eske tösüv	: hatırlamak
eskertüv	: hatırlatmak
esten adasuv	: kendinden geçmek
estüv	: işitmek, dinlemek

G

gıp : olarak

H

habar : haber
halık : halk
han : han, hükümdar
hanşadav : han veya prens gibi , han sülalesinden, han gibi
hata : hata, yanlış

I

ıktiyar : kendi arzusu, isteği
ılgıy : daima, her zaman, hep
ıngay : uygun
ınıranuv : hastanın acı çekerek ses çıkarması
ırıs : devlet

İ

il : memleket
ilgeri : ileri
ilüv : asmak
ini : erkek kardeş
ırge : duvar, sınır
iriküv : seçmek
iş : iç
iş : iç taraf, karın
is : iş
istev : yapmak
işüv : içmek
iye : sahip
iyilüv : eğilmek
iyin : omuz

iyis : koku

J

jalgız	: yalnız
jalınuv	: yalvarılmak, yalvarmak
jalt etüv	: aniden dönüş yapmak
jaman	: kötü
jamşılap	: güzelleştirmek
jan	: can, ruh
jan jaktan	: yan taraftan
jana	: yeni
janıluv	: yanılmak
jap jalanaş	: çırılçıplak yapayalnız
jar	: yar
jara	: yara
jaradan	: yaradan
jarak	: silah, güç, kuvvet
jaralı	: yaralı
jaraskan	: yakışmış
jaratkan	: yaratan
jaratuv	: yaratmak, meydana getirmek
jardem	: yardım
jarıluv	: patlamak, yarılmak
jark etüv	: parlamak
jarkıldav	: parlamak, parlatmak
jarlı	: fakir, yoksul
jartı	: yarım
jaruv	: yarmak
jaruv	: yarmak, bölmek, parçalamak
jas	: yaş, genç, bebek, yetişmekte olan çocuk
jasanuv	: silahlanmak
jasav	: yapmak, yaşamak
jastık	: yastık
jatuv	: yatmak
jav	: düşman
javrav	: üşümek
javrınşı	: eskiden kürek kemiğine bakarak kehanette bulunan kimse
javrınşı	: falcı
javşılık	: düşmanlık

jaylav	: bir yeni mesken edinmek, mülk edinmek
jaza	: ceza
jazgı	: yazınki
jazuv	: yazmak
jebelev	: acele ettirmek, çabuklaştırmak
jeke	: tek başına, özü, ayrı ayrı
jeliktiruv	: heveslendirmek, celbettirmek
jelke	: boyunun deri tarafı
jenüv	: yenmek, galip gelmek
jer	: yer
jerlev	: kızdırmak, ölüyü gömmek
jeti	: yedi
jetüv	: yetmek
jezdey	: kurşun
jiberüv	: boşaltmak, serbest
jıbrılav	: kıpırdamak
jıǵıluv	: düşmek
jigit	: yiğit, erkek, çocuk, delikanlı
jıl	: yıl
jılan	: yılan
jılav	: ağlamak
jılkı	: at, beygir, yıllık sürüsü
jılkışıǵa	: atlara bakan kişi
jın	: cin
jırlav	: ağıt söylemek
jıyılıs	: toplantı
jıyılıv	: toplanmak
jıyın	: toy toplantı, düğün
jıynaluv	: toplanmak
jıynav	: toplamak
jok	: yok
joktav	: ağıt söylemek
jol	: yol
joldas	: arkadaş, dost
jön elüv	: yön-el-mek
jöndev	: tamir etmek, düzeltmek
jorga	: atın hafif yürüyüşü
jorık	: askeri sefer, hücum
jortakı	: iyi giden at
jubanuv	: avunmak, gönlünü rahatlatmak
jubatuv	: teselli etmek
jügen	: ağızlık ve dizginden ibaret atın başına takılan koşum takımı

jüginis	: müracaat
jügirüv	: koşmak
jük	: yük
julınuv	: koparmak
jumak	: cennet
jumarlanuv	: yuvarlanmak, sinirlenmek
jürek	: yürek
jurt	: yurt, halk
juvınuv	: yıkanmak
jüyrik	: hızlı geden, hızlı koşan
jüz	: yüz

K

kabak	: alın
kaban	: yaban domuzu
kabat	: kat
kabil etüv	: kabul etmek
kabıtga	: duvar
kak	: tam ortası
kakpa	: dış kapı, (mezarların veya sarayların)
kalağan	: istek, arzu
kalay	: nasıl
kaldırıuv	: kaldırmak
kalgan	: kaldığı
kalmak	: kalmuk (kavim adı)
kalmay	: kalmadan
kalp	: yüz, sima
kalpak	: kalpak
kaluv	: kalmak
kamal	: kale
kamalav	: toplanmak
kamav	: tutuklamak, hapsetmek
kambar	: ambar
kampayuv	: karın veya başka bir yerde normalden fazla şişme olması
kamşı	: kırbaç, kamçı
kamşılav	: kırbaçlamak
kamsınuv	: beğenmemek
kan	: kan
kanat	: kanat

kanav	: kanamak
kanday	: nasıl
kanikey	: hani, ya
kaşa	: ne kadar, nice
kanuv	: susuzluğunu gidermek, kumar oyunundan çıkmak
kapı	: kapı
kaptav	: çoğalmak, dolmak
kaptav	: kaplamak
kar	: kar
kara	: siyah, alelade
karağay	: çam ağacı
karasuv	: bakışmak
karatöbe	: kara tepe (yer adı)
karav	: bakmak
karavıl	: nöbetçi
karay	: kadar, doğru
karguv	: atlamak, zıplamak
karsılık	: karşılık
kartayuv	: ihtiyarlamak, yaşlanmak
karuv	: silah
kas	: yan, taraf
kaşan	: ne zaman
kaskan	: zavallı
kaşuv	: kaçmak
katarlanuv	: sıralanmak, katarlanmak
kattı	: katı, sert
katun	: kadın
katuv	: sertleştirmek
kavip-kater	: tehlike, endişe
kay	: hangi
kaydan	: nereden
kaygı	: üzüntü, keder
kayran kaluv	: hayran olmak
kayta	: tekrar
kaytuv	: dönmek
kaza	: kaza, ecel
kebelev	: hızlı yürümek
kedet	: fakir
kek	: intikam
kekil	: kakül
kelgenşe	: gelince
kelin	: gelin
kelüv	: gelmek

kempir	: ihtiyar kadın
ken	: geniş
kenesüv	: akıl danışmak, görüşmek
kep	: gelip
kerilüv	: gerilmek
keşe	: dün
keşke	: akşam
ketüv	: gitmek
kevde	: göğüs
keyin	: sonra
kez	: rast, kezz
kezüv	: gezmek
kıdıruv	: gezmek
kıdıruv	: gezmek, dolaşmak
kigaş	: eğik
kıt etüv	: bir görünüp bir kaybolmak
kıjınuv	: kızmak
kılış	: kılıç
kıluv	: kılmak, yapmak
kım	: kim
kimdi	: kimi
kımız	: kıımız
kın	: kın
kınav	: beli çekerek kemeri sıkamak
kıpçak	: kıpçak (kavim adı)
kır saluv	: yardım etmek
kır	: yüksekçe yer
kırangıtuv	: dört nala gitmek
kırık	: kırık
kırlanuv	: bir şeyin kazınarak temizlenmesi
kirli	: kirli
kırlı	: köşeli
kirüv	: girmek
kıruv	: kırmak
kısıluv	: iki şeyin ortasında zor durumda kalmak
kiyim	: giyim, elbise
kıymıldav	: kıyıldamak
kiyüv	: giymek
kız	: kız
kızıgtı	: maceralı
kızıl	: kırmızı
köbikti	: özel isim
koblandı	: koblandı (özel isim)

kök	: mavi
kol kuvsıru	: teslim olmak
kol	: el, asker
kolan	: kalın
kompıldav	: kızarak söylemek
konak ası	: misafir, düğün yemeği
konak	: misafir
könül	: gönül, fikir
konuv	: konmak
köp	: çok
kör	: gör (emir)
kör	: ölünün gömüldüğü yer
körgendey	: görmüş gibi
körinüv	: görünmek
körisüv	: görüşmek
korkuv	: korkmak
korlav	: horlamak, kötülük etmek
korlık	: zorluk
körnek	: gösteriş, meşhur
körüv	: görmek
kos	: çift
kosak	: evlenen kişilerden her biri
kosıluv	: birleşmek, dahil olmak, işaret etmek
koskan	: ekleyen
koskar	: koşu
koskoluv	: kıpırdamak, hareket etmek
köterüv	: kaldırmak
koy	: koy, koyun
koyuv	: koymak
köz	: göz
közdev	: bir maksat edinmek
kozgaluv	: kımıldamak
kuat	: kuvvet, güç
kuav	: koymak
kuday	: tanrı, allah
kul	: köle, kul
kulak	: kulak
kulan	: yabani at
kulaş	: kulaç
kulav	: dik duran bir şeyin yıkılması
kulin taydav	: atın yavruları
külki boluv	: gülünç hale düşmek, rezil olmak
külüv	: gülmek

kün	: gün, güneş
kün	: kadın hizmetçi
küna	: günah, suç
künde	: her gün
kündik	: günlük
küneltüv	:
künirentüv	: üzüntüye düşmek, çok dertlenmesine sebep olmak
küni-tüni	: gece gündüz
kur	: boşuna
kural	: malzeme
kuram	: tamamı
küren	: kahverengi
kürenşe	: kahverengi gibi
kurgan	: kervan
kurık	: sopa
kurıv	: kurumak, mahvolmak
kurlı	: gibi
kursanuv	: silahlanmak
kuruv	: kurmak
kus	: kuş
küs	: vücutta uzun zamanda biriken kir tabakası
kuşaktav	: kucaklamak
kutıluv	: kurtulmak
kütüv	: beklemek
kuvanış	: sevinç
kuvanış	: sevinç, kıvanç
kuvatuv	: sevindirmek
küy	: melodi
kuyalav	: kovalamak
küygizüv	: yandırmak
kuyın	: toz toprağı kaldıra
kuyıv	: kesmek
küyme	: üzeri kapalı süslü araba

L

layık	: layık, uygun
-------	----------------

M

mağan	: bana
maktanuv	: övünmek
mal	: mal, keçi, koyun,sığır, deve, yıldı, zenginlik
malşı	: hayvan bakıcısı, çoban
man	: yan, kenar
manday	: alın
mangay	: çevre, etraf
mas boluv	: sarhoş olmak
maskara	: rezil, utanmaz
may	: yağ
medev	: dayanak
men	: ..ile..
men	: ben
mengerüv	: idare etmek
mert	: ölüm
merzim	: vakit, zaman, mevsim
mıktap	: sert
mıktı	: güçlü
mın	: bin
mınav	: işte, bu
mingizüv	: bindirmek
minüv	: binmek
mırza	: bey, efendi
mıstan	: yaşı ilerleyen hanım
molda	: molla
möldiregen	: pırıl pırıl
moyın	: boyun
mun	: bu
munan	: bundan
munday	: bunun gibi
mung	: üzüntü
munı	: bunu
munşa	: bunca
murad	: murat, istek
murın	: burun
müsilman	: müslüman
musken	: zavallı
muz	: buz

N

nağıp	: niçin, niye
nanuv	: inanmak
navrız	: nevruz, ilk bahar
naykaluv	: acele etmeyip çekinmeden hareket etmek
nayza	: süngü, mızrak
ne	: ne, şey, nesne
nege	: niçin, niye
neke kiyuv	: nikah kıymak
neke	: nikah
neme	: neyime, niçin
nemere	: torun
neşik	: niçin
noğay-noğaylı	: kavim adı
nur	: nur

O

obal	: vebal
ok	: ok
oktav	: ok gibi
ol	: o
omırtka	: omurga
on	: sağ, on
onan	: ondan
onday-munday	: falan-filan
ongdı-soldı	: sağa-sola
onumenen	: onunla
or	: çukur
orav	: sarmak
orın	: yer, belirti
ornatuv	: yerleştirmek, bir şeyi bir yere dikmek
ornav	: yerleşmek
orta	: orta
ortan	: tam ortası
ortancılık	: pazı kemiği
osı	: bu, şu
otıruv	: oturmak
otız	: otuz
ot	: ateş
oybay saluv	: üzüntüden bağırıp çağırmak

oydıruv	: uydurmak
oyın	: oyun
oylasuv	: danışmak
oylav	: düşünmek
oynav	: oynamak
oyranuv	: mahv etmek
ozov	: geçmek

Ö

öbisüv	: öpüş
ökşesi kanav	: soğum yapmak
ölim	: ölüm
ölüv	: ölmek
ömir	: ömür, hayat
öngerüv	: at üzerinde bir şeyin üzerinde durmak
öngseng	: sırf, bütün, hep
önüv	: gelişmek
öris	: yayla
öspirim	: yeni yetişmekte olan genç
ösüv	: büyümek
öt alğan	: güç alan
ötil sürev	: arzu etmek
ötil	: dilek, arzu
ötirik	: yalan
ötkizüv	: geçirmek
ötr	: yangın
ötüv	: gezmek
özge	: başka kimse
özi	: kendisi
özin	: kendini

P

paluvan	: pehlivan
pana	: sığınak
patşa	: padişah
payda	: fayda
paygambar	: peygamber
perişte	: melek

perzent	: çocuk, yavru
pir	: pir, büyük, ulu kişi
pişuv	: biçmek

R

ras	: gerçek, ciddi
-----	-----------------

S

sabav	: vurmak, dövme
sağan	: sana
sakıldav	: fokurdamak
saktav	: korumak, muhafaza etmek
salem	: selam
saluv	: koymak, yerleştirmek, içerisine koymak
san	: sayı
sapar	: sefer
saran	: pinti, cimri
saray	: saray
saske	: sabah güneşinin yükseldiği vakit
sasuv	: şaşırma
satti	: hayırlı uygun
sav	: sağlam, sağ
savıskan	: saksagan
saygızuv	: öptürmek
saylav	: seçmek
sayrav	: konuşmak
segiz	: sekiz
sekildi	: gibi, benzeyen
sekiruv	: fırlamak, atlamak
sen	: sen
senüv	: inanmak
setik	: sarkık
setilüv	: sarkık olmak
sıbırlap	: fısıldayıp
sıkıldı	: gibi
sılav	: sıvamak, sürmek
sındı	: denilen, gibi, olan, güçlü
sınav	: nefesli müzik okulları

sıylav	: hediye etmek
siz	: siz
so	: işaret zamiri. (şu)
soğan	: şuna
soğıs	: savaş
soğısuv	: savaşmak
sol	: o, sol taraf
son	: sonra, ondan sonra
sonav	: ta orada
sonda	: o zaman
sonımenen	: onunla
sonşa	: o kadar
sorgav	: sararmak
sorlu	: zavallı
soydıruv	: soydurmak, kestirmek
söylev	: söylemek
söz	: söz
sozdıruv	: çektirmek
su	: su
sualuv	: su almak (deyim)
suluv	: güzel, yakışıklı
surav	: sormak
suvaluv	: süttten kesmek
suvıruv	: çekmek, koparmak
süygızuv	: sevdirmek
süyinşi	: müjde
süyüv	: sevmek

Ş

şabuv	: atla hızlı gitmek
şag	: çağ, dönem
şahar	: şehir
şakıruv	: çağırmaq
şal	: ihtiyar
şalğa	: göğüs
şalgayuv	: gururlanmak
şaluv	: çekmek, sürmek
şama	: güç, durum
şanşuv	: sokmak
şarbak	: toplum, cemaat

şarlav	: her tarafı dolaşıp görmek
şaş	: saç
şaykaluv	: çalkalamak
şaynav	: çiğnamek
şeşe	: anne
şeşüv	: çözmek, soyunmak
şet	: bir şeyin kenarı
şıbık	: çubuk
şıdav	: tahammül etmek
şıguv	: çıkmak
şın	: gerçek, doğru
şirenüv	: ayaklarını edepsizce uzatmak
şöl	: çöl
şükir	: şükür
şulav	: seslenmek

T

tabak tartuv	: misafire yemek vermek
tabandav	: kıpırdamadan durmak
tabıt	: tabut
tabuv	: aramak, bulmak
tağı	: daha, biraz daha
takım	: atın eyerinin altına keçe veya başka şeylerden yapılmış olan örtü
taktı	: taht
tal	: ağaç, dal
talap	: maksat, gaye
talas	: münakaşa, iddia , itiraz
talasuv	: tartışmak, münakaşa etmek
talay	: defalarca, çeşitli zamanlarda, kısmet
tamam	: tamam, tüm
taşılav	: damlamak
tan kaluv	: şaşırmak
tan	: sabahın erken saatleri
tandav	: seçmek, aramak
tanir	: tanrı
tansarı	: sabahın erken saatleri
tanuv	: bağlamak
tap	: tam
tapav	: aramak, bakmak

tapav	: bir şeyi çiğnemek, tepelemek
tarav	: taramak
tardav	: dağılmak
tarkav	: dağılmak
tartuv	: çekmek
tartuv	: koparmak
taskav	: kaçmak
tastav	: bırakmak
tav	: dağ
tavısv	: bitirmek
tavuv	: bulmak
tay	: tay
tayav	: dayamak
tayburılı	: at ismi
taymav	: koymamak
tebisüv	: tepelemek
tegis	: tümü, bütün
temir	: demir
teng	: denk, eşit
tengerüv	: eşitlemek
tengselüv	: sallanmak
tentek	: hınzır, yaramaz
ter	: ter
terlev	: terlemek
tevüb	: falcı, kahin
tez	: çabuk
tigüv	: dikmek
til	: dil
tildesüv	: konuşmak
tilek	: dilek, istek
tındav	: dinlemek
tinganuv	: dinlenmek
tınıştık	: sessizlik
tirilüv	: dirilmek
tırısuv	: sinirlenmek
tırkırav	: koşturmak
tirlik	: dirlik, düzenlik
tiyüv	: dokunmak
toba	: tövbe
töbe	: tepe
toğay	: orman, ağaç ve bitki yığını, yığın
toğıs	: dokuz
toğısuv	: karşılaşmak

toksan	: doksan
toktav	: durmak, beklemek
tola	: dolu
tolğaç	: doğum sancısı
tolğanuv	: etraflıca düşünmek
tolgatuv	: doğum sancısı çekmek
toluv	: dolmak, semirmek, büyüme
tompıyiv	: yuvarlak bir şekilde durmak
tomsaruv	: üzüntülü olarak sessizce durmak
ton	: cübbe, hırka, don, elbise, koyun derisinden yapılan palto gibi ceket
tönkerüv	: çevirmek
tör	: evin baş köşesi
torka	: en iyi cinsten ipek, giyecek eşyası
torsuktav	: şişman
tört-tülük	: evcil hayvanlardan dört türü
tös	: göğüs
toskın	: güç
toskun	: engel
tostağandav	: kap gibi
totu kus	: papağan
toy	: düğün
toyuv	: doymak
tozan	: toz toprak içindeki durum
tozuv	: eskimek, köhneleşmek
tüb	: dip, derinlik
tübek	: çocuk beşiğe yatırıldığında pisliğin etrafa dağılmaması için konulan şey, bebeğin eşyalarının konulduğu yer
tügel	: eksiksiz, tam
tul	: dul
tuldanuv	: sinirlenmek
tülen	: memeli deniz hayvanlarından fok
tün	: akşam
tünerüv	: çatılmak
tür	: görünüş
tura aluv	: durabilmek
turalav	: koparmak
turımtayday	: doğan gibi
türinüv	: dürünmek
türülenüv	: güzelleşmek, parlamak
turmalık	: durmayalım
turman	: süs aksamlar
tüs	: düş

tus	: yan, kenar, taraf
tüstenüv	: öğle yemeğini yemek
tüstik jer	: uzak yer
tus-tusınan	: her tarafta
tüsüv	: düşmek
tuv	: bayrak, sancak
tuvırlıktay	: küçükçük
tuvıs	: düşünmek
tuvuv	: doğmak
tuyad	: at tırnağı
tüye	: deve
tüyilip	: düğümleyip
tüzetüv	: düzeltmek
tüzge	: dışarıya, yurt dışına

U

uanuv	: sakinleşmek
uayım	: üzüntü, kaygı
ul	: oğul
ulan	: oğlan
umtıluv	: koşmak, ilerlemek, hamle yapmak
urısuv	: savaşmak, vuruşmak
uruv	: vurmak, dövmek
ustav	: tutmak, yakalamak, yorulmak
uşuv	: uçmak
uvağda	: sözleşmek, anlaşmak
uvakit	: vakit
uvıs	: avuç, bir avuç
uyktav	: uyumak
uzın	: uzun

Ü

ülken	: büyük
üş	: üç
üst	: üst, üzeri
üy	: ev
üyrenüv	: öğrenmek

Z

zar	: üzüntü, keder
zar boluv	: muhtaç olmak, ağlamak
zarlav	: derdini dökmek
zergen	: ağaç veya taşlar üzerine yapılan süs
zor	: zor
zorlık	: zorluk

BEŐINCI BÖLÜM
BİBLİYOGRAFYA

BİBLİYOGRAFYA

- Baytursınulı, A, “Ak Jol”, Almatı 1994
- Jumaliyev, K, “Kazak Edebiyeti”, Almatı 1996
- Oralbayeva, N, “Kazırgı Kazak Tili”, Almatı 1997
- , “Mı İzuçayem Kazakskovo Yazıka”, Almatı 1987
- Gapdullin, H, Makprov C, Kurmanbayeva G, “Edebiyet”, Almatı 1996
- Bekturov Ş, Sergaliyev M, “Kazak Tili”, Almatı 1996
- Kengesbayev, İ. K, “Kazak Tili'nin Tüsindirme Sözlüğü”, Almatı 1959
- Ercilasun, A. B, “Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü”, Ankara 1994
- Ercilasun, A. B, “Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri”, Ankara 1993
- Elçin, Şükrü, “Türk Halk Edebiyatına Giriş” Ankara 1993
- Ergin, M, “Türk Dil Bilgisi”, İstanbul 1993
- Oraltay H, Yüce N, Pınar S, “Kazak Dili Sözlüğü”, İstanbul 1983
- Banguoğlu, T, “Türk Grameri”, Ankara 1959

